ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 26 (2552)
ПЯТНІЦА
25
чэрвеня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

КРЫЛАТАЕ СЛОВА КУПАЛЫ

Творчы калектыў Беларускага тэлебачання падрыхтаваў і паказаў спектакль «Па шчасце, па сонца...». Гэта спроба даць экраннае жыццё вершаванаму слову Янкі Купалы. Па сутнасці, аўтары разгарнулі ў спектаклі толькі першыя старонкі паэзіі выдатнага песняра: паказана цяжкае жыццё беларускага працоўнага ў перадрэвалюцыйны час. З багатай спадчыны выбрана самае яркае, здольнае набыць гучанне разам з паказам жывога выканаўцы, — атрымалася новая па жанры перадача паэтычнага тэатра, якую з цікавасцю сустрэлі шматлікія гледачы. Спектакль у пэўнай ступені эксперыментальны, магчыма, у нечым спрэчны. Задача перад аўтарамі стаяла вельмі складаная — амаль без каментарыяў даследчага характару наблізіць да аўдыторыі купалаўскае слова, зацікавіць і тым, што ў гэты час паказваецца на экране, і тым, што гучыць, каб адно не замінала другому. Калектыў, які працаваў над пастаноўкай, меў на мэце даць адчуць гледачам, што прадыктаваная рэальным жыццём, высокамастацкая паэзія Янкі Купалы давала ўсе падставы А. Луначарскаму сцвярджаць: «Бацькам новай беларускай літаратуры, якога беларусы невыпадкова параўноўваюць з Шаўчэнкам і па сутнасці яго паэзіі і па той ролі, якую ён адыгрывае ў іх роднай літаратуры, з'яўляецца, безумоўна, Янка Купала».

Рэцэнзію на спектакль «Па шчасце, па сонца...» чытайце на стар. 8.

За што, за што
Наш лёс такі,
За што, за што
Мы бедакі!?
— Скажы!..

...Не! Досыць, досыць! трудна далей
Цярпець, ціхія слёзы ліць!
Нічога мне, ой не, не далі,
А ўзялі ўсё, чым мог бы жыць...
...О, досыць, досыць! Сэрца ные,
Грыміць пагудкі новай звон...

Эх, бой,
Як стой,
[Заслуй],
Злаўчы,
Крычы,
Вваюй!..

РАШЭННІ ліпеньскага (1970 г.) Пленума ЦК КПСС, які абмеркаваў пытанні далейшага развіцця сельскагаспадарчай вытворчасці, паляпшэння дабрабыту хлебаробаў, знайшлі гарачы водгук сярод пісьменніцкай грамадскасці рэспублікі.

На старонках «Літаратуры і мастацтва» быў змешчаны шэраг выступленняў пісьменнікаў, прысвечаных розным аспектам жыцця сённяшняй беларускай вёскі. Сярод іх варта назваць артыкулы Аляксея Кулакоўскага «Зямля-матухна» («ЛіМ», 10.VII.70), Уладзіміра Юрэвіча «Хаўрус з зямлёй» («ЛіМ», 31.VII.70), Анатоля Вярцінскага «Не глядзі поле з краю...» («ЛіМ», 14.VIII.70—21.VIII.70) і Віктара Дайліды «Вось так мы і жывём» («ЛіМ», 15.I.71—22.I.71).

Эканоміка, культура і побыт сённяшняга вяскоўца, міграцыя вясковай моладзі ў горад, выхаванне любві да зямлі, да працы, архітэктурнае аблічча вёскі — вось няпоўны пералік пытанняў, узнятых у гэтых артыкулах.

Эканамічныя, сацыяльныя і духоўныя пераўтварэнні, што адбываюцца ў вёсцы,—вельмі складаны працэс, як складанае само жыццё, і, натуральна, гэта нараджае розныя погляды, меркаванні і думкі наконт існуючых праблем, асабліва маральна-этычнага плана.

Найбольш яскрава гэта выявілася, у прыватнасці, у надрукаваных у «Літаратуры і мастацтве» адкрытых пісьмах Ул. Юрэвіча «Чалавек з працы пачынаецца» («ЛіМ», 13.III.71) і В. Дайліды «І хлеб, і сала» («ЛіМ», 16.IV.71).

Змяшчаючы пісьмо В. Дайліды, «Літаратура і мастацтва» ў рэпліцы «Ад рэдакцыі» пісала: «...Нягледзячы на некаторы палемічны запал, выступленні абодвух пісьменнікаў... аб'ядноўвае непадробная зацікаўленасць прадметам гаворкі, актуальнасць якой пацвярджаецца рашэннямі XXIV з'езда партыі. Рэдакцыя мяркуе неўзабаве вынесці пытанні, узнятыя Ул. Юрэвічам і В. Дайлідам, на суд, так сказаць, зацікаўленых асоб — грамадскасці адной з вёсак рэспублікі».

У мінулую суботу абмеркаванне артыкулаў абодвух пісьменнікаў адбылося ў калгасе імя Дзяржынскага, што на Случчыне.

У чытальнай зале Палаца культуры сабраліся калгаснікі, спецыялісты сельскай гаспадаркі, механізатары, настаўнікі мясцовай дзесяцігодкі.

Канферэнцыю чытачоў адкрыў намеснік галоўнага рэдактара «Літаратуры і мастацтва» Алесь Бажко.

Пасля пачалася шчырая, зацікаўленая гаворка, у якой прынялі ўдзел гаспадары і госці — пісьменнікі Ул. Юрэвіч і В. Дайліда.

А. РАДЗЮК:
— У вялікай крыўдзе мы на скульптараў...

Т. ШАХЛЕВІЧ:
— Маладыя людзі імкнуцца да ведаў, да культуры..

Т. БАШУРА:
— Няхай у вёсцы будуць добрыя цырульні і салоны прыгажосці...

ВЁСКА. ЯЕ СЁННЯ І ЗАЎТРА

У КАЛГАСЕ АБМЯРКОЎВАЮЦЬ АРТЫКУЛЫ ПІСЬМЕННІКАЎ Ул. ЮРЭВІЧА І В. ДАЙЛІДЫ

Ул. НІКІФАРАЎ:
— Пабывайце на нашых святах працы, паслухайце, як спяваюць нашы дзяўчаты...

Ул. ЮРЭВІЧ:
— У нас шмат добрых традыцый і звычаяў...

В. ДАЙЛІДА:
— Наш сённяшні дзень поўны прыкладаў працоўнага гераізму...

А. РАДЗЮК,

загадчык аддзела кадраў

Артыкулы абодвух пісьменнікаў— пра наш сённяшні дзень, пра нашу культуру і побыт. І ўсё ж многае з таго, што піша Уладзімір Юрэвіч, я прыняць не магу. Так, ён вельмі любіць вёску. Але нейкай дзіўнай любоўю. Вёска — яго маладосць, гэта зразумела. А маладосць, якая б яна ні была, успамінаецца з пяшчотаю. Таму, відаць, пісьменніка так хвалюе пах хлеба, які пякла некалі маці і пра які ён столькі гаворыць, нават папракае вясковых кабет, што яны развучыліся пячы свой хлеб, спажываюць магазінны.

І, дзякуй богу, што сышоў з іх хоць гэты клопат. Вось мы тут сабраліся, гутарым, на двары позні вечар, а нашы жонкі яшчэ завіхаюцца на гаспадарцы—трэба і карову падаіць, свінням даць, а ў хаце хто прыбярэ, дзяцей памые і пакорміць? Усё яны, жанчыны. Мы ганарымся, што за апошнія гады стала ім трошкі лягчэй—хаця б тыя ж газавыя пліты. Але яшчэ мала—мы марым, калі ў нас будзе водаправод, каналізацыя, калі нашы вясковыя дарогі апрануцца ў асфальт.

Вы, Уладзімір Міхайлавіч, кажаце, што знікае адвечная ў селяніна любоў да зямлі. Не ведаю, які сэнс вы ўкладаеце ў гэта паняцце. Так, зараз селянін не дрыжыць, як некалі, над кожным кавалачкам зямлі. Вы, відаць, ведаеце, што калгас мае права рэгуляваць прысядзібныя ўчасткі калгаснікаў — таму наразаецца больш, таму менш—гледзячы на яго ўдзел у грамадскай працы. Дык я вам скажу, што яшчэ некалькі гадоў назад людзі вельмі трымаліся за гэтыя соткі, а зараз—не. Думаеце таму, што перасталі любіць зямлю? Не. Проста яны ў калгасе добра зарабляюць. А што любоў да зямлі яны не страцілі, гавораць нашы ўраджаі—па 25—30 цэнтнераў збожжа з гектара бяром, нашым бацькам гэта і не снілася.

Свой заўтрашні дзень мы бачым у суцэльнай механізацыі. Каб усё, усё рабіць машынамі. Па гэтым шляху мы крочым упэўнена. На адной з нашых свінагадоўчых ферм адзін чалавек ужо сёння даглядае 2 тысячы свіней.

Віктар Дайліда піша, што ў нашых вёсках яшчэ малавата культуры. Вось з гэтым пагадзіцца можна. І наш калгас імя Дзяржынскага адчувае вялікую патрэбу ў культработніках. Гаспадарка набыла камплект духавых інструментаў, а няма каму на іх вучыць іграць. Было б добра мець і сваю музычную школу, а дзе ўзяць педагогаў?

У вялікай крыўдзе мы на скульптараў. Тры гады таму назад заказалі помнік воінам, што загінулі на вайне, а заказ і па сённяшні дзень не выкананы. А бачылі скульптуру Дзяржынскага ў нас? Хіба гэта мастацкі твор? Ці мо, думаюць, што для вёскі ўсё сыдзе?

Т. ШАХЛЕВІЧ,

настаўніца-пенсіянерка

Узрост мой, як бачыце, немалады. Адных сорак гадоў панастаўнічала тут, у Бокшыцах. Не адно пакаленне на маіх вачах вырасла ды і праз мае рукі прайшло. Пачынала ў 1929 годзе, у пачатковай школе, дзе ўсе тры класы туліліся ў адным пакойчыку. Зараз у калгасе дзве дзесяцігодкі, ды некалькі пачатковых школ. Адным словам, прыйшла да нас цывілізацыя ў поўным сэнсе гэтага слова.

Уладзімір Юрэвіч баіцца, каб сціраючы грані паміж горадам і вёскай, не сцерці і некаторыя перавагі сельскага побыту. Мне здаецца, што нейкой гэты дарэмны. Вёска заўсёды застанецца вёскай. Што ж датычыць вясковага побыту, вясковай псіхалогіі, дык тут змены сапраўды вялізныя, і, думаю, гэта вельмі добра. Раскажу такі выпадак. Дзяцей у маіх бацькоў было адзінаццаць. Зімой адзіная дзіцячая «пляцоўка» — печ. Аднойчы мы там валтузіліся, пакуль я не звалілася ўніз, ды проста на дзяжу. Маці, якая завіхалася ў хаце, крыкнула: «А божухна, зламала дзяжу!» Пра тое, што я магла зламаць сабе косткі, яна ў першае імгненне не падумала...

Вы, Уладзімір Міхайлавіч, успамінаеце з замілаваннем дух хатняга хлеба, які ваша маці пякла на кляновым лісці. Я гэта таксама помню. Але і помню, як трэсліся над кожным яго кавалкам. Не ад добрага жыцця тыя старыя прыкметы-прыказкі: «Ад свежага хлеба—пераварот кішак», «У пятніцу і суботу цвілы хлеб ешце —не будзеце грому баяцца».

Цяпер пра тое, што занадта мы песцім нашых дзяцей, не выхоўваем у іх пашаны да працы. І тут я таксама, шаноўны Уладзімір Міхайлавіч, не падзяляю вашай трывогі. Дальбог, сённяшняя моладзь не горшая за тую, што была і дваццаць, і сорак гадоў назад. Я вам назаву толькі ў нашай вёсцы дзесятак дзяўчат, якія і ў школе добра вучацца, і ў калгасе вылатна робяць.

А што едзе наша моладзь уладкоўвацца ў горад, дык гэта натуральны працэс. Маладыя людзі імкнуцца да ведаў, да культуры. Дайце ўсё гэта вёсцы — ніхто адсюль не паедзе.

Т. БАШУРА,

настаўніца

З прыемнасцю чытала нарысы Дайліды. Я таксама гляджу на сённяшнюю вёску яго вачыма. І вельмі радуюся зменам, якія адбыліся ў жыцці вяскоўцаў.

Вядома, трэба, каб дзеці нашы ведалі, разумелі, што сённяшні дабрабыт не з неба зваліўся. Быў бы такі музей, звадзіла б сваіх школьнікаў туды і я. Але не для таго, каб пакланіцца ступе. Пакланіцца, так сказаць, я іх ваджу да камбайна, трактара. Бо гэта наша ява, гэта наша зарука яшчэ больш раданага заўтрашняга дня.

Помню, як насілі ў нас лапці, як хадзілі нашы вясковыя кабеты ў даматканых андараках. І ніякага замілавання ў мяне гэты ўспамін не выклікае. Наадварот, мне вельмі прыемна глядзець на сённяшніх вясковых дзяўчат, якія апрануты ў модныя сукенкі, прыгожа прычэсваюцца, адным словам, нічым не адрозніваюцца ад гарадскіх. І няхай у вёсцы будуць добрыя цырульні і салоны прыгажосці, дальбог, бяды ад гэтага ніякай.

Ул. НІКІФАРАЎ,

галоўны бухгалтар

Людзі заўсёды разумеюць сваю выгоду. У нашых калгаснікаў зараз 400 газавых пліт. Яшчэ 800 заяў на ўстаноўку пліт ляжыць у канторы. Не буду пералічваць, колькі ў нас аўтамашын, матацыклаў, тэлевізараў, халадзільнікаў, пральных машын. Скажу толькі—новае жыццё ўладарна ўвайшло ў вёску, і гэтым мы ганарымся.

Традыцыі? Мы ад добрых традыцый не адмаўляемся. Пабывайце на нашых святах працы, паслухайце, як спяваюць нашы дзяўчаты, як іграе наш драматычны калектыў.

Не згодзен я, што не вучаць у нас дзяцей любіць вёску, любіць зямлю. Асноўная сіла зараз у калгасе—механізатары, а гэта ў асноўным моладзь, і працуе яна самаахвярна.

Уладзімір ЮРЭВІЧ

У нашай класічнай літаратуры старая вёска з яе ўкладам, яе працоўным побытам і традыцыямі апісана лепш, чым сённяшняя. Горш абстаяць справы з адлюстраваннем новай вёскі, вёскі індустрыяльнай, і гэта нас, літаратараў, вельмі трывожыць.

Нас цікавіць сённяшні вясковец не толькі з пункту гледжання эканамічнага, важна праўдзіва паказаць псіхалагічныя, маральныя змены, што адбыліся, што адбываюцца ў ім.

Абавязак, клопат пісьменніка зазірнуць трохі далей сённяшняга дня. Такую спробу зрабіў і я. Не ўсё ў тых працэсах урбанізацыі сённяшняй вёскі падалося мне разумным, тое-сёе выклікае пачуццё крыўды, незадаволенасці. Справа, вядома, не ў дзяжы, не ў сяўні, жорнах і г. д., хаця ўпэўнены, што свой, выпечаны ў печы хлеб гэта нешта большае, чым сам хлеб,— вярнуць кожнаму ад малога да старога асалоду сваімі рукамі «зробленага» хлеба варта, калі дбаць пра ўзмацненне любві жыхара вёскі да зямлі. Паўтараю, я не заклікаю вяртацца да гэтых даўніх прылад, мне хацелася звярнуць увагу на тое, што прыход тэхнікі ў працоўны і хатні побыт чалавека зямлі, які складваўся праз вякі, выклікаў глыбокую духоўную яго пераарыентацыю.

Мне здаецца, што на змену любві да зямлі прыйшла любоў да тэхнікі, а гэта пацягнула за сабой і новую псіхалогію сучаснага земляроба, які пачынае ўсё больш захапляцца самім працэсам працы, усё менш дбае пра канчатковы вынік яе.

Лад жыцця пачынаецца з працы. У эстонцаў ёсць такі вельмі сімпатычны звычай. Калі маладыя жэняцца, дык перад вяселлем ім даюць заданне—маладому распілаваць бервяно, а маладой зацыраваць рукавічку. І гэта на людзях. Госці глядзяць, як яны справяцца з гэтай работай, і робяць свае «вывады» пра лад у будучай сям'і.

Выдатная традыцыя. У нас шмат добрых традыцый і звычаяў. Шкада толькі, што забываемся пра іх. Знікае народнае вязанне, ткацтва, знікаюць, скажу вам, і песні. Ці многія дзяўчаты ведаюць матчыны ці бабчыны песні? На змену ім часам прыходзіць пераймание не лепшых узораў сучаснай эстраднай музыкі.

І ўсё таму, што мы забываемся на тую аснову, якая нараджала песню, а яна ж нараджалася ў працы і працу мела сваім грунтам.

Віктар ДАЙЛІДА

Мне здаецца, што некаторыя пісьменнікі, якія пішуць пра вёску, мяркуюць аб ёй па ўражаннях дзяцінства, маладосці, калі там жылі. Мо адсюль такое шкадаванне таго старога вясковага побыту. Я думаю, што вясковую моладзь не трэба паварочваць тварам у мінулае. Яе трэба выхоўваць на сённяшнім дні. Наш сённяшні дзень поўны прыкладаў гераізму, працоўных подзвігаў.

Я не падзяляю думкі Уладзіміра Юрэвіча, што тэхніка неяк аддзяляе селяніна ад зямлі. Усё жыццё жыву ў вёсцы, а гэтага, прызнацца, не заўважаў. Па вашаму, Уладзімір Міхайлавіч, выходзіць, што, калі селянін, трымаючы ў руках цапільна, гасіў з-пад вуха дубовым біцом па снапах, ці да памутнення ў вачах круціў жорны,— тут у яго былі падставы любіць зямлю, а зараз, калі сядзіць на трактары, дык не. Мне здаецца, што некалі было больш прычын гэтую зямельку ненавідзець, чым любіць, бо даставаўся той хлеб крывавымі мазалямі. І быў чалавек не гаспадаром—рабом зямлі.

І мне думаецца, сёння лепей заклікаць пакланяцца машынам, у прыватнасці, камбайнам, магутным самазвалам і людзям, якія на іх працуюць, чым маліцца на цэп і ступу, як на ікону.

Вядома, я не за тое, каб перакрэсліць усё добрае, што было ў старым сялянскім побыце—павагу да старэйшых, шанаванне кожнага кавалка хлеба і г. д. Усё гэта мы імкнемся выхоўваць у нашых дзяцей. Але гэта не значыць, што сялянскі побыт, сялянскія традыцыі трэба супрацьстаўляць гораду, гарадской культуры.

ПРЫГАЖЭЙ. ЗРУЧНЕЙ. ЛЕПШ.

Неўзабаве ў Мінску адбудзецца пленум Саюза архітэктараў БССР, на якім будуць абмеркаваны задачы саюза ў святле рашэнняў XXIV з'езда КПСС. Сёння мы друкуем інтэрв'ю, якое ўзяў наш карэспандэнт у старшыні праўлення Саюза аріхтэктараў БССР Ю. Шпіта.

— Юрый Васільевіч, раскажыце чытачам нашай газеты, над чым працуюць архітэктары Беларусі, якія праблемы яны будуць рашаць у новай пяцігодцы?

— Мы ўступаем у якасна новы этап развіцця савецкай архітэктуры, і ён у многім вызначаецца тымі грандыёзнымі задачамі, якія паставіла перад краінай партыя. Савецкія архітэктары, заклікаными ствараць аптымальныя ўмовы для працы, побыту і адпачынку насельніцтва, ніколі не забываюць, што іх дзейнасць мае велізарнае сацыяльнае значэнне. Праца архітэктара, як ніякая іншая, накіравана ў будучае. Дамы, вуліцы, кварталы, якія вырастуць заўтра, ужо сёння пазначаны на схемах архітэктараў.

Канкрэтныя задачы архітэктараў рэспублікі ў новай пяцігодцы коратка можна акрэсліць так: рашэнне горадабудаўнічых праблем, звязаных з удасканаленнем структуры рассялення — рэканструкцыя існуючых і развіццё новых гарадоў і сёл, вызначэнне перспектыў горадабудаўніцтва ў рэспубліцы на працяглы перыяд; павышэнне якасці масавага жыллёвага і культурна-бытавога будаўніцтва, якасці праектавання прамысловых комплексаў і прадпрыемстваў; удасканаленне структуры праектных арганізацый, рост прафесійнага майстэрства архітэктараў, павышэнне іх ідэйна-палітычнага ўзроўню і грамадскай актыўнасці; павышэнне эстэтычных якасцей твораў архітэктуры, развіццё сінтэзу манументальных мастацтваў і архітэктуры, пастаянная ўвага да творчага і ідэйнага росту архітэктурнай моладзі, да праблем архітэктурнай адукацыі.

— Ці можна больш падрабязна спыніцца на асобных аспектах гэтых праблем?

— Хацелася б перш за ўсё сказаць аб асноўных кірунках развіцця нашых гарадоў. Прыкладна да 1960 года развіццё і размяшчэнне вытворчых сіл у рэспубліцы ішло, у асноўным, па шляху, які вызначаўся неабходнасцю аднавіць разбураныя і пабудаваць новыя прадпрыемствы ў вялікіх гарадах, што пацярпелі ад вайны. Канцэнтрацыя прамысловасці і больш інтэнсіўнае развіццё гэтых гарадоў, ператварэнне іх у апорныя пункты індустрыялізацыі і культуры на пэўным этапе было мэтазгоднае і аб'ектыўна апраўданае.

У апошняе дзесяцігоддзе ў адпаведнасці з задачамі, якія паставіла партыя, намеціліся змены ў размяшчэнні прамысловасці і, адпаведна з гэтым, у развіцці гарадоў. Пачалі бурна развівацца Брэст, Гродна, Маладзечна, Ліда, Барысаў, Баранавічы, Бабруйск, Полацк. Аднак, нягледзячы на меры, накіраваныя на пераважнае развіццё малых і сярэдніх гарадоў, працягвалася канцэнтрацыя насельніцтва ў Мінску, Гомелі, Віцебску.

Сёння ў галіне сацыяльных адносін адным з асноўных патрабаванняў робіцца забеспячэнне насельніцтву, незалежна ад месца жыхарства, магчымасці свабоднага выбару відаў працы, адукацыі і адпачынку. Гэтаму патрабаванню не ва ўсім спрыяе традыцыйны характар рассялення.

Наспела патрэба якаснага пераўтварэння рассялення, якое склалася. Працэс рассялення павінен быць ператвораны з стыхійнага ў планамерны, накіраваны. Рашэнне гэтай задачы патрабуе прынцыпова новага падыходу да прагнозаў рассялення, комплекснага разгляду вялікага кола пытанняў.

У гэтай рабоце ёсць свае складанасці, таму што не распрацавана яшчэ адзіная методыка выканання такіх работ, многія пытанні дыскусійныя. Аднак ужо сёння можна гаварыць аб чотка акрэсленых тэндэнцыях.

Да 1980 года насельніцтва рэспублікі павялічыцца да 9,8 млн. чалавек, у тым ліку гарадское — да 5,7 млн. чалавек, што складзе прырост 4,6 працэнта ў год. Удзельная вага гарадскога насельніцтва ўзрасце да 59 працэнтаў.

Гарадское рассяленне пойдзе па шляху фарміравання адзінай сістэмы рассялення ў асноўным на базе ўжо акрэсленай сеткі гарадоў з паступовым пераводам у гэту катэгорыю асобных, найбольш буйных сельскіх пасяленняў. Будаўніцтва новых гарадоў можа разглядацца пры гэтым як выключэнне. Яно будзе ісці ў асноўным на базе буйных прадпрыемстваў здабываючай прамысловасці або энергетыкі.

Намецяцца рэальныя перадумовы больш раўнамернага размяшчэння вытворчых сіл на тэрыторыі ўсёй рэспублікі. Гэта, несумненна, будзе садзейнічаць згладжванню розніцы ва ўзроўні эканамічнага і культурнага развіцця асобных раёнаў.

— А якія, на вашу думку, шляхі павышэння «каэфіцыента карыснага дзеяння» саміх архітэктараў? Ці ёсць і тут нявыкарыстаныя магчымасці і рэзервы?

— Такіх рэзерваў многа. Давядзецца закрануць праблему, аб якой мы ўжо гаварылі, — аб удасканаленні структуры праектных арганізацый, як гэта прадугледжана ў рэзалюцыях XXVII з'езда КПБ.

Ці наспелі для гэтага ўмовы? Так, наспелі!

У рэспубліцы дзейнічаюць дзесяткі праектна-даследчых арганізацый. Умоўна іх можна было б падзяліць на тры групы. Да першай адносяцца арганізацыі, што ў падначаленні Дзяржбуда БССР (такія, як інстытут Белдзяржпраект і яго філіялы ў абласцях, Беларускі дзяржаўны навукова-даследчы інстытут праектавання сельскага будаўніцтва, Беларускі дзяржаўны інстытут інжынерных разведак), да другой — арганізацыі рэспубліканскіх міністэрстваў і ведамстваў (інстытуты Белмясцпрампраект, Белкамунпраект, Белгіпрадор і інш.), да трэцяй—арганізацыі, якія падначалены саюзным міністэрствам і ведамствам (інстытуты Белгіпрагандаль і інш.).

Характэрна, што толькі адна з гэтых праектных арганізацый падначалена непасрэдна мясцоваму Савету — інстытут Мінскпраект. Дзейнасць большасці іншых абмежавана ведамаснымі рамкамі, што перашкаджае комплекснаму вырашэнню пытанняў горадабудаўніцтва, жыллёва-грамадзянскага будаўніцтва, культурна-бытавой абслугі, інжынернай падрыхтоўкі тэрыторый у межах таго ці іншага населенага пункта.

Мясцовыя Саветы, адказныя за комплекснае будаўніцтва, не заўсёды могуць увязаць рашэнне пытанняў праектавання з рознымі ведамствамі. Між тым, ва ўмовах значнага росту прамысловага, жыллёва-грамадзянскага і сельскагаспадарчага будаўніцтва патрэба ўзмацнення горадабудаўнічай дысцыпліны становіцца ўсё больш вострай. Зараз атрымліваецца так, што нават праектаванне і будаўніцтва аб'ектаў, якія ўваходзяць у адзін комплекс, вядуць розныя арганізацыі.

Праектныя арганізацыі ў радзе гарадоў дробныя, аддача ад іх нязначная, а выдаткі на ўтрыманне вялікія. У Брэсце, напрыклад, дзейнічаюць дзевяць дробных праектных падраздзяленняў, якія працуюць для горада і вобласці, але маюць розных гаспадароў, у Гомелі такіх арганізацый восем, у Магілёве — шэсць і г. д.

Прыйшоў час упарадкаваць сетку праектных арганізацый, каб павысіць ролю і значэнне галоўных праектных інстытутаў, далучыць да кіраўніцтва праектнымі арганізацыямі мясцовыя Саветы. Дробныя праектныя арганізацыі трэба ўзбуйняць, каб стварыць на месцах умовы для комплекснага вырашэння пытанняў праектавання і будаўніцтва.

Адным з найбольш рацыянальных рашэнняў можа быць аб'яднанне дробных праектных арганізацый у абласныя праектныя інстытуты, выкарыстоўваючы як базу наяўныя абласныя філіялы Белдзяржпраекта.

З узмоцненых рэспубліканскіх галоўных праектных арганізацый у Мінску магло б быць створана праектнае аб'яднанне на гаспадарчым разліку з адзіным вылічальным і выдавецкім цэнтрам, службай інфармацыі, абслугай.

Галоўнай тэндэнцыяй далейшага развіцця сеткі праектных арганізацый рэспублікі павінна стаць павелічэнне магутнасцей праектных арганізацый саюзнага значэння да аб'ёмаў, якія дазваляюць перавесці іх непасрэдна ў рэспубліканскае падначаленне, далейшае шырокае разгалінаванне падраздзяленняў абласных праектных інстытутаў у гарадах абласнога падначалення, каб да канца пяцігодкі ўсе буйнейшыя гарады рэспублікі мелі свае праектныя арганізацыі.

— Якая роля Саюза архітэктараў як грамадскай творчай арганізацыі ў вырашэнні задач, пастаўленых пяцігодкай?

— Вельмі важная і адказная. Побач з прамым садзеяннем дзяржаўным органам, вялікае месца ў дзейнасці нашага саюза павінны заняць такія формы работы, як пастаноўка і абмеркаванне актуальных праблем грамадскасцю, творчыя дыскусіі і нарады, калектыўны разгляд важнейшых праектаў, абмеркаванне творчай накіраванасці ў дзейнасці асобных калектываў і цэлых галін праектавання.

Першы вопыт работы секцый і камісій нашага саюза паказвае, як многа можа быць зроблена пры наяўнасці ініцыятывы, зацікаўленасці, прынцыпова творчага падыходу да справы.

У новай пяцігодцы востра паўстае пытанне аб далейшых шляхах развіцця індустрыяльнага домабудаўніцтва. Беларускіх архітэктараў і будаўнікоў хвалюе праблема уніфікацыі індустрыяльных вырабаў, якая дазволіць рэзка павялічыць тэмпы будаўніцтва жылля. З мэтай вывучэння вопыту Масквы, дзе распрацаваны каталог уніфікаваных індустрыяльных вырабаў, у Мінск быў запрошаны дырэктар Маскоўскага навукова-даследчага інстытута тыпавога эксперыментальнага праектавання Л. Дзюбек. Лекцыі спецыяліста, які з'яўляецца адным з аўтараў каталога, прыцягнулі ўвагу архітэктараў, будаўнікоў, партыйных і савецкіх работнікаў рэспублікі. Адбыўся абмен думкамі, завязаліся прамыя кантакты.

Секцыя прамысловай архітэктуры Саюза архітэктараў БССР (старшыня І. Боўт) аб'явіла ў гонар XXIV з'езда КПСС творчы агляд-справаздачу. Першымі свае работы паказалі архітэктары інстытута Белгіпрахарчпрам. Рыхтуюць таксама выстаўкі калектывы праекціроўшчыкаў Белпрампраекта і Белмясцпрампраекта. Абмеркаванне выставак паслужыць асновай для размовы аб творчай накіраванасці ў рабоце архітэктараў, дапаможа распаўсюджванню перадавога вопыту.

У новым годзе пяцігодкі пачынае работу Бюро прапаганды савецкай архітэктуры, створанае пры Саюзе архітэктараў БССР.

Тэматыка лекцый бюро прадугледжвае шырокае растлумачэнне рашэнняў з'езда, праблемных пытанняў будаўніцтва і архітэктуры. Лекцыі прысвечаны будучаму беларускіх гарадоў, пытанням жыллёвага будаўніцтва, зонам адпачынку, архітэктуры вёскі, прамысловай архітэктуры і г. д.

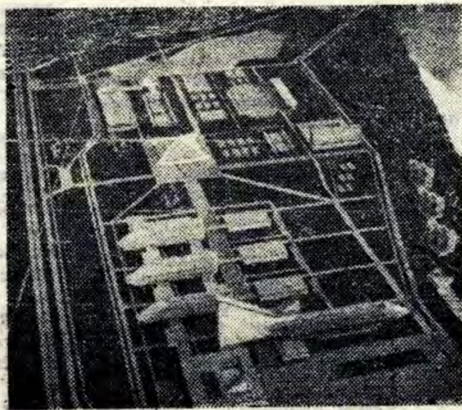
У лектарскі калектыў Бюро прапаганды ўвайшлі вядучыя архітэктары рэспублікі, вопытныя спецыялісты. Пры бюро ствараецца архітэктурны кабінет з матэрыяламі па гісторыі архітэктуры, фотаздымкам і дыяпазітывамі ўсіх найбольш значных аб'ектаў, пабудаваных у рэспубліцы ў гады пяцігодак. Гэтыя матэрыялы дапамогуць зрабіць нашы лекцыі нагляднымі, павысіць цікавасць да сустрэч з архітэктарамі. Першыя сустрэчы адбудуцца з рабочымі мінскіх прадпрыемстваў —на аўтамабільным і трактарным заводах, у цэхах і палацах культуры.

Беларускія архітэктары высока цэняць тую дапамогу і падтрымку, якую яны сустракаюць ва ўсіх сваіх пачынах. З вялікім пачуццём удзячнасці сустрэлі дойліды рэспублікі рашэнне аб перадачы саюзу аднаго з асабнякоў у цэнтры Мінска. Тут пасля рэканструкцыі размесціцца Рэспубліканскі Дом архітэктара. Гэта адкрые новыя вялікія магчымасці для паляпшэння дзейнасці ўсёй нашай арганізацыі.

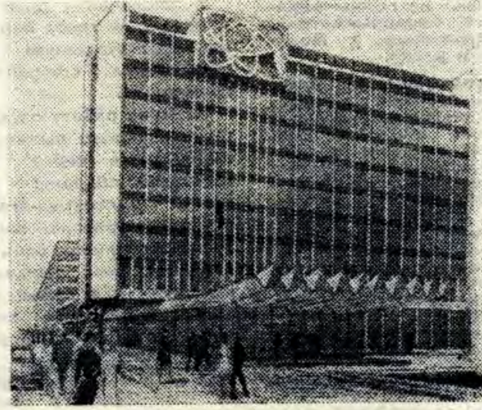
Беларускія архітэктары поўныя рашучасці зрабіць усё, каб з гонарам выканаць прадвызначэнні партыі ў новай пяцігодцы.

Праект рэспубліканскага інстытута павышэння кваліфікацыі кіруючых кадраў. Архітэктары Ю. Грыгор'еў, Л. Маскалевіч, Інжынеры Л. Валчэцкі, У. Сусько.

Макет Мінскага архітэктурна-будаўнічага інстытута. (Раён будаўніцтва—Маскоўская шаша). Архітэктары І. Есьман, В. Анікін.

Праект галоўнага корпуса навукова-даследчага інстытута па Ленінскім праспекце (вёсна Слепня). Архітэктары Д. Кудраўцаў, С. Мусінскі, Інжынеры Я. Разоўскі, А. Снігур.

АГЛЯД РАЁННЫХ І ГАРАДСКІХ ДАМОЎ КУЛЬТУРЫ

...І МЕТАДЫЧНЫ ЦЭНТР!

Шчучынскі раённы Дом культуры памяшканнем сваім пахваліцца не можа. Будынак не новы і не тыпавы, а прыстасаваны. І ўсё ж, калі чалавек упершыню пераступае яго парог, трапляе ў невялічкае, але ўтульнае фае, прыемна здзіўляецца: чысціня, сучасная мэбля, абсталяванне... І кветкі, якіх тут вельмі многа.

А калі гэты чалавек — культасветработнік, ды падымецца ён на другі паверх, у метадычны кабінет... Але пра гэта потым.

Шчучынскі раён па тэрыторыі — адзін з самых буйных у вобласці. Даволі багатая ў нас і сетка ўстаноў культуры — каля паўсотні сельскіх клубаў, дзесяць сельскіх дамоў культуры, два гарадскія і два прафсаюзныя клубы. Карацей, поле дзейнасці для раённага Дома культуры шырокае, сфера яго ўплыву як метадычнага цэнтра вялікая.

Трэба ўлічыць, што большасць культасветработнікаў у раёне не мае спецыяльнай адукацыі. У асноўным гэта — учарашнія дзесяцікласнікі, у іх небагаты жыццёвы вопыт і даволі неакрэсленае ўяўленне аб клубнай рабоце.

Вось тут і выступае на першы план раённы Дом культуры як метадычны цэнтр, як крыніца ведаў і вопыту. Каб лепей выконваць гэтую місію, мы падзялілі раён на тры зоны з трыма метадычнымі цэнтрамі: Шчучынскую, Жалудоцкую і Астрынскую. У Жалудку і Астрыне працуюць гарадскія клубы, у іх кваліфікаваныя вопытныя кадры. З дапамогай шчучынскіх калег яны таксама робяць нямала.

Як жа дапамагае раённы Дом культуры клубным работнікам?

У нас распрацавана цэлая сістэма павышэння кваліфікацыі сельскіх клубнікаў — сістэма метадычнай дапамогі. З чаго яна пачынаецца?

Кожны толькі-што прызначаны загадчык клуба праходзіць у раённым Доме культуры дзесяцідзённую практыку. За гэты час навічок вучыцца, як складаць план работы, як выпускаць «каляндар працоўнай славы», «баявы лісток», «маланку», праводзіць тэматычны вечар або вечар пытанняў і адказаў. Практыканты выязджаюць таксама ў сельскія клубы, ездзяць з агітбрыгадай.

Вядома, за дзесяць дзён многа не ўхопіш, але ўсё ж практыкант можа атрымаць пэўнае ўяўленне аб рабоце сельскага клуба. А навічку, асабліва таму, хто толькі што скончыў школу, такая практыка добра памагае стаць на свае ногі.

Прайшло дзесяць дзён. Новы загадчык клуба пачаў самастойную працу. Не, у Доме культуры пра яго не забылі. Глядзіш, то метадыст з'ездзіць, то на семінары пацікавяцца яго справамі. Але ўсё гэта, так сказаць, эпізадычна. Метадыст не можа ездзіць часта, а семінары бываюць раз у квартал. Ды добра памагаць таму, хто сам нешта ведае і ўмее. А калі гэтага няма, метадычная дапамога траціць сэнс.

Карацей, усё ўпіраецца ў падрыхтаванасць, арганізатарскія здольнасці самога клубніка. Таму наступнае звяно сістэмы павышэння кваліфікацыі — школа асноў клубнай работы.

Як працуе гэтая школа? Раённы Дом культуры разам з аддзелам культуры распрацоўваюць праграму заняткаў на цэлы год для ўсіх клубных работнікаў. Напрыклад, летась вывучаліся такія тэмы: арганізацыя работы клуба і яго актыў, сельскагаспадарчая прапаганда, методыка правядзення тэматычных вечароў, вусных часопісаў, бюджэт і фінансаванне сельскага клуба і іншыя. У канцы года слухачы здаюць залік і дапускаюцца да далейшай работы.

На нашу думку, школа сябе апраўдвае. Гэта можна пацвердзіць прыкладамі. Скончыў школу пры раённым Доме культуры малады загадчык Льгíкоўскага клуба Міхась Хільмановіч. Падвучыўся, даведаўся, як кажуць, дзе што ляжыць, з чаго пачынаць, і клуб стаў працаваць лепш. А самае галоўнае — чалавека захапіла работа, узнікла жаданне павышаць свае веды. Міхась паступіў на завочнае аддзяленне Гродзенскага культасветвучылішча. Мы перакананы, што з яго выйдзе добры спецыяліст.

Ёсць яшчэ адно звяно нашай сістэмы вучобы кадраў. Яго адметная рыса ў тым, што ўжо не загадчык клуба едзе ў РДК, а наадварот. Дом культуры арганізуе і праводзіць на месцы масавыя мерапрыемствы.

Вельмі цікава, напрыклад, прайшла літаратурна-музычная кампазіцыя «Калі табе камсамолец імя...» ў Барташскім сельскім клубе. Рыхтавалі яе кіраўнік драматычнага калектыву раённага Дома культуры Галіна Урбан і метадыст Данута Яхімчык.

Разам з загадчыкам клуба яны распрацавалі сцэнарый, размеркавалі ролі паміж удзельнікамі мастацкай самадзейнасці мясцовага калгаса, разам праводзілі рэпетыцыі. Гэта было карысна і метадыстам РДК і сельскаму клубніку, які шмат чаму навучыўся.

Па такім прынцыпе былі арганізаваны тэматычныя вечары і літаратурна-музычныя кампазіцыі, прысвечаныя XXIV з'езду нашай партыі ў Каменскім, Чапаеўскім і іншых сельскіх клубах.

Культасветработнікі станоўча ацэньваюць гэты метад вучобы. І на самай справе, лепш адзін раз убачыць, чым сто разоў пачуць параду — рабі, маўляў, так і так.

А якое памяшканне метадычнага кабінета?

Прасторны пакой (а не куток, як у многіх дамах культуры) — свайго роду лекцыйная зала, у некалькі радоў стаяць крэслы. Тут можна сабраць на заняткі ўсіх культасветработнікаў раёна, тут і праводзяцца ўсе семінары.

У кабінеце больш дзвюх тысяч экземпляраў літаратуры па клубнай рабоце, рэпертуарныя зборнікі для калектываў мастацкай самадзейнасці, вялікая фанатэка, тэхнічныя сродкі — эпідыяскоп, фільмаскоп і г. д. Тут афармлены мастацкія планшэты па розных відах культасветработы. Кіруе кабінетам на грамадскіх пачатках метадыст па драме Галіна Урбан.

Загадчыкі клуба часта заглядваюць сюды. Завітала неяк Рэгіна Хвайніцкая. Яна скончыла дзесяць класаў, пачала працаваць у Шліўсеўскім сельскім клубе. Задумала стварыць агітбрыгаду. А як гэта зрабіць, з чым выступаць? Прыйшла па дапамогу ў метадычны кабінет. Цалюткі дзень да цямна прасядзела яна разам з Галінай Урбан, пакуль склалі прыкладны сцэнарый, падабралі факты з жыцця вёскі, мясцовага калгаса, каб праграма была баявой і надзённай.

Метадычны кабінет дапамагае раённаму аддзелу культуры выпускаць інфармацыйна-метадычны часопіс «Клубныя весткі», у якім паведамляецца пра новую літаратуру, што паступіла ў Дом культуры, пра вопыт работы лепшых клубаў і бібліятэк раёна.

Некалькі слоў пра гарадскія клубы, якія з'яўляюцца цэнтрамі метадычнай дапамогі ў сваіх зонах. У нас іх два — у Астрыне і Жалудку. Кіруюць імі ініцыятыўныя кваліфікаваныя спецыялісты Барыс Дула і Галіна Зайко. Канечне, сіл і магчымасцей у іх куды менш, чым у раённага Дома культуры, але і яны шмат робяць. У іх ёсць перавага, так сказаць, геаграфічная, да іх бліжэй дабірацца вясковым клубнікам.

Добра памагаюць нам апорныя клубы, іх у раёне паўтара дзесятка. Яны з'яўляюцца арганізацыйнымі і метадычнымі цэнтрамі для ўстаноў культуры, размешчаных на тэрыторыі сельсавета. Апорныя клубы арганізуюць абменныя канцэрты, сумесныя масавыя мерапрыемствы. У кожным апорным клубе ёсць метадычны куток, дзе культасветработнікі могуць пазнаёміцца з новымі метадычнымі матэрыяламі, з павучальным вопытам.

У гэтых клубах, як правіла, працуюць кваліфікаваныя людзі. Напрыклад, адным з лепшых апорных клубаў — Ражанкаўскім — кіруе Марыя Міхайлаўна Буляніца. Яна дасканала ведае сваю справу, працуе ва ўстановах культуры ўжо семнаццаць гадоў. Марыя Міхайлаўна рэгулярна праводзіць заняткі з работнікамі суседніх асяродкаў культуры, перадае ім свой багаты вопыт.

На занятках абмяркоўваюцца мерапрыемствы мясцовых культработнікаў. Калі, напрыклад, у Галынкаўскім клубе правялі цікавы вусны часопіс «Ад з'езда да з'езда», загадчык клуба расказаў потым іншым, як рыхтаваўся гэты вечар. Марыя Міхайлаўна выказала свае заўвагі і парады. Калі што цікавае праводзіцца ў Ражанцы, то абавязкова запрашаюцца работнікі суседніх асяродкаў культуры. А на адны заняткі па запрашэнні абласнога Дома народнай творчасці ў Ражанку з'ехаліся культасветработнікі ўсёй Гродзенскай вобласці. Госці далі станоўчую ацэнку дзейнасці гэтага апорнага клуба.

Штомесяц у апошнюю пятніцу работнікі раённага Дома культуры і метадычных цэнтраў выязджаюць у апорныя клубы, дзе даюць кансультацыі культасветработнікам сельсавета. Дарэчы, вучым мы і старшыняў выканкомаў мясцовых саветаў, каб яны маглі з большым веданнем справы кіраваць клубамі.

Карацей кажучы, мы імкнёмся сёе-тое рабіць, але нельга сказаць, каб мы былі задаволены вынікамі нашай дзейнасці. Ёсць нямала прычын — і аб'ектыўных, і суб'ектыўных, — якія перашкаджаюць паляпшэнню работы клубаў. Мы ўжо гаварылі пра недахоп спецыялістаў. Але не хапае не толькі людзей. Вельмі мала ў нас тэхнічных

УСТАНОВЫ КУЛЬТУРЫ ПРАПАГАНДУЮЦЬ

Прапаганда ведаў грамадзянскай абароны ў культурна-асветных установах рэспублікі за апошні час прыкметна ажывілася. Радасна адзначыць актывізацыю гэтай работы ў сельскай мясцовасці.

Мінскае абласное ўпраўленне культуры, напрыклад, разаслала ва ўсе ўстановы культуры распрацоўку-кансультацыю па арганізацыі і прапагандзе ведаў грамадзянскай абароны ў культасветустановах.

Гутаркі, лекцыі, даклады, тэматычныя вечары, вечары пытанняў і адказаў, абсталяванне кутkоў і стэндаў па грамадзянскай абароне — вось далёка не поўны пералік усіх мерапрыемстваў, якія праводзяцца ў Маладзечанскім раёне.

У Маладзечанскім Доме культуры сумесна з аддзяленнем таварыства «Веды» і дырэкцыяй кінасеткі быў складзены, а затым размножаны друкарскім спосабам план правядзення кіналекторыя «Гэта павінен ведаць кожны». Пра работу лекторыя паведамлялася па радыё і ў раённай газеце. Да пачатку сеансаў з лекцыямі выступалі работнікі штаба грамадзянскай абароны М. Штыкоў і Н. Чупрыненка, урачы, выкладчыкі сярэдніх школ, афіцэры запасу.

Нядрэнна прапагандуюцца веды па грамадзянскай абароне ў Магілёўскай вобласці.

Па арганізацыі культурна-асветнай работы лепшым тут з'яўляецца Быхаўскі Дом культуры. Ён — ініцыятар многіх мерапрыемстваў па ваенна-патрыятычным выхаванні працоўных.

На адным з вечароў на пытанні, складзеныя з улікам патрабаванняў праграмы падрыхтоўкі насельніцтва да абароны ад зброі масавага паражэння, адказвалі начальнік штаба грамадзянскай абароны раёна М. Калеснікаў, лектар райкома КПБ М. Пірагоў, выкладчык абласных курсаў грамадзянскай абароны Г. Сцяпанаў, урач раённай бальніцы А. Кавалёў, загадчык абанемента бібліятэкі В. Валасевіч.

У заключэнне прысутным паказалі, як трэба карыстацца індывідуальнымі сродкамі абароны і спецыяльнымі касцюмамі.

Вялікую работу па ваенна-патрыятычным выхаванні і прапагандзе ведаў грамадзянскай абароны праводзяць культурна-асветныя ўстановы Брэсцкай вобласці. У многіх клубах ёсць фільмаскопы, якія выкарыстоўваюцца для дэманстрацыі дыяфільмаў у час вечароў і канферэнцый чытачоў.

Цікавы вопыт работы Залюбіцкай сельскай бібліятэкі Баранавіцкага раёна ў прапагандзе абароннай літаратуры. Сабраліся, скажам, на нараду спецыялісты-жывёлаводы або проста прыйшлі людзі ў кіно — перад пачаткам, мінут пяць-дзесяць, бібліятэкар зойме іх расказам аб кнігах па грамадзянскай абароне, набытых бібліятэкай у апошні час. Прапагандуе навінкі бібліятэка і сярод вучняў сярэдняй школы, медыцынскіх работнікаў. І не дзіва, што ў картачцы амаль кожнага чытача тут знойдзеш запісы аб кнігах на абаронныя тэмы.

Многія сельскія асветнікі ўмела выкарыстоўваюць наглядную агітацыю. Так, у большасці клубаў і бібліятэк Іванаўскага, Лунінецкага, Баранавіцкага раёнаў аформлены змястоўныя выстаўкі-вітрыны «Ці здолееш ты абараніць сябе і сваіх блізкіх у выпадку ўжывання праціўнікам зброі масавага паражэння?».

Заслугоўвае ўвагі вопыт работы ўстаноў культуры Віцебскай вобласці. Віцебскае абласное ўпраўленне культуры сёлета праводзіць конкурс на лепшую культасветустанову па грамадзянскай абароне. Пераможцы конкурсу будуць узнагароджаны ганаровымі граматамі і падарункамі. Тут распрацавалі і разаслалі клубам і бібліятэкам метадычныя дапаможнікі па арганізацыі вечароў пытанняў і адказаў, віктарын па грамадзянскай абароне. Апраўдалі сябе дзве формы такіх мерапрыемстваў. Лёзненскі Дом культуры звярнуўся да насельніцтва з прапановай задаваць пытанні па грамадзянскай абароне. Пытанняў у пісьмовай форме паступіла многа. А потым адбыўся вечар. Спецыялісты грамадзянскай абароны, медыкі, камандзіры фарміраванняў у сваіх грунтоўных адказах расказалі аб канкрэтных мерапрыемствах па абароне насельніцтва ад атамнага нападу. Другая — найбольш часта практыкуемая форма вечароў — гэта віктарыны, прысвечаныя грамадзянскай абароне. Актыўным удзельнікам, якія атрымаюць найбольшую колькасць ачкоў, выдаюцца прызы.

Работнікі культуры і штабаў грамадзянскай абароны імкнуцца ва ўсякай, здавалася б, звычайнай справе знаходзіць сувязь з задачамі ўмацавання абароннай магутнасці краіны. Бо мерапрыемствы грамадзянскай абароны ў большай частцы не разыходзяцца са штодзённымі задачамі, якія вырашаюць прадпрыемствы, калгасы, саўгасы. Скажам, укараненне новых гатункаў, раслін, стойкіх да розных хвароб, аднолькава важна як у мірны, так і ў ваенны час.

Галоўную задачу мы бачым у тым, каб давесці да свядомасці кожнага працоўнага, што мерапрыемствы ў галіне грамадзянскай абароны з'яўляюцца састаўной часткай умацавання абараназдольнасці краіны, агульных задач камуністычнага будаўніцтва. І, як сведчыць вопыт лепшых, у гэтых адносінах штабам могуць добра дапамагчы ўстановы культуры.

М. ДУБРАВІН,
старшы інспектар штаба грамадзянскай абароны БССР.

П. КАВАЛЕУСКІ,
старшы інспектар Міністэрства культуры БССР.

Сёння наша драматургія шырока выйшла на ўсесаюзную сцэну. І гэта вельмі прыемна. Так пачаў сваё выступленне намеснік міністра культуры БССР Ю. Міхневіч. Пра нашы п'есы загаварылі. Нам нават зайздросцяць. Мерапрыемствы, якія праводзіліся да 50-годдзя рэспублікі і 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна, прынеслі свой плён: конкурс і дагаворы, заключаныя з драматургамі на падставе іх творчых заявак, далі некалькі добрых п'ес. Мы лічым, што сістэма дзяржаўных заказаў апраўдала сябе, і таму вырашылі зноў прапанаваць драматургам такі альянс. Зразумела, што, дасягнуўшы пэўных вяршынь, мы павінны і далей трымацца на ўзроўні.

Праз некалькі дзён пачнуцца гастролі тэатра оперы і балета ў Маскве. Сярод іншых спектакляў сталічныя гледачы ўбачаць оперу «Зорка Венера», якая зусім нядаўна нарадзілася дзякуючы агульным намаганням кампазітара, пісьменніка і калектыву тэатра. Гэта, бадай што, адзін з лепшых спектакляў опернага. Паводле папярэдніх меркаванняў, у наступным годзе з творчай справаздачай у Маскву паедуць купалаўцы. Гэта вельмі адказна, і падрыхтоўку трэба пачынаць цяпер.

Вядома, што ў 1972 годзе краіна будзе адзначаць 50-годдзе з дня стварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. У сувязі з гэтай датай мы будзем прапанаваць п'есы нашых аўтараў для пастаноўкі ў тэатрах братніх рэспублік. Пажадана таксама, каб ставілі іх нашы рэжысёры. Рэжысёры ж з іншых рэспублік прыедуць да нас і тут паставяць свае п'есы. Зразумела, лепшыя. Такі абмен рэжысурай і драматургіяй павінен спрыяць стварэнню атмасферы сапраўднай творчасці.

Сёння ў партфелі Міністэрства культуры п'есы па рамане П. Пестрака «Сустрэнемся на барыкадах»,

сродкаў культасветработы. Мяркуйце самі — адзін эпідыяскоп на ўвесь раён!

Мала атрымліваем мы сцэнарыяў, метадычных распрацовак з рэспубліканскага і абласнога дамоў народнай творчасці. Пажадана, каб пры абласным Доме народнай творчасці быў адкрыты кабінет культасветработы, бо аднаго метадыста па клубах на вобласць недастаткова.

На нашу думку, варта ствараць раённыя саветы культуры. Добра, каб іх узначалілі сакратары райкомаў партыі або намеснікі старшынь райвыканкомаў. Гэты грамадскі орган змог бы шырэй абмяркоўваць і вырашаць пытанні дзейнасці клубаў і бібліятэк. Такі савет можа выклікаць і заслухаць не толькі культасветработніка, а і кіраўніка калгаса, саўгаса, сакратара партыйнай арганізацыі, старшыню выканкома сельскага Савета.

Савет культуры змог бы цэнтралізаваць пэўны працэнт адлічэнняў з культфондаў калгасаў для арганізацыі буйных раённых культурна-асветных мерапрыемстваў; святаў песні і працы, аглядаў мастацкай самадзейнасці.

Шчучынскі райком партыі і райвыканком, напрыклад, у прынцыпе падтрымліваюць такую прапанову. Відаць, у бліжэйшы час у нас такі орган будзе створаны.

У разгары лета, час напружанай працы хлебаробаў, час змагання за багаты ўраджай першага года новай пяцігодкі. Не застаюцца ў баку ад клопатаў хлебаробаў і культурна-асветныя работнікі раёна.

Усе нашы клубы распрацавалі ўжо мерапрыемствы па прапагандзе рашэнняў XXIV з'езда нашай партыі. Раённы Дом культуры і метадычныя цэнтры стварылі сцэнарыі і праграмы, якія прапагандуюць велічныя задачы новай пяцігодкі. Мастацкія агітбрыгады выступаюць на лугах і палетках, словам і песняй праслаўляюць перадавікоў працы. Ды і ў сценах клубаў праходзіць нямала цікавых вечароў.

Каб нашы клубнікі паспяхова выканалі сваю ганаровую місію, мы павінны вучыць іх, памагаць. Нездарма ж у метадычным кабінеце раённага Дома культуры вісіць лозунг-заклік: «Клубны работнік павінен быць добрым спецыялістам і выхавацелем. А гэта значыць—штодзённа вучыцца».

Э. ПЕТРЫК,
загадчык Шчучынскага раённага аддзела культуры.

М. КРАЎЦОЎ,
дырэктар раённага Дома культуры.

А. КАНДРУСЕВІЧ. Сонца і сланечнікі (гравюра)

Эдзі АГНЯЦВЕТ

МУЗЫКА

Весела, задзірыста, задорна
Паравоз спявае ноту «соль».
Зноў гукаюць маладыя горны!
Што мне сцены цесныя і столь?

І займае дух ад прадчування.
Сціхні ў сэрцы, неразумны
боль!
Будуць зноў сустрэчы,
развітанні;
Соль жыцця —
і ў светлай ноце «соль».

РОНДА

Кругавая, карагодная —
Ронда
на музычнай мове.
Выйшла ў круг каліна родная,
Закружылася ў дуброве.
Ты гары, калінніца, гары!

Не губляюцца каралі,
Колеры гарачыя.
Ці любілі вы, кахалі
Смела, па-юначаму?
Ты гары, калінніца, гары!

Быццам песня карагодная,
Закружы ты хлопцаў слаўных!
Я сама была падобная
Да цябе зусім нядаўна...
Ты гары, калінніца, гары!

СКЕРЦА

Ты хутчэй прачніся!
Не заспі світання,
Тонкіх гукаў лісця,
Фарбаў трапятання.

Да вясновых светаценяў
Не пасуе лад мінорны.
Слухай рытмы
абуджэння—
рух імклівы,
дух задорны!

Пранікнёны,
ўдумны,
Слухай голас сэрца—
І адкажуць струны,
Бліснe промнем
скерца!

БАРКАРОЛА

Гэты лодачнік не бачыў
Ні смуглявых гандальераў,
Ні Венецыі зялёнай
Пад салёнаю зарой.
У яго — бліскучы ветразь—
З глянцам белая папера,
Ён у рэчцы
бачыць мора,
Чуе,
як шуміць прыбой.
І малы вясляр вясёлы
Быццам выйшаў з баркаролы.
— Ты плыві далёка, ветразь,
Не палохайся вятрыскаў —
Ветравейных ветрагонаў,
Штармавых марскіх вятроў!
Над рачулкай—баркарола,
Уся блакітная ад пырскаў,
Ад падсіненага неба,
Ад сініц і васількоў.
Вербы хіляцца да долу
І гайдаюць баркаролу.

АКТАВА

З чаго твая складаецца актава?
Тут хіба толькі восем галасоў...
Спачатку ўторыць ціхая атава
Таемным,
сінім гукам верасоў.
А потым уключаецца па праву
Мелодыя нязжатых каласоў.
Ляціць са звонам зорка
з небасхілу —
Гучыць актава,
набірае сілу.
І хутка да асіны трапяткой
Працягне ноту маладзік
двухрогі.

ДРАМАТУРГ І ТЭАТР

Пра гэта і многае другое, што хвалюе, перашкаджае далейшаму развіццю беларускай драматургіі, ішла гаворка на пасяджэнні секцыі драматургаў Саюза пісьменнікаў БССР пры ўдзеле прадстаўнікоў Міністэрства культуры рэспублікі.

П. Макаля «Дай вады, калодзеж», лібрэта аперэты П. Харкова, на якое піша музыку Я. Глебаў. Хацелася б мець п'есы пра нашых сучаснікаў, каб у цэнтры іх быў вобраз станоўчага героя. На вялікі жаль, мы не можам прапанаваць тэатрам цікавых п'ес пра наш магутны рабочы клас, пра наша сялянства і моладзь. А яны нам вельмі патрэбныя, і мы іх чакаем. Чакаем таксама заявак, якія будзем уважліва разглядаць, заключаць дагаворы...

Вакол паведамлення Ю. Міхневіча разгарнуліся спрэчкі, у якіх прынялі ўдзел А. Вярцінскі, А. Махнач, А. Макаёнак, А. Бачыла, І. Шамякін, У. Караткевіч, М. Гарулёў, супрацоўнік міністэрства культуры БССР А. Сямёнаў, І. Мележ, І. Васілеўскі, К. Губарэвіч, У. Стэльмах, У. Юрэвіч.

Яны сказалі:

А. Вярцінскі. Два гады назад мы разам з Макалём напісалі п'есу і перадалі яе ў рэпертуарна - рэдакцыйную калегію Міністэрства культуры БССР. Ці не дзіўна, што столькі часу не можам даведацца пра яе лёс?

А. Махнач. Мая п'еса «Гаўрошы Брэсцкай крэпасці» ідзе ў Львоўскім тэатры юнага гледача. Спектакль неаднаразова адзначаўся прэміямі. Міністэрства культуры СССР набыло п'есу. А ў нас у Беларусі адносіны да яе вельмі стрыманыя. Рэпертуарна - рэдакцыйная калегія Міністэрства культуры БССР павінна больш дбайна адносіцца да сваіх нацыянальных драматургаў.

А. Макаёнак. Да таго, што гаварылася, магу дадаць, што вось ужо некалькі гадоў не можа ўбачыць сцэны п'еса Уладзіміра Караткевіча «Кастусь Каліноўскі». Мы ўжо абмяркоўвалі яе і зрабілі заўвагі, з якімі аўтар пагадзіўся. А што далей?.. На цэлы год раней пайшла і мая п'еса ў іншых рэспубліках. Гэта нельга лічыць нармальным.

Некалькі гадоў запар гаворым мы і пра тое, каб заахвочваць рэжысёраў, пры ўдзеле якіх ствараюцца спектаклі па п'есах беларускіх драматургаў. Але далей размоў пакуль што не пайшлі.

Трэба зрабіць заўвагу і ў адрас Саюза пісьменнікаў. Зусім незразумела, чаму доўгі час, кансультантам па драматургіі быў паважаны, але далёкі ад драматургіі чалавек. Цяпер таксама гэтая адказная справа аддадзена ў рукі не надта кампетэнтнага таварыша.

Сур'ёзная справа — пераклады драматургічных твораў. Рэдка ставім п'есы ўкраінскіх драматургаў. У рэпертуары нашых тэатраў няма п'ес суседзяў з Прыбалтыкі. А ў іх ёсць шмат цікавага.

А. Бачыла. Мы ганарымся, што выйшлі на ўсесаюзную арэну, але гэта проста шчаслівы лёс аўтараў, якіх ацанілі і паставілі. Наша ўпраўленне па справах мастацтва павінна смялей заключаць дагаворы. Трэба, каб як у добрага гаспадара, у міністэрстве былі п'есы ў запасе.

Ёсць таксама вострая патрэба ў часопісе па мастацтве. У такім часопісе і п'есу можна было б надрукаваць, і рэцэнзію, і праблемны артыкул.

І. Шамякін. Наколькі нам зразумела, рэпертуарны партфель міністэрства занадта тонкі. І, канечне, трэба прымаць самыя тэрміновыя меры, каб направіць справы.

Заказы, пра якія шла гаворка,—гэта добра. Але і самі драматургі не маюць права бяздзейнічаць. Сапраўдны пісьменнік павінен пісаць па закліку сэрца. А то што атрымліваецца? Восем месяцаў назад быў аб'яўлены конкурс на лепшую аднаактовую п'есу. Як я сёння даведаўся, на конкурс пакуль што паступіла толькі тры п'есы. Вельмі мала. А маленькая п'еса патрэбна для самадзейнасці, яе з нецярплівасцю чакаюць ад нас.

У. Караткевіч. Неяк так атрымліваецца: паставіў тэатр дрэнны твор — ніхто не адказвае. Загубіў добрую п'есу — таксама ніхто не адказвае. П'есу прынялі і не паставілі — зноў вінаватых не знойдзеш.

М. Гарулёў. Драматург напісаў п'есу. Што з ёй рабіць? Куды яе несці? У тэатр? У рэпертуарна - рэдакцыйную калегію? Куды? Рэпертуарна - рэдакцыйная калегія фактычна не можа вырашыць лёс п'есы, нават калі яна станоўча ацэнена. А тэатр не можа ўключыць у рэпертуар п'есу без згоды рэпертуарна - рэдакцыйнай калегіі. Нейкае зачараванае кола. Трэба, нарэшце, гэтае пытанне вырашыць.

І. Мележ. Са свайго сціплага вопыту павінен сказаць, што трэба быць вялікім аптымістам, каб пісаць п'есы. Слушна выступіў У. Караткевіч, калі гаварыў аб адказнасці тых, хто павінен дапамагаць драматургам. Трэба цвёрда памятаць, што лёс драматургіі залежыць не толькі ад драматургаў.

І. Васілеўскі. Драматург прыйшоў у тэатр з творам, які выпасіў, якому аддаў частачку свайго жыцця. І вось наступае доўгая пакутлівая паўза. У лепшым выпадку рэжысёр не мае часу, каб прачытаць п'есу, у горшым — недзе губляе яе.

К. Губарэвіч. Мне асабіста не вельмі імпануе форма дзяржаўнага заказу, але некаторых аўтараў папярэдняе заключэнне дагавораў дысцыплінуе, і таму ад такой формы работы адмаўляецца не варта. Трэба практыкаваць і конкурсы, якія, на маю думку, даюць свой плён.

У. Стэльмах. Шкада, што на нашым сённяшнім пасяджэнні няма рэжысёраў. Яны павінны не чакаць, пакуль прынясуць гатовую п'есу, а ўдзельнічаць у яе стварэнні, як гэта рабілі Л. Мазалеўская, К. Саннікаў і іншыя рэжысёры. Тут ужо гаварылі пра часопіс па пытаннях мастацтва. Усе рэспублікі ўжо маюць такія часопісы, а мы—не.

У. Юрэвіч. Мы пакуль яшчэ не маем п'ес пра нашых нацыянальных герояў, такіх буйных пісьменнікаў, як Янка Купала і Якуб Колас. Відаць, варта было б вярнуцца цяпер да п'есы Васіля Віткі «Шчасце паэта», дапрацаваць разам з тэатрам, узбагаціць яе нашым сённяшнім вопытам. Недаравальна мала ідуць у нас такія жамчужыны нацыянальнай драматургіі, як «Паўлінка» і «Раскіданае гняздо». У нас у рэспубліцы іх маглі б паставіць і ў рускіх тэатрах...

Пра многае гаварылі выступаючыя: пра тое, што ў апошнія гады ў Саюз пісьменнікаў прынята ўсяго некалькі драматургаў, і пра патрэбы народных тэатраў, і пра неабходнасць больш цесных кантактаў паміж Міністэрствам культуры БССР і Саюзам пісьменнікаў Беларусі.

Вячаслаў Пятровіч ПАЛЕСКІ-СТАНКЕВІЧ

АД ЦК КП БЕЛАРУСІ,

ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

І САВЕТА МІНІСТРАЎ БССР

Цэнтральны Камітэт КП Беларусі, Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР і Савет Міністраў Беларускай ССР з глыбокім жалем паведамляюць, што 18 чэрвеня 1971 года раптоўна памёр Вячаслаў Пятровіч Палескі-Станкевіч, член ЦК КПБ, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, заслужаны дзеяч культуры БССР, член Саюза пісьменнікаў БССР, старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні.

ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ КП БЕЛАРУСІ

ПРЭЗІДЫУМ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

САВЕТ МІНІСТРАЎ БССР

18 чэрвеня 1971 года раптоўна памёр член ЦК КПБ, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, заслужаны дзеяч культуры БССР, член Саюза пісьменнікаў БССР, старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні Вячаслаў Пятровіч Палескі-Станкевіч.

Перастала біцца сэрца вернага сына Камуністычнай партыі, які аддаў шмат сіл і энергіі развіццю друку, тэлебачання і радыёвяшчання ў рэспубліцы.

В. П. Палескі-Станкевіч нарадзіўся ў 1912 годзе ў в. Астрагляды Брагінскага раёна Гомельскай вобласці ў сям'і селяніна. Пасля заканчэння ў 1929 годзе Бабчынскай сярэдняй школы з педагагічным ухілам працаваў настаўнікам, затым з 1930 года — літаратурным супрацоўнікам, загадчыкам аддзела газет «Палеская праўда», «Советская Белоруссия», рэдактарам літаратурна-маладзёжнага радыёвяшчання Беларускага радыёкамітэта, намеснікам адказнага сакратара рэдакцыі газеты «Советская Белоруссия».

У гады Вялікай Айчыннай вайны В. П. Палескі-Станкевіч працаваў намеснікам рэдактара, адказным рэдактарам радыёстанцыі «Савецкая Беларусь», з 1944 па 1960 год — адказным сакратаром, намеснікам рэдактара газеты «Звязда».

У 1960 годзе В. П. Палескі-Станкевіч зацвярджаецца дырэктарам Мінскай студыі тэлебачання, а ў 1961 годзе — намеснікам старшыні і ў 1965 годзе — старшынёй Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні.

Радзіма высока адзначыла заслугі В. П. Палескага-Станкевіча. Ён узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, двума ордэнамі «Знак Пашаны» і пяццю медалямі.

В. П. Палескі-Станкевіч быў здольным арганізатарам, кіраўніком высокай партыйнай сталасці і вялікай культуры. Ён вядомы як страсны публіцыст, таленавіты журналіст, пісьменнік-драматург. Ідэйная перакананасць і высокая прынцыповасць, маральная чысціня і працавітасць, чуласць і ўвага да людзей, скромнасць і патрабавальнасць да сябе здабылі Вячаславу Пятровічу ўсеагульную павагу.

Светлая памяць пра Вячаслава Пятровіча Палескага-Станкевіча назаўсёды захаваецца ў сэрцах усіх, хто ведаў яго і працаваў разам з ім.

П. М. Машэраў, Ц. Я. Кісялёў, Ф. А. Сурганаў, Л. Г. Кляцкоў, А. Т. Кузьмін, У. Е. Лабанок, У. Ф. Міцкевіч, М. Н. Полазаў, І. Я. Палякоў, А. А. Смірноў, І. М. Трацдяк, У. І. Падрэз, І. Ф. Клімаў, Н. Л. Сняжкова, С. Г. Лапін, А. Н. Аксёнаў, В. А. Гвоздзеў, Г. А. Крыулін, У. А. Мікуліч, І. Ф. Мікуловіч, А. Ц. Караткевіч, С. В. Марцэлеў, С. М. Шабашоў, В. І. Шарапаў, А. А. Рапохін, П. П. Бяляўскі, Р. В. Канавалаў, М. І. Дзялец, А. К. Зінін, В. В. Мацвееў, Я. І. Качан, Я. І. Скурко (Максім Танк), І. П. Шамякін, І. П. Мележ, А. С. Грачанікаў, М. Г. Ткачоў, А. М. Кулакоўскі, Р. Р. Шырма, У. У. Корш-Саблін, Л. П. Александроўская, В. А. Грамыка, А. А. Бараноўскі, Л. В. Касцюшка, М. К. Пятніцкі, А. І. Ледзянёў, Ф. Н. Нікіфараў, А. П. Савіцкі, В. Л. Панкова, Е. А. Місарэвіч, М. І. Пахомаў, В. І. Кудраўцаў і іншыя.

Я. ГЕРЦОВІЧ

ШУКАЦЬ У РЭАЛЬНЫМ ЖЫЦЦІ

НЕПРЫКАЯНЫЯ ДУМКІ

НЯДАЎНА я чытаў цікавую кнігу публіцыста Я. Богата «Здзіўленне». Гаворачы пра вопыт выдатнага педагога В. Сухамлінскага, аўтар зусім слушна даводзіць, што не толькі дзяцей, але і дарослых трэба прывучаць да здзіўлення перад дзівосамі свету, перад тварэннямі чалавечых рук. Мы даём чытачам многа інфармацыі, але не заўсёды дбаем аб раскрыцці самой заканамернасці новых з'яў, аб стымуляванні творчай думкі людзей, іх фантазіі, дапытлівасці, іх захаплення новымі відамі арганізаванай чалавекам матэрыі.

Я. Богату здаецца, што нашай літаратуры пагражае «дэвальвацыя цуду». Доля праўды ў гэтым ёсць, але не будзем песімістамі. Не абавязкова быць Аляксандрам Грынам, каб умець здзіўляцца, фантазіраваць, знаходзіць герояў, якія да канца сваіх дзён захавалі дзіцячую непасрэднасць успрыняцця. Сент-Экзюпеy не быў фантастам, але і ён, суровы рэаліст, меў падставу сказаць пра сябе: «Я з краіны дзяцінства». Падарожжам у краіну дзяцінства з'явіцца для многіх і новы раман Івана Пташнікава «Мсціжы», апублікаваны ў канцы мінулага года ў часопісе «Полымя».

Звычайная вёска на рачным беразе. Густое, як сінька, неба, чырвоны сасоннік, да якога — рукой падаць. У верасе, ля старых сцежак — грамадкі чорненькіх баравічкоў. У гэтым запаведніку хараства нарадзіўся, рос, тут жа і ваяваў з фашыстамі Андрэй Вялічка, мясцовы чалавек, што ўсім карэннем урос у тутэйшую зямлю, знаёмую і блізкую да кожнай былінкі, да кожнага коласа ў полі. Такіх людзей не выдумаеш, іх трэба ведаць як самога сябе. Пачуццё здзіўлення перад Андрэем Вялічкам пачынаецца з незвычайнасці гэтага, здавалася б, звычайнага, дужа простага чалавека, у якім пісьменнік адкрыў невычэрпны запас душэўнага багацця і чалавечнасці.

Разам з Андрэем Вялічкам нібы ўпершыню бачыш росныя сады ў шчодрым цвіценні, світанні і заходы сонца, дыхаеш гаючым паветрам бязмежных лясоў, ходзіш па дарогах, што вядуць у блізкія і далёкія вёскі, гарады. Пісьменнік ушчэнт разбівае ўсе схемы, паводле якіх кожны вясковец, змушаны хоць часова адысці ад працы на зямлі, тым самым нібыта здраджвае ёй. Раман І. Пташнікава пераконвае, што можна працаваць у леспрамгасе, стаць гарадскім рабочым і нічога не страціць у любві да зямлі, прыроды, паэзіі.

Андрэя і ў леспрамгасаўскай стайні турбуе не толькі догляд коней. Ён, бадай, першы заўважае тую непаўторную часіну, калі зямля пачынае клікаць ратая, першы ўлоўлівае пах вільготнай баразны, кожная з абжытых буслянак для яго — цэлы свет. Андрэй гатовы надзяліць розумам кожнае дрэва: «Яно глыбока карэнне пускае, наперад пра сябе думае. А тады — ці ссячы возьмі, ці мароз, як у фінскую вайну, — атожылкі пусціць. Зноў пачне жыць, нанава... з зямлі...» Такія ж глыбокія карэнні дапамаглі Андрэю выжыць і тады, калі ў блакаду яго знявечыла варожая міна, і тады, калі ледзь вылез з-пад мядзведзя-шатуна. Смерць двойчы адступіла перад неадольнай сілай жыцця. І хоць душа ледзь трымаецца ў целе, рукі ўсё адно просяць работы: «Хоць адной рукой, а рабіць буду». Гарлапаністаму начальніку ўчастка Унуку, які хацеў бы пазбавіцца ад знявечанага работніка, звычайна спакойны і памяркоўны Андрэй кідае гнеўныя словы: «Дасі работу, душа з цябе вон». Ён ведае, што не на такіх крыкунах трымаецца свет. Прыйдзе час, калі і ў таго Унука адбяруць партфель: «Я дык і скаціну ў поле паганю, а ты?».

Унутраны канфлікт нарастае. Участак ліквідуецца, і Андрэю трэба выбраць адно з двух — альбо ехаць за свет з леспрамгасаўцамі і рабіць на новым месцы, альбо вярнуцца ў калгас. Першы варыянт гарантуе жывую капейку, затое ў калгасе ён будзе хадзіць кожны дзень па траве, па калючым іржышчы, вырошчваць хлеб, дыхаць мядовым пахам жоўтага лубіну, вяртацца ў родную хату, дзе спазнана радасць кахання, бацькоўства, шмат перажыта. Для лепшага разумення ўсёй сур'ёзнасці гэтага ўнутранага канфлікту варта прыгадаць спрэчкі Андрэя з касірам леспрамгаса Вулем.

Касір упічувае конюха за бескампраміснасць, прынцыповасць, нежаданне згінацца перад Унукам. І Вуля ж першы пакідае Унука, калі здагадаўся, што той не будзе болей начальнікам. Андрэй з агідай слухае разважанні касіра аб любві да тутэйшых лясоў, бо ведае, што гэта пустыя словы: Вуля ўдзячны непраходнай пушчы толькі за тое, што ў час вайны яна хавала яго, калі ён уцёк ад жонкі і дзяцей, уратаваўся сам, а іх пакінуў на згубу. Ператварыцца ў такое ж перакаці-поле? Не. Андрэй не паедзе на новы ўчастак, не пакваліцца на залатыя горы, якія дакляруе яму былы касір, калі ён згодзіцца стаць егерам у запаведніку, што будзе створаны ў тутэйшай мясцовасці. Сам таго не жадаючы, Вуля паскорыў рашэнне, якое доўга не давалася Андрэю: вярнуцца ў калгас.

Так званы «маленькі», «просты» чалавек Андрэй Вялічка па велічы душы стаіць упоравень з эпохай, у якую гаспадарамі жыцця сталі людзі стваральнай працы. І яшчэ адно вылучае Андрэя Вялічку (з мноства літаратурных герояў): ён надзелены нейкай асаблівай памяццю на ўсё добрае. Варта яму сустрэць адзінокую суседку Балюту, і памяць адразу ж нагадвае, што яна двойчы ўратавала яго ад смерці. Не мог ён адцурацца роднай вёскі і таму, што «ў Балюты такія рукі ад работы, а ён будзе хадзіць па лесе», шукаць лягчэйшага хлеба.

Калі Андрэй думае пра Вулю, Унука, леспрамгасаўскага каваля Падбярэцкага, памяць узнаўляе такую карціну: вада гоніць у вёску з гары вымытае карэнне, гоніць, а яно чапляецца за зямлю. Андрэй двойчы дае аплявухі цыніку і пашляку Падбярэцкаму, калі той незаслужана ганіць жанчын, вартых павагі і спагады. Ён і любому іншаму злу гатовы перагарадзіць дарогу.

І. Пташнікаў звычайна піша стрымана, хаваючы свае ўласныя эмоцыі, каб сам аб'ектыўны свет, паказаны ў яго творах, абуджаў думку чытача, падводзіў яго да пэўных высноў. Ад гэтага пазіцыя самога пісьменніка не робіцца менш відавочнай і яскравай. Прысутнасць аўтара ўгадваецца і ў формах бачання і паказу жыцця, і ў падкрэсліванні тых маральных і этычных прынцыпаў, якія найбольш імпануюць і аўтару і яго герою. Пейзажы, праўда, маглі б і не быць у рамане такімі скрупулёзна выпісанымі — да апошняй травінкі ў полі і кожнай кветкі ў лесе. Вясковы жыхар Андрэй Вялічка не стане спыняцца перад звыклым, а ў радасным здзіўленні адкрые і сэрца і вочы толькі перад нейкім новым для яго спалучэннем гукаў і фарбаў, новай праявай адвечнага жыцця...

З ПАЧУЦЦЕМ шчырай радасці чытаў я і раман Алеся Асіпенкі «Непрыкаяны маладзік». Міжволі напрошваецца параўнанне з раманам «Снежныя зімы» Івана Шамякіна. Параўнанне напрошваецца хоць бы таму, што абодва раманы вельмі блізкія па жыццёвым матэрыяле, па складаных праблемах, якія хвалююць герояў. І тут і там людзям перашкаджае валюнтарызм у кіраўніцтве сельскай гаспадаркай, аглядка на кабінетныя аўтарытэты ў шкоду карэнным інтарэсам калгаснай вёскі. Іван Шамякін надзвычай трапна паказаў гэтую хваробу і яе сімптомы. Алесь Асіпенка даследаваў паходжанне хваробы, яе генезіс.

Што спрыяла ператварэнню дырэктара навукова-даследчага інстытута Рысакова і некаторых яго паплечнікаў у дзялкаг і кар'ерыстаў? Усёй логікай рамана на гэта даецца недвухсэнсоўны адказ: страта партыйнасці, адрыў ад народа і яго інтарэсаў. Рысакову неістотна, ці будзе калгасам і саўгасам карысць ад створаных яго інстытутам машын. Былі б толькі слава, прэміі, газетная шуміха, магчымасць красавацца ў прэзідыумах, карыстацца падтрымкай высокага начальства.

Пісьменнік зрывае з гэтых «герояў» іх акоўную афарбоўку, зазірае ў самыя іх душы і паказвае, што і там нічога святога няма. Факты падмацоўваюцца псіхалогіяй гэтых фактаў, чалавечыя партрэты высвечаны аналітычным рэнтгенам, ад якога не скаваеш ні затоеных матываў сваіх паводзін, ні двайнога дна, у якое ператварыліся гэтыя душы. Зроблена гэта з дастаткова высокай чалавеказнаўчай культурай. І абставіны, і характары ўзноўлены ў рамане з бескампрамісных пазіцый партыйнай праўды.

Абставіны ў перыяд кукурузнай эпапеі былі даволі складаныя і супярэчлівыя. Зверху данізу ідзе ліквідацыя вынікаў культу асобы, узнаўляюцца ленінскія нормы ва ўсіх сферах жыцця, узрастае творчая актыўнасць людзей. На шлях няўхільнага ўздыму выходзіць і калгас, якім кіруе герой рамана Міхась Васько. Навукова-даследчаму інстытуту Рысакова прапанавана стварыць комплексы машын для механізацыі сельскай гаспадаркі. Але з нейкага часу Васько ўсё часцей збіваецца з панталыку: яму загадваюць абавязкова сеяць на вялікіх плошчах кукурузу, адмовіцца ад канюшыны, занядбаць авёс. Калгасу навязваюць нейкі пачварны эксперыментальны комплекс механізмаў для жывёлагадоўчай фермы. Старшыня едзе ў райком партыі, дзе яму раяць не падымаць шуму, бо стваральнік заганных машын можа заўтра ж паскардзіцца таму, да каго не кожнага пускаюць. А тады, крый божа, раён і калгас назавуць у дакладзе з самай высокай трыбуны, і трэба будзе развітвацца з партфелямі, насіць кляймо антымеханізатара. Абласныя арганізацыі аператыўна афармляюць калгасу крэдыт, каб шпарка і без пярэчанняў выкупіць непатрэбныя механізмы. А там хоць здавай іх у металалом.

Гэта не толькі прыватны эпізод. Многія героі рамана, людзі спрактыкаваныя і разумныя, не вераць у мэтазгоднасць вайны з канюшынай і нават бульбай у імя так званай «каралевы палёў», якая не надта прыстасавана да нашых кліматычных умоў. Але замест таго, каб па-партыйнаму дамагацца свайго — хітруюць: у афіцыйных дакументах пішуць, што пад кукурузу адведзены вялікія плошчы, а неафіцыйна сеюць яе толькі на шматках зямлі ўздоўж дарог.

Мана, фальсіфікатарства — гэта свайго роду кароста: ты яе чухаеш, а яна яшчэ болей свярбіць, і ўжо нельга не чухацца без пярэдыху. Васько і чухаецца, стогне, а зрабіць нічога не можа. Ён не раз пераконваўся, што крытыка знізу даволі часта вылазіць бокам.

Чаму нават такі чалавек пасуе перад абставінамі і не спрабуе іх перайначыць? Ды таму, што за пэўны час многія людзі адвыклі самастойна думаць, адстойваць сваю пазіцыю, парушаць субардынацыю. Час той мінуў, але ў свядомасці Васько і яго паводзінах яшчэ трымаюцца старыя, дужа ўчэпістыя звычкі і ўяўленні.

СЛОВА ПРА ДРУГА

Вячаслаў Пятровіч Палескі памёр на досвітку 18 чэрвеня. Праз некалькі гадзін пасля таго, як яму было ўручана пасведчанне аб выбранні дэпутатам Вярхоўнага Савета рэспублікі. За некалькі гадзін да партыйнага сходу, на якім рыхтаваўся выступіць з дакладам аб выніках нядаўняга партыйнага актыву ў Дзяржкамітэце Савета Міністраў СССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні. Ён прыспешваў гэты сход, надаючы яму важнае значэнне: гаворка павінна была пайсці аб задачах работнікаў тэлебачання і радыёвяшчання па выкананні рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

У гэтай нечаканай смерці нешта здаецца незразумелым, з чым мы да гэтага часу не можам прымірыцца. Яшчэ і зараз ловіш сябе на думцы, што ў 12 гадзін, як звычайна, трэба ісці на планёрку ў той кабінет, да яго... У Вячаслава Палескага раптам спынілася сэрца. Выкарыстаўшы свой рэсурс, яно згарэла, як гарыць у палёце метэоры.

Відаць, з гэтага каржакаватага палескага хлопца выйшаў бы выдатны хлебароб, якімі былі яго бацька, дзед. У яго былі вялікія паваніныя рукі аратага. Але жыццё ўклала ў іх не чапігі плуга, не касу, а пяро. І ён стаў здольным журналістам-публіцыстам — палымяным летапісцам сацыялістычнай явы, якая нараджалася ў грукаце даваенных пяцігодак. У яго матэрыялах, багата рассыпаных па газетах «Палеская праўда» «Советская Белоруссия», «Калгаснік Беларусі», якія сталі тады яго родным домам, у яго перадачах па Беларускім радыё, якое тады таксама паклікала яго, бурліць вялікі, бурны і суровы час сацыялістычнага абнаўлення беларускай зямлі.

Вячаслаў Палескі не мяняў сваёй зброі і ў гады вайны. І ў тую ліхую часіну яна дастойна служыла інтарэсам Айчыны.

Уся кіпучая дзейнасць гэтага слаўнага чалавека пасля вайны праходзіла на нашых вачах. Хто працаваў з ім побач у тое цяжкое аднаўленчае першагоддзе, хто прыйшоў у журналістыку крыху пазней, адразу ж адчуў надзейную апору і падтрымку з боку масцітага публіцыста. Многімі сваімі творчымі поспехамі абавязана яму газета «Звязда», якой Вячаслаў Пятровіч аддаў 16 гадоў свайго жыцця.

Мы ведалі Вячаслава Пятровіча Палескага і як таленавітага драматурга, пяру якога належаць такія п'есы, як «Калі зацвітаюць сады» «Што пасееш, тое і пажнеш», «Песня нашых сэрцаў», «З таго берагу», «Гарачыя пірагі».

Вячаслаў Пятровіч прыйшоў на тэлебачанне ў час нараджэння беларускага блакітнага экрана, калі наша тэлебачанне рабіла толькі першыя крокі. Нам, хто меў шчасце ўсе гэтыя гады працаваць пад кіраўніцтвам Палескага, асабліва відаць, як многа зрабіў гэты неўтаймаваны чалавек для сцвярджэння папулярнасці нашага нацыянальнага блакітнага экрана ў працаўнікоў рэспублікі, у саюзнага тэлегледача. Ён унёс неацэнны ўклад у ідэйна-мастацкае станаўленне і развіццё беларускага тэлебачання. Не меншымі з'яўляюцца заслугі Вячаслава Пятровіча і ў развіцці беларускага радыё.

Збоку магло здацца, што гэты вечны працаўнік лёгка нясе цяжар сваіх абавязкаў, яны яму не «націраюць плячо», не зношваюць яго сэрца і не знясільваюць яго розуму. І гэта магло здацца таму, што Вячаслаў Пятровіч быў жыццялюбам, духоўна багатым і ў той жа час самым сціплым да сарамяжлівасці чалавекам.

Ён умеў хвалявацца толькі за агульную справу, хвалявацца ашалела, бескампрамісна, наступальна. Ішла гаворка аб даводцы тэлевізійнай перадачы ці аб знешнім абліччы і маральным узроўні журналіста. Ні ў чым не здраджваў яму высокі густ. Ён быў сумленнем калектыву, яго маральным і этычным эталонам.

...І вось пяро, якое верна служыла савецкай журналістыцы звыш 40 гадоў выпала з навярэджаных рук.

Ад нас пайшоў нязломны баец партыі, таленавіты арганізатар тэлебачання і радыёвяшчання, палымяны публіцыст і пісьменнік цудоўны чалавек.

Ад нас пайшоў друг, светлую памяць аб якім мы назаўсёды захаваем у сваіх сэрцах.

І. АГЕЕЎ,
А. БАРАНОЎСКІ,
В. ДАНІЛЕВІЧ.

Пісьменнікі Беларусі глыбока смуткуюць з прычыны смерці старшыні Дзяржаўнага Камітэта Савета Міністраў БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні, драматурга Вячаслава Пятровіча Палескага-Станкевіча і выказваюць шчырае спачуванне сям'і, родным і блізкім нябожчыка.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР.

З пошты ЛіМа

«ПАЛТАВА СПЯВАЕ ВАШЫ ПЕСНІ...»

Палтаўчане з нецярплівасцю чакалі сустрэчы з вядомым беларускім вакальна - інструментальным ансамблем «Песняры», і сустрэча спраўдзіла іх спадзяванні. Высокая музычная культура і нейкія асабліва беражлівыя, любоўныя адносіны да народнай песні вылучаюць гэты ансамбль сярод іншых эстрадных калектываў.

Гучыць «Ой, рэчанька, рэчанька» — жамчужына беларускай народнай творчасці, якая ад сучаснай апрацоўкі не толькі нічога не траціць, але, па-мойму, і выйграе. Тое ж чароўнае ўражанне робяць і песні «Касіў Ясь канюшыну», «А ў полі вярба», «Ручнікі» і іншыя.

А колькі сапраўды народнага запалу, зухаватасці, удаласці, дабраты, невычарпальнага гумару і ў той жа час смутку ў песнях «Чаму ж мне не пець», «Я ехаў да яе» «Скрыпяць мае лапці».

І тут жа песенны трыпціх, выкананнем якога ансамбль заваяваў званне лаўрэата IV Усесаюзнага конкурсу артыстаў эстрады ў 1970 годзе: «Трубачы» Я. Грышмана, «Цёмная ноч» М. Багаслоўскага, «Хатынь» І. Лучанка.

Радуе творчая выкадлівасць кіраўніка ансамбля Уладзіміра Мулявіна. Вельмі прыгожа гучаць галасы спевакоў. Уражвае чысціня ладу, тонкая нюансіроўка, шырыня дыяпазону і, мабыць, самае галоўнае — дар афарбоўваць гукі нейкай дзівоснай цеплынёй.

Поспех «Песняроў» у Палтаве быў незвычайны. Жыхары нашага горада шчыра палюбілі беларускія мелодыі. Дзякуй вам, дарагія беларусы, за такі цудоўны падарунак! Цяпер і Палтава спявае вашы песні.

Аркадзь ЯСКЕВІЧ,
выкладчык музыкі.
г. Палтава.

Псіхалогія Васько даволі ярка раскрываецца ў канфлікце з навукова-даследчым інстытутам механізацыі, калі ў калгасе ўзарваўся кормазапарнік канструкцыі Рысакова. Выкрываць бракаробаў старшыня калгаса і не падумаў, а падпісаў разам з імі кампрамісны акт і радуецца: «Здорава я іх абышоў, гэтых інжынераў...»

Малады заатэхнік Аня Кузьменка называе такую практыку подласцю.

Дакладней не скажаш. Каб тэхніка не прастойвала, сумленны чалавек змушаны несумленнымі сродкамі здабываць запасныя часткі, расплачвацца за чужыя памылкі ў планаванні. Каб не прышылі ярлык антымеханізатара, ён з болем у сэрцы купляе непатрэбныя механізмы, сканструяваныя хіба толькі для яшчэ большай славы Рысакова. Ад такой прафанацыі аднолькава прайграюць і навука, і практыка. Да пары да часу выйграў адзін Рысакоў. Мы ведаем, што пасля таго, як партыя асудзіла ўсе разнавіднасці валюнтарызму, пацярпелі крах і многія «дзеячы» тыпу Рысакова.

Добрыя задаткі заглушаны ў Рысакове пыхлівасцю, славалюбствам, схільнасцю да кар'ерызму. Калі аднойчы ўдалося ўзняць шуміху вакол так-сяк зляпанай машыны і заслужыць ухвалу вышэйшага начальства, то чаму не паспрабаваць яшчэ раз падсунуць калгасам недапрацаваную канструкцыю? Добрую машыну стварыў падначалены табе малады вучоны? Загадай, і ён саступіць табе сваё аўтарства. Людзям не падабаюцца твае кустарэзы? А ты падымі палец угору і скажы, што «там» яны заслужылі высокую ацэнку і пуцёўку ў жыццё. Магічнае «там» спыніць далейшыя дэбаты. І калі нейкі настырны апанент усё ж дамагаецца праўды, супакой яго абяцаннем нешта дадумаць, палепшыць. Практыка паказвае, што дэмагогію вельмі цяжка аспрэчваць. Рысакоў мае пэўныя веды і ўмее імі спекуляваць. А памочнікаў ён, вядома, падабраў па сабе.

Вось і атрымалася, што на пэўных участках навукі (у рамане паказаны і сапраўдныя, бескарыслівыя вучоныя) доктарская дысертацыя, прэмія, чыны і званні набылі самастойнае значэнне, сталі самамэтай, адзіным стымулам. Кіраўнік сельскагаспадарчай установы Занямонец прызнаецца жонцы, што за некалькі месяцаў напіша і абароніць доктарскую дысертацыю, хоць яшчэ дакладна не ведае, якую тэму абраць: нядобра, маўляў, што сярод падначаленых ёсць і кандыдаты, і дактары. Занямонцу намінальна падпарадкаваны нават Рысакоў. І такі ўплывовы чалавек не мае вучонай ступені! Парадаксальны штрых: Занямонец не любіць Рысакова, лічыць яго авантурыстам, і ў той жа час... зайздросціць яму.

Бездухоўнасць, занядбанне высокіх ідэалаў, індывідуалізм помсцяць за сябе тым героям рамана, у якіх няма імунітэту супраць гэтых хвароб. Рысакоў ператвараецца ў кан'юнктуршчыка і дзялягу, Занямонец нават у сямейным жыцці апынуўся на грані краху, бо жонка нарэшце здагадалася, што муж, заняты толькі сабою і ўласнай кар'ерай, страціў здольнасць кахаць, радавацца жыццю, захапляцца добрай кнігай, карцінай. Вера Паўлаўна сустрэла іншага чалавека, які здольны даць шчасце і сам заслугоўвае шчасця. Мне толькі здаецца, што ў дачыненні да Міхася Васько і яго жонкі Галіны аўтар выбраў вельмі жорсткі кірунак развіцця сюжэтнай лініі. Ад прыроды здаровая жанчына праз сваю рэўнасць робіцца вар'яткай, пацыенткай псіхіятрычнай бальніцы, бо аднойчы яе ашукаў мясцовы сэрцаед. Падобная хвароба Галіны, распісаная да самых драбніц, неяк вырываецца з агульнага кантэксту рамана і толькі замінае раскрыццю асноўнай тэмы...

ЛЮБІЦЕ зямлю, працуйце на поўную сілу, не пераставайце здзіўляцца ўсяму існаму, — гаворыць нам сваім раманам Іван Пташнікаў. Любіце жыццё і актыўна ўдзельнічайце ў яго перайначванні, не бойцеся рызыкі, калі патрэбна пераадольваць перашкоды, — сцвярджае раман Алеся Асіпенкі. Абыякавае, халоднае сузіральніцтва, калі не бачыш розніцы паміж дабром і злом — найвялікшы грэх, якому няма апраўдання. І вельмі шкада, што такое сузіральніцтва прабіваецца і на старонкі літаратурных твораў. Гаворачы гэта, я маю на ўвазе аповесць «Чазенія» Уладзіміра Караткевіча.

Калісьці Жан-Жак Русо шчыра верыў, што культура, цывілізацыя, гарады псуюць чалавека. А выйсце? Вярнуцца да «натуральнага стану», жыць у згодзе з прыродай і яе законамі, выхоўваць дзяцей па-за грамадствам, каб яны не страцілі першапачатковых, прыроджаных навыкаў. У тагачасных умовах гэтая ўтопія мела свае вытокі і сваё апраўданне. Але калі сёння наш сучаснік-літаратар піша твор, ідэйная накіраванасць якога суадносіцца з даўно адвергнутай утапічнай схемай, гэта выклікае па меншай меры здзіўленне. Ці можна гэтак ігнараваць навукова-тэхнічны прагрэс? Няўжо сапраўды, калі ў вас ёсць нейкія болькі, то іх можа загаіць толькі прырода?

Любіць прыроду, услаўляць яе, не дазваляць нікому падымаць руку на атрыманую намі ў спадчыну красу — ганаровы абавязак пісьменніка. Але супрацьстаўляць прыроду сацыяльным інтарэсам людзей — занятак не з перспектыўных. Будан Рабінзона насярод бязлюднага лесу — не для нашага сучасніка. Пазбаўце чалавека магчымасці сустракацца з іншымі людзьмі, жыць і працаваць разам з імі, ізалюйце яго ад асяроддзя, ад хваляванняў і турбот неспакойнай эпохі — і такі «натуральны стан» прывядзе не да росту асобы, а да яе духоўнай дэградацыі, здзічэння. Такое, прынамсі, адбываецца, на нашу думку, з героем «Чазеніі» Севярынам Будрысам.

Чалавек і прырода... Сацыяльная хвароба веку і шляхі яе пераадолення... Адвечнае і часовае... З «адвечным» пісьменнік справіўся выдатна: прырода далёкаўсходняй тайгі забірае чытача ў палон, здзіўляе непаўторным харавством. Даўно я не сустракаўся ў літаратурных творах з такім буйствам фарбаў, такім тонкім адчуваннем паэзіі нават у самых празаічных асаблівасцях таежнага жыцця. Пад пяром пісьменніка ажываюць і дымназялёныя горы, і крыніцы ў далінах, і высачэзныя піхты, і густыя зараслі дрэвападобнай араліі. Уся зямля ў зялёным паўзмроку тайгі здаецца асыпанай сонечнымі плямамі.

Пісьменнік упэўнены, што Севярын Будрыс — высокай годнасці наш сучаснік. А як жа інакш: малады фізік, які дагэтуль ведаў толькі свой акадэмічны гарадок, сінхрафазатрон, пульт упраўлення, дружыў з высокай навукай і яе рыцарамі... Небяспечныя доследы... Севярын — выпадковая ахвяра аднаго з такіх эксперыментаў. Недагляд, памылка — і здароўе маладога чалавека падарвана. Абавязкі лекара бярэ на сябе прырода. Так узнікае ў аповесці стары як свет і разам з тым вечна новы, нікім яшчэ да канца не раскрыты матыў: чалавек і прырода ў адзінстве іх жыццёвай асновы, іх інтарэсаў. Саюза, адзінства, на вялікі жаль, не атрымалася. Прырода выпісана ў творы з дзівосным майстэрствам. Чалавек жа, наш намінальны сучаснік, быў і застаўся ветхім Адамам.

Севярын Будрыс увесь час сам сябе карае. Карае за тое, што захапляўся небяспечнымі фізічнымі доследамі і падарваў здароўе, не здагадваўся раней аб «непатрэбнасці і нават шкоднасці сваёй працы і сваёй навукі». Ён марыў «аб вышэйшай справядлівасці», а замест гэтага «заблытаўся, бы ў лесе, у каменных дамах, у машынах, у лічбах. І ўсё гэта страшэнна адпомсціла». Будрыс параўноўвае сябе з дзіцячым завадным аўтамабільчыкам. Калі ў чалавека скончыўся завод, то спісвай сябе ў тыраж: «ці дойдзе чарга да вас, каб зноў завялі? Такія вялікія чалавечыя чэргі». Была, мабыць, логіка ў тым, што Будрысу параілі нейкі час пажыць на ўлонні прыроды і ён выбраў далёкія шляхі, нетры таежных джунгляў, адзіноту.

Загадзя аблюбаванага маршруту ў героя не было, і ён пацягнуўся ў прыморскі запаведнік, куды вабіла і дзяўчына-біёлаг, што займалася доследамі ў запаведніку. Больш ён нічога пра яе не ведаў, бо то было выпадковае знаёмства. Мроілася, праўда, і магчымасць кахання. Але і каханне не атрымалася, бо чалавек думаў толькі пра сябе. Фізік чамусьці думаў, што лірык у спадніцы Гражына Арсайла «ніколі не паставіцца да яго з даверам. Сябрам не будзе. Нават старонняй не будзе. Будзе ворагам... Таму што ён і яна — розныя бакі жыцця. Жыцця? Увогуле розныя полюсы ўсяго існага». Свет высокай навукі — гэта «лёд на вяршыні», і Арсайла глядзіць на маладога фізіка «з зацікаўленасцю і... з агідай». Яна гаворыць: «Я зямлю люблю, даліны, невысокія, зялёныя, вось такія, горы, цеплыню люблю. У ёй прыгажосць. І сапраўдная вышыня — у ёй. Чорта людзям у вышынях, на якіх нельга жыць... Якая страшная праца!» Сумная філасофія, паводле якой Гражына Урсайла «з меркаванняў вышэйшай праўды перакрэсліла яго нае жыццё». З такой «вышэйшай праўдай» нядоўга і да адмаўлення ядзернай фізікі і іншых галін навукі, абы толькі не парушалася схема: усё, што непасрэдна не звязана з прыродай, з адвечнымі законамі жыцця і смерці, толькі шкодзіць чалавеку. Урсайла ўцякае ад Будрыса, хоць і кахае яго. Не спыняе яе і будучае мацярынства. Яна не хоча нават, каб дзіця ведала свайго «страшнага» бацьку.

Кожны сапраўдны вучоны нечым нагадвае Праметэя з яго гатоўнасцю самаахвярна служыць людзям. Праметэй рызыкаваў, ён здагадваўся аб магчымых выпрабаваннях, хоць не ведаў, што яны будуць такімі суровымі. Мужнасць не здрадзіла Праметэю, і ён прасіў людзей: зразумейце мяне, «але не плачце аб маіх бядотах».

І дарэмна крытык Серафім Андраюк у сваім артыкуле «На рамантычнай хвалі» (Полымя» № 5 за 1971 год) апраўдвае паводзіны Севярына Будрыса тым, што героя «мучаць страшэнныя прывіды атамнага выбуху», што ён «сніць атамны грыб: і гэта яго мучыць, не дае спакою, Гоніць з горада да прыроды, да натуральнага жыцця».

Што было б, каб усе нашы фізікі ўцяклі ад навукі, падобна Будрысу? Будрыс усё ж вярнуўся ў свой інстытут, а крытык пытаецца: «ці надоўга?» Адказваем: калі ненадоўга, то грош цана такому герою.

МНЕ ЗДАЕЦЦА, што такія казусы здараюцца тады, калі пісьменнік пачынае работу над новым творам без цвёрда акрэсленай яскравай задумы, без аналізу таго, што ён збіраецца на гэты раз сказаць людзям. Пры адсутнасці новых, свежых назіранняў, пры размытай, неакрэсленай задуме спадзявацца можна толькі на збавіцельку-схему.

Спашлюся і на апавяданне маладога празаіка Міхася Вышынскага «Алежка». Твор напісаны прафесійна, з добрым лірычным зарадам. Гарадскі хлопчык Алежка гасцюе ў знаёмага лесніка, упершыню бачыць світанні пад спеў птушыных галасоў, таямнічыя травы на палянах і ў засені неагляднага лесу. Дзядзька Андрэй браў хлопчыка з сабою ў лясны абход і кожны раз паказваў новыя дзівосы. Адзін мае што паказаць і чым здзівіць маленькага чалавека. Другі толькі глядзіць, слухае, задае пытанне. Усё гэта прыгожа, маляўніча і... толькі. Чытачам прапануецца свет ідылічнай прыроды, свет, узяты па-за часам і грамадствам.

Творчы поспех прыходзіць да пісьменніка тады, калі ён адмаўляецца ад схемы і дае слова самому жыццю. Паказальнае ў гэтых адносінах кароткае апавяданне Алеся Савіцкага «Шкляная нітка». Звычайны факт: маці аднойчы ўзяла з сабою на завод шкловалакна маленькую дачушку. І не трэба было далёка хадзіць і ездзіць, каб Аленка ўбачыла спалучэнне явы і казкі, паэзію працы, узор для пераймання. Яна дакранулася душой да нечага непаўторнага, светлага і разам з тым — даступнага дзіцячаму сэрцу. Танюткія, празрыстыя ніткі з кропелькамі шкла на канцы, чырвоныя агні электрапечаў, свежае, нібы лясное паветра з вентылятараў, бліскучыя зорачкі на рукавах у маці... Шкляны пыл? Не, гэта нешта большае, такое, што ўжо не забудзецца. Аленка ніколі не скажа, што ў горадзе яна не знайшла паэзіі.

Давайце ж будзем шукаць паэзію ў рэальным жыцці! А схемы няхай зарастаюць пылам у літаратурных архівах.

ВЕКАПОМНАЕ

ТЭЛЕВІЗІЙНЫ СПЕКТАКЛЬ «ПА ШЧАСЦЕ, ПА СОНЦА...»

Прагледзеўшы гэты спектакль, паэт Анатоль Вялюгін сказаў, што, нарэшце, ёсць падстава сцвярджаць — нараджаецца тэлевізійны паэтычны тэатр. Празаік і літаратуразнаўца Алесь Адамовіч даў эмацыянальную адзнаку — «Выдатна!» Мастак Барыс Забораў падкрэсліў, што яго прывабіла мастацкая еднасць слова і руху, настрою і пластыкі, еднасць задумы і выканання гэтага відовішча...

Так, верш Янкі Купалы, абпалены жывым пачуццём пратэсту, верш, што ваяўніча клікаў працоўнага беларуса — «Гэй, наперад, покі сэрца б'ецца, рвецца на прастор, годзі млецi ў паняверцы: гэй, да сонца, гэй, да зор!» — стаў зместам і духам таго своеасаблівага па рэжысуры і акцёрскім выкананні тэлевізійнага прадстаўлення, якое стварылі пісьменнік Міхась Стральцоў разам з пастаноўшчыкам Валерыем Раеўскім. На блакітным экране амаль на працягу ўсяго спектакля пануе шэрая гама — яна ў стылізаваных касцюмах, у заслонах, з-за якіх часам буйным планам глядзяць на нас гарачыя вочы. Цяжка адгадаць, якім чынам дасягаўся такі эфект, але пабудова і настрой большасці кадраў нават у бела-чорным колеры вобразна перадаюць атмасферу жыцця верша. А ён жыве — Купалаў верш: то па-бунтарску крычыць, то праменіць надзеяй, то рвецца плачам з чалавечага сэрца.

Выяўленчы лад спектакля строга і паслядоўна падначалены намеру В. Раеўскага даць як бы фрэскі гаротнага жыцця беларускага мужыка. І лепшыя кадры тэлеспектакля так і ўспрымаеш: твары, якія згрупаваны ў калектыўны партрэт, постаці людзей у мізансцэнах амаль што графічнага малюнку, буйныя планы, дзе і асобная дэталь (плячо, кулак, схіленая або ўскінутая галава) набывае значэнне метафарычнае. Камера наязджае на кагосьці з выканаўцаў, яго твар займае ўвесь экран, рэжысёр набліжае да нас вочы чалавека, які, здаецца, толькі тое і робіць, што думае, думае, думае... Потым — агульны план: іх многа, старых і маладых, мужчын і кабет, яны паселі на падлозе гуртам і паасобку (гэта вельмі істотна — ёсць гурт і ёсць адзінка). І думаюць, думаюць, думаюць ужо ўсе яны. Мабыць, перш-наперш за гэта і трэба падзякаваць В. Раеўскаму: ён знайшоў вобразную форму перадачы таго, што беларускі мужык задумаўся пра свой лёс, задаў сабе ўголас пытанне, чаму ж той лёс гаротны. Слова Купалы набыло адпаведны выяўленчы лад і блізкую да сімвалу экранную абагульненасць.

І знянацку гэтыя амаль статычныя фрэскі набываюць дынаміку — на блакітным экране рух людзей, прага дзейнасці. Без бытавых падрабязнасцей, выкарыстоўваючы толькі намёк на іх, канкрэтны штрых або па-акцёрску кідка перададзены жэст, водгулле знаёмых інтанацый у музычным суправаджэнні або дэкаратыўнай дэталі, рэжысёр распрацоўвае закончаныя эпізоды. Не адрываючыся ад паэтычнага слова. Скажам, так выглядае мантажны сказ, які захапляе гледача і напружанай плынню слова, і эмацыянальным станам выканаўцаў:

Пагнуўшы ў крук худыя
спіны,
Сярпом махаючы крывым,
Мы жонкі, ўдовы
і дзяўчыны
Пры доўгай постаці стаім.
І дружна жнём,
І паддаём
Адна адной
Ахвоты больш,
І песню жаласна пяём...

Мастацкі такт стрымлівае рэжысёра, і ён не разгортвае карціну ў дзейства, каб даць магчымасць слову ў суладдзі з рухам людзей прагучаць на ўсю моц. І слова з экрана гучыць так, што ў ім адкрываеш для сябе яго гукавае хараство, пластычную выразнасць, інтанацыйны напеў. За словам — лёс. «Пан справіць гучныя дажынкі: за пот, кроў, слёзы — водкі дасць! Мы будзем піць, як гора п'ём...» Трагедыйнае адчуванне такой рэчаіснасці, уласцівае Купалу-паэту ў тыя часы, робіцца відавочным, кранае і абуджае ў гледача пэўныя эмацыянальныя адказы, бярэ ў палон.

Без якой-небудзь дыдактыкі аўтары спектакля адцяняюць трагізм адлюстраванага жыцця аптымістычнымі нотамі. Веліч і хараство жыцця, якое павінна быць, якое будзе, якое наканавана чалавеку самой прыродай, апяваецца з дзівосным артыстычным пранікненнем у дух купалаўскай пашаны да чалавечай істоты, калі на экране — старонкі з «Адвечнай песні». Мы нават не паспяваем заўважыць, адзін голас ці розныя нясуць той незабыўны гімн нараджэнню дзіцяці: «Усясільнай рукою тварэння даю яму права існення, на ўласнасць, ваду і зямлю, душу яму так жа даю... Лясы ён аберне на поле, усялякія ўстроіць будоўлі: святыні пад неба зірнуць, цямніцы пабелай блiснуць. Там будзе ён царам прыроды, сам найдасканальшага роду, і будзе цар гэты навекназванне насіць — чалавек». А нас агортвае прасветлены купалаўскі роздум пра вялікае прызначэнне чалавека. Не, прыгнёт яму перакрывае шлях — «Гаротным нам хоць лезь у петлі, — працуй на полі — дома плач...»

Слухаючы Купалава слова, прыглядаючыся да носьбітаў яго ў гэтым спектаклі, раптам пачынаеш бачыць, як выспяваў народны гнеў, як ад дум пра несправядлівы лёс працоўнага чалавека ход паэтычнай мовы вядзе тых людзей (і нашы ўражанні таксама) да в о л і, скандэнсаванай у адно, і рэвалюцыйны выбух мог быць і быў адзіным выйсцем з таго віру жыцця. Гэта — па-купалаўску. Гэта — па-мастацку. Нам прачыталі верш Купалы ўдумліва і горача, вачыма зацікаўленымі і свежымі, пазбаўленымі хрэстаматыйнай асцярожнасці. Бездань гора народнага б'ецца ў Купалавых радках. І тут сцэна або экран і не павінны шукаць сцежку «паблізу» ад той бездані. Добра, што В. Раеўскі адмовіўся ад такой сцежкі.

Багатая інтанацыйная палітра галасоў і паасобку, і ў «хоры». Мы чуем сарказм Купалы (выдатны эпізод «Паэт і цэнзар») і пяшчоту Купалы, тужлівы голас і бязлітасны гнеў. А стрыжань гэтых патокаў аднаго рэчышча — паэтычнае слова. Яго сэнс — літаральны і метафарычны — вядзе за сабой акцёрскія інтанацыі, якія нараджаюцца натуральна, гучаць натуральна, не трацячы артыстычнага бляску і размаху. Мне нават здалося, што купалаўцы рады сустрэчы з вершам, што яны прагна паглыбіліся ў верш, засумаваўшы па ім там, у сябе на акадэмічных тэатральных падмостках.

Калі б такі спектакль трапіў на сцэнічныя падмосткі, яго жанр можна было б, як гэта ні дзіўна, вызначыць старадаўнім тэрмінам — містэрыя. Не тая, што мела характар літургічнай драмы і будавалася на культавых сюжэтах, а відовішча пляцаў, якое браў на сваё ўзбраенне народ: у містэрыях так часта выказваліся вольналюбівыя ідэі, простыя людзі багахульнічалі, адкрыта ці ўскосна паказвалі ідэал чалавечых імкненняў і апявалі змагароў. Пэўныя прыёмы такой містэрыі, мабыць, і прыцягнулі ўвагу В. Раеўскага, прынамсі, дэмакратычны бок гэтага жанру. Пераплаўлены ў тэлевізійную форму паэтычнага тэатра жанр стаў непазнавальна своеасаблівым, узбагаціўшы выяўленчыя сродкі рэжысуры. Да таго ж большасць выканаўцаў — Г. Гарбук, П. Кармунін, А. Мілаванаў, Г. Аўсяннікаў, Н. Піскарова, М. Патапчук, В. Анісенка, Л. Давідовіч, А. Мазлоўскі, Ю. Лясны, П. Дубашынскі, В. Белахвосцік, М. Казінін (хай даруюць тыя, каго не называю бо спіс быў бы надта доўгі!) — творчы зразумела арыгінальную задуму М. Стральцова і В. Раеўскага, захоплена паглыблялася ў стыхію Купалавага слова, адчула ўнутраную патрэбу т а к яго выказаць, т а к яго асэнсаваць... Відаць, варта было б зняць на кінастужку і тыражыраваць гэты фільм-спектакль.

Калі паспрабаваць вызваліцца ад яркага эмацыянальнага ўражання, то можна, вядома, зрабіць і закіды ў адрас аўтараў і выканаўцаў. Ёсць зацягнутыя эпізоды. Зрэдку, але то адзін, то другі з акцёраў дапускае «агрэхі» ў вымаўленні. Наўрад ці варта даваць цітры там, дзе паэтычны тэкст і сам ясна раскрывае думку... Але мне так падабаўся спектакль, які разам з названымі аўтарамі падрыхтавалі тэлевізійны рэжысёр Вячаслаў Акімушкін, мастак Барыс Герлаван, кампазітар Сяргей Картэс і аператар Уладзімір Пранько, што не знаходжу ў сабе сіл дакрануцца аналітычным скальпелем да створанага на блакітным экране як песня.

Барыс БУР'ЯН.

З пошты ЛіМа

ХАЙ БУДУЦЬ ТАКІЯ ВЕЧАРЫ!

23 мая ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі было неяк мне па-асабліваму святочна. Прынамсі, так здавалася нам, аматарам беларускай паэзіі, якія прыйшлі ў той вечар на сустрэчу з вядомымі беларускімі паэтамі. Гэта было крыху незвычайна — на сцэне філармоніі, бадай упершыню, выступалі не прыезджыя гастралёры (хай прыязджаюць і яны), а добра вядомыя нам, нашы, беларускія майстры паэтычнага слова...

На сцэне за столікам, нібы падрыхтаваўшыся да сяброўскай, нязмушанай гаворкі, — Максім Танк, Мікола Аўрамчык, Генадзь Бураўкін, Сяргей Грахоўскі, Пятрусь Макаль і Жэня Янішчыц. І гэтая шчырая непасрэдная гаворка адбылася — зала была ўважлівая, чуйна рэагавала на кожнае выступленне, на кожны твор; былі пытанні, просьбы прачытаць той ці іншы — вядомы ўжо — верш, воплескі і ажыўленне.

Вось гаворыць М. Танк — пра беларускую паэзію, пра ўдзельнікаў вечара, пра свае жыццёвыя і паэтычныя дарогі. А потым мы слухалі ягоныя важкія і ўзнёслыя вершы. А калі М. Аўрамчык прачытаў свой вядомы верш «Сустрэча былых канагонаў», слухачы папрасілі яго прыгадаць тыя біяграфічныя, жыццёвыя ўражанні, якія леглі ў аснову твора, і зала з прытоенай увагай слухала гэты хвалюючы расказ.

З чытаннем сваіх вершаў выступілі цёпла прынятыя прысутнымі С. Грахоўскі, Г. Бураўкін, Ж. Янішчыц і П. Макаль.

Вечар прайшоў цікава. Побач з творамі, якія былі ўжо вядомы нам, прагучалі са сцэны і яшчэ неапублікаваныя, новыя вершы, урыўкі з паэм.

Больш дзвюх гадзін працягваўся вечар. Гэта было сапраўднае свята беларускай паэзіі. І я не памылюся, калі скажу, што, бадай, кожны з нас пакідаў залу задаволены. Думалася пра тое, што наша філармонія пачала, урэшце, добрую справу, прыцягваючы на эстраду беларускіх пісьменнікаў (дарэчы, незадоўга перад аўтарскім вечарам паэтаў быў аўтарскі вечар Івана Шамякіна) — гэта будзе спрыяць папулярызацыі лепшых твораў роднай літаратуры, выхаванню чытацкіх густаў, пашырэнню кругагляду аматараў мастацтва.

На жаль, друк наш абышоў гэты цікавы і карысны вечар сваёй увагай. Па-першае, філармонія наша толькі пачынае практыкаваць падобныя вечары. І таму, натуральна, пачын гэты варта было б проста падтрымаць. Па-другое, першы вечар беларускай паэзіі на эстрадзе дае падставы для пэўнага роздуму.

Мажліва, у далейшым (такія вечары неабходны і яны, хачу спадзявацца, будуць працягвацца) варта шукаць больш разнастайныя формы: «парадніць» паэзію з іншымі музамі, хай гучыць на такіх вечарах музыка, хай майстры мастацкага чытання дапоўняць выступленні паэтаў, дарэчы будзе на такім вечары і беларуская песня. Магчыма, варта паспрабаваць вывесці на эстраду паэтаў аднаго пакалення, арганізоўваць і тэматычныя вечары, не зводзіць іх да аднаго чытання — хай побач з паэтамі будзе крытык-літаратуразнаўца. Урэшце, чаму б не прадаставіць сцэну аднаму паэту? Не сумняваюся, што аўтарскія вечары Кандрата Крапівы, Аркадзя Куляшова, Пімена Панчанкі, Петруся Броўкі, Аляксея Пысіна зацікавілі б многіх.

І апошняе. Вечар, пра які я расказала, адбыўся ў нядзелю. Рэч вядомая, — выходны дзень, гарачыня, людзям хочацца пакарыстацца, як кажуць, дабротамі прыроды, — не ўсе прыхільнікі паэзіі змаглі прыйсці ў той вечар у філармонію. Таму, відаць, трэба думаць надалей і пра тое, на якія дні прызначаць падобныя вечары. Думаецца таксама, што варта больш клапаціцца і пра рэкламу.

Хай будуць такія вечары! І хай праходзяць яны цікава і змястоўна!

Н. ЛЯВОНЧЫК,
малодшы навуковы супрацоўнік Інстытута мовазнаўства АН БССР.

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

ПЕСНЯ УРАЛУ

1919 год. Екацярынабург. У пачатку кастрычніка мясцовых мастакоў сабралі ў губернскім аддзеле народнай асветы і папрасілі прыняць удзел ва ўпрыгожванні горада — набліжалася другая гадавіна Кастрычніка. Сярод прысутных быў і Мікалай Сцяпанавіч Сазонаў. У сваёй кнізе «Запіскі ўральскага мастака» ён успамінае: «Справа для нас была зусім новая, незвычайная і па форме і па маштабах, ніхто з прысутных не меў вопыту ва ўпрыгожванні вуліц. Але як бы там ні было, трэба было прымацца за першую работу па заказе Савецкай улады... Працавалі мы, не лічачыся ні з часам, ні з цяжкімі ўмовамі».

Так пачыналася творчая і грамадская біяграфія ўральскага мастака М. Сазонава.

Расказ пра юбілейную выстаўку старэйшага жывапісца, чые пейзажы, эцюды, акварэлі экспануюцца зараз у выставачнай зале Саюза мастакоў БССР, мы не выпадкова пачалі з гэтага эпізода. Усё жыццё, уся энергія М. Сазонава былі накіраваны на станаўленне развіцця выяўленчага мастацтва Урала.

Выстаўка адлюстроўвае больш чым паўвекавы шлях мастака, які цяпер жыве і працуе ў Мінску.

Курганскія, заўральскія прасторы, велічны Паўднёвы Урал з яго славутым Ільменскім запаведнікам, легендарная Чусавая, суровы і дзікі Шыхан, алтайскія, волжскія матывы — праходзяць перад гледачом.

Паэтычны пейзаж «Апошняя зорка». Мастак паказаў на палатне асеннюю раніцу, калі душэўны спакой і мір разліты ў прыродзе. У перадсвітальнай імгле ўсё афарбавана ў матавыя спакойныя тоны. Стройныя, тонкія дрэвы ў задуменні апусцілі да вады свае жоўтыя косы і быццам любуюцца водблiскам ранішняй зоркі. Па лірычным настроі з гэтым пейзажам перакlікаецца палатно «Адзінокі рыбак». Водная роўнядзь і далёкая фігура рыбалова ў лодцы. Месячная дарожка серабрыць паверхню задумлівага возера. Ціха. І толькі на тым, далёкім беразе, ветліва мігаюць агеньчыкі ў сялянскіх хатах.

Мажорнае гучанне залаціста-празрыстай гамы, якая характэрна для асенняга сонечнага дня з яго цяплом і асаблівай цішынёй, перадае мастак у пейзажы «Бярозкі».

Прахалода сняжынак, зеленаватае святло, якое пяшчотна паблісквае ў вокнах вясковых хатак, — такі матыў у камерным пейзажы «Уральская зімачка». Прыцягвае ўвагу праўдзівы, свежы па пачуцці пастозны эцюд «Вясна».

Пейзаж «Сяло Існок у непагоду» быў напісаны ўлетку 1929 года, калі М. Сазонаў жыў у Істоку пад Свярдлоўскам і браў урокі жывапісу ў вядомага мастака Л. Туржанскага.

Рад работ жывапісец прысвячае велічы Урала. «Урал», «Уральскія Шыханы», «На Паўднёвым Урале», «Горная сімфонія», «Горная казка» — у кожным з гэтых палотнаў, нібы вычварныя статуі, грувасцяцца каменныя гмахі старажытных скал — своеасаблівыя атрыбуты ўральскай прыроды.

Мастак у сваёй творчасці прытрымліваецца рэалістычных традыцый перасоўніцтва. Любоўна ставіцца да натуры, старанна апрацоўвае кожную дэталь пейзажа. Праўда, з-за гэтага іншы раз бракуе яго работам абагульненасці, шырокага вобразнага раскрыцця тэмы. Выпрацаваўшы свой почырк і знайшоўшы свае матывы, мастак не заўсёды імкнецца да іх паглыбленай распрацоўкі. Гэта прыкметна ў некаторых пейзажах, якім не хапае каларыстычнай цэласнасці і кампазіцыйнай разнастайнасці. Крыху манатонная выстаўка ў адносінах тэматыкі прадстаўленых работ. Старыя перакошаныя домікі, сялянскія хаты, патрыярхальнае аблічча сёл і вёсак — асноўны сузіральны матыў. Пазбаўлены якіх бы там ні было прыкмет сучаснасці пейзажы «Уральская вёска», «Башкірыя», «Зімка», «У вёсцы», «Мая майстэрня», «Вярба над Волгай», «Дворык», «Сяло Каракуліна на Каме» і інш.

Вельмі шкада, што мастак не паказаў нам сваіх твораў, якія ўзнаўляюць кіпучае жыццё індустрыяльнага Урала 30-х гадоў: «Сяроўскі металургічны завод», «Уралмаш», «ВІЗ. Пракатны стан», «Златауст. У цэху», «Златаустаўстаўская домна». Не сумняваюся, што гэтыя работы, у якіх мастак, непасрэдны сведка нараджэння Уральскага гіганта, адным з першых у краіне спрабаваў адлюстраваць новую савецкую рэчаіснасць, паказаць сталяўвараў, рабочых, металургаў, адным словам, першых герояў сацыялістычнай цяжкай індустрыі, былі б вельмі цікавыя для гледачоў.

Нягледзячы на асобныя недахопы экспазіцыі, выстаўка ў цэлым атрымалася цікавая, аб чым пераканаўча гавораць і запісы ў кнізе водгукаў. Яе лейтматыў — шчырая любоў мастака да казачнай і магутнай прыроды Урала.

Для тых, хто не быў ва ўральскіх спрадвечных лясах, не сядзеў на берагах празрыстых азёраў і рэк, гэта выстаўка будзе цікавая, таму, што жывапісец у меру сваіх сіл і таленту, проста і сумленна, не паддаючыся розным уплывам і модам, пісаў тое, што добра ведаў, бачыў, адчуваў, перажываў.

Барыс КРЭПАК.

У САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

22 чэрвеня адбылося пасяджэнне прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі сумесна з бюро партыйнай арганізацыі. На пасяджэнні быў зацверджаны план асноўных мерапрыемстваў праўлення СП БССР на другую палову года. У прыватнасці, запланавана правесці пашыраныя пасяджэнні прэзідыума, прысвечаныя вынікам V Усесаюзнага пісьменніцкага з'езда, абмеркаванню першых кніг маладых паэтаў і празаікаў. На адным з пасяджэнняў будзе разгледжана пытанне аб падрыхтоўцы да 90-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. У кастрычніку мяркуецца правесці пленум праўлення з парадкам дня: «Стан і задачы беларускай літаратурнай крытыкі». У лістападзе адбудзецца рэспубліканскі семінар маладых літаратараў, а на пасяджэннях прэзідыума будзе абмяркоўвацца справаздача Гомельскага абласнога аддзялення СП аб рабоце з маладымі аўтарамі, заслуханы справаздачы пісьменнікаў, якія карысталіся творчымі камандзіроўкамі ў 1969-70 гадах.

Запланаваны паездкі груп пісьменнікаў на важнейшыя будоўлі, прадпрыемствы і ў калгасы рэспублікі, выступленні перад чытачамі, шэраг творчых вечароў, правядзенне дзён паэзіі ў Мінску і абласных цэнтрах.

На пасяджэнні быў зацверджаны новы склад Савета бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР: М. Аўрамчык, А. Вярцінскі, М. Гамолка, І. Грамовіч, А. Грачанікаў, П. Макаль, Ул. Мяжэвіч, А. Русецкі (старшыня), Я. Сіпакоў, М. Татур, М. Хведаровіч, К. Цвірка і М. Чавускі.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці народнай творчасці і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння дырэктар Гродзенскага абласнога дома народнай творчасці, самадзейны кампазітар, заслужаны дзеяч культуры Беларускай ССР ШЫДЛОЎСКІ Аляксандр Канстанцінавіч узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ЧАЛАВЕКУ ГАВОРАЦЬ ДЗЯКУЙ

УЗАЕМНАСЦЬ

КАЖУЦЬ, што чалавек, які пасадзіў дрэва, пражыў жыццё не марна. Чалавек, пра якога пойдзе гаворка, вырасціў цэлы сад. Уявіце такі сад у квецені. Цвітуць яблыні, грушы, бэз, акацыя. У ружовыя воблачкі хаваецца зеляніна дрэў. Выкінулі белыя парасончыкі суквецці каліны, глогу. Ніжэй, зусім пры зямлі—блакітныя азёрцы незабудак, ружовыя астраўкі маргарытак, жоўта-белыя нарцысы і факелы рознакаляровых цюльпанаў. А над усім гэтым—водар бэзу.

Толькі закаранелы скептык пасаромеецца быць сентыментальным і не ўсклікне—які цуд! І гэты цуд раскінуўся на двух гектарах.

Калісьці тут былі руіны, потым пустка. Але прыйшоў чалавек, зрабіў урадлівай зямлю, кінуў у яе зярнятка. Вырасла з яго гнуткая цянюсенькае дрэўца, потым яно ўвайшло ў сілу і стала вялікім, дужым і цяністым. А пад ім, укрытыя ад гарачых сонечных праменняў, зацвілі кветкі, далі насенне. І зноў пасадзіў іх у зямлю чалавек. Кожную раслінку песціў, хаваў ад марозаў, паіў вадой у гарачыню...

Ёсць у Ружанах сярэдняя школа. У ёй працуе Уладзімір Іванавіч Рэкуць. У гэтых мясцінах ён нарадзіўся, тут жыў з бацькамі. Прыйшоў час абараняць сваю зямлю, — стаў салдатам. А скончылася вайна, вярнуўся ў родны край, пачаў працаваць настаўнікам. Спачатку ў малодшых класах, потым, скончыўшы інстытут, выкладчыкам хіміі і біялогіі. За шматгадовую дзейнасць узнагароджаны значком выдатніка асветы БССР, ганаровымі граматамі, юбілейным медалем. І ў гэтым яго лёс не адрозніваецца ад лёсу тысяч яго калег. І можа б не былі напісаны гэтыя радкі, калі б не адна рыса...

«Люблю прыгажосць», — кажа Уладзімір Іванавіч. І не баіцца, што словы гэтыя прагучаць напышліва альбо фальшыва.

Сваю любоў, сваю пяшчоту аддаў чалавек зямлі, і яна адарыла яго ўзаемнасцю. Ён расказвае пра свой сад, як шчаслівы бацька пра сваіх дзяцей. Гаворыць ён скупа, але колькі гордасці і замілавання ў голасе. Цюльпаны з Галандыі. Іх вывеў вядомы кветкавод Ле Фэбр. Гатункі «Матадор», «Лондан», «Прынц карнавала». Незвычайныя нарцысы — у іх маленькая белая чашачка і ярка-аранжавая сярэдзінка. Цвітуць у красавіку. Японская айва, кветкі ў яе незвычайнага апельсінавага колеру. Рабіна шведская. Астры сарака пяці гатункаў. Гладыёлусы трыццаці гатункаў. Дэкаратыўны лубін «Расел». Незабудкі з ГДР. Гваздзікі турэцкія, дэльфініум ціхаакіянскі (белы, ружовы, сіні, чорны, бэзавы), геспэрыс з пахам ляўкояў, флёксы дваццаці гатункаў, лілія каралеўская, лілія «Давід», аквілегія. Каля ста гатункаў вяргіняў, званочкі карпацкія, мак усходні. І яшчэ, і яшчэ нешта, што нават цяжка запомніць...

25 гадоў калекцыяніруе кветкавод расліны. І цяпер ужо прышкольны ўчастак не можа даць месца ўсім. Мноства кветак і кустоў вынесена на гарадскія скверы, вуліцы. Створаны сквер ля школы. Вучні школы толькі ў горадзе высадзілі сем тысяч кустоў і 72 тысячы кветак.

«Маглі б са сваімі юннатамі засадзіць увесь горад, толькі дайце нам месца», — гаворыць Уладзімір Іванавіч, і ў шэрых жывых вачах яго, ва ўсёй рухавай постаці гэтулькі энергіі, што верыш яму.

Ён не наракае на тое, што яго працоўны дзень пачынаецца не з васьмі, як у людзей, а з шасці раніцы. Вядома ж, толькі прачнешся, а ўжо рупіць паглядзець, што ўзышло, што расцвіло. Ды і работы на ўчастку—за дзень не пераробіш.

Таму і ўвялі ў Ружанскай школе гадзіну грамадска - карыснай працы. Кожны дзень на ўчастку дзяжурыць адзін клас. Гэта апроч урокаў працы і практычных заняткаў па батаніцы. Школьнікі капаюць, прыбіраюць участак, вырошчваюць і палiваюць расаду і яшчэ—вучацца разумець, любіць і цаніць зямлю.

З Уладзімірам Іванавічам падыходзім да школьнага парку. У дэндрарыі 180 дрэў і кустоў. Цяністыя алеі клёнаў, ліп, грабаў, а таксама бярозы, піхта, аксаміт амурскі, арэх маньчжурскі, лістоўніца, серабрыстая елка, каштан, дуб чырвоны, кізіл, шаўкоўніца, ліпа каўказская і... кані, берасцянкі, салаўі.

Вырашчанае з зярнятка, кожнае дрэва дужэла на вачах чалавека. Прывезенае з Далёкага Усходу, поўдня, захаду ці поўначы, яно прыжылося тут. Ніводнае не загінула. Ці месца тут такое, ці такія разумныя рукі і чулае чалавечае сэрца? А за плотам школы — пірамідальныя таполі. Трыста штук пасадзіў тут Уладзімір Іванавіч. І не дзіва, што чалавек, які вырасціў гэты аазіс, не ўяўляе сябе дзе-небудзь у іншым месцы. Ні ў Брэст, ні ў Мінск, куды запрашалі Уладзіміра Іванавіча кіраваць юннатамі, не паехаў. Кажа, чалавек павінен быць там, дзе знайшоў сваё месца. Ды і шкада кідаць увесь гэты зялёны востраў, у які ўкладзена частачка душы.

Слухаючы гэтага далікатнага, інтэлігентнага чалавека з нетаропкай ціхай гаворкай, падумалася адно... Многа ў нашых школах гаворыцца пра эстэтычнае і духоўнае выхаванне. Ствараюцца спецыяльныя методыкі. А гэты чалавек без лішніх слоў і спецыяльных методык штодзень выхоўвае ў сваіх вучняў самыя прыгожыя пачуцці. І дзе б яны ні апынуліся, кім бы ні сталі ў жыцці, гады, якія яны правялі побач з гэтым чалавекам, не пройдуць марна.

Р. БАКУНОВІЧ.

У ЛІТАРАТУРНЫХ АБ'ЯДНАННЯХ

У ТВОРЧЫМ ПОШУКУ—САЛІГОРЦЫ

Салігорск — малады шахцёрскі горад. Яму ўсяго дванаццаць гадоў. І тым не менш гэты горад стаў ужо цэнтрам горнахімічнай прамысловасці нашай рэспублікі. Яго прадукцыя — калійная соль — славіцца не толькі ў нас, у Беларусі, але і далёка за яе межамі.

Салігорцы не толькі штурмуюць нетры зямлі, не толькі будуюць камбінаты, фабрыкі і заводы. Многія з іх у вольны ад работы час выступаюць на сцэне, бяруцца за пяро. Пра тых, хто спрабуе свае сілы ў літаратуры, мне хацелася б расказаць крыху падрабязней.

7 лістапада 1959 года ў Салігорску выйшаў першы нумар шматтыражнай газеты «За коммунистический труд». З першых дзён свайго існавання шматтыражка стала клапатлівай збіральніцай літаратурных сіл Салігорска.

У канцы 1960 года пры рэдакцыі газеты было створана літаратурнае аб'яднанне. Яно дзейнічае і цяпер і, на мой погляд, адыгрывае прыкметную ролю ў творчым росце мясцовых паэтаў і празаікаў. Творы маладых літаратараў рэгулярна абмяркоўваюцца на пасяджэннях літаб'яднання. Лепшыя з іх трапляюць потым на старонкі газеты. Сіламі літаб'яднання штогод выдаецца рукапісны альманах «Радуга».

Актыўнымі членамі нашага літаб'яднання з'яўляюцца настаўнік сярэдняй школы № 1 Анатоль Крывіцкі, інжынер камбіната «Беларуськалій» Збігнеў Радабольскі, інспектар энерганагляду Мікола Лойка, рабочы Уладзімір Савіч, тэхнік-будаўнік Валянціна Міклашэвіч, студэнтка Міла Беразоўская.

Маладыя паэты і празаікі Салігорска актыўна ўдзельнічаюць у правядзенні гарадскіх культурна-масавых мерапрыемстваў. Яны выступаюць на літаратурных вечарах у школах, у маладзёжных інтэрнатах.

Аляксей КУР'ЯН,
кіраўнік літаратурнага аб'яднання.

Анатоль КРЫВІЦКІ

ЗЯМНАЯ СОЛЬ

Пласты —
зямлі таемныя сцяжыны —
Па ўсіх кірунках леглі ўглыбіні.
Мільёны год у сувязі адзінай
Сцэментаваны моцна, як граніт.
Парушыць ціш спрадвечных
сутарэнняў
Ідуць шахцёры ў сівізну вякоў.
Па транспарцёрнай ленце у гудзенні
Цячэ зямлі
абуджаная кроў.
У ружаватым бляску сільвініта
Зіхцяць праменні дзён былых.
Няхай сцяной маё ўзрастае жыта
Паміж бароў спрадвечных і густых!
Жыве не казка даўняя ў народзе,
Што тут багацці у зямлі былі.
...А сонца светлым ранкам
узыходзіць,
Нібы ружовым скарбам з-пад зямлі.

РАНАК

Тут над капрамі зоркі урачыста
Ад вечара да раніцы гараць.
А гляне ў вокны ранак прамяністы—
І шыбы, як люстэркі, зазіхцяць.
З будоўляў звонка ўзляцела песня,
Насустрач сонцу кран узняў руку,
І сіні морак па нізінах чэзне,
Вядуць вятры
світанне за раку.
І прападае у шахцёраў стома,
Калі з забоя
раніцай ідуць.
...А побач муляры у сцены дома
Цагліны з промнем сонечным
кладуць.

Збігнеў РАДАБОЛЬСКІ

ПРА ЎСМЕШКУ

Была яна шчырай,
ласкава-пацешнай,
Адкрытая ўсім
чалавечая ўсмешка.
Як яснае сонца,
усмешка свяціла,
Усіх саграваla
і ўсіх весяліла.
З ёй холад—не холад
і вецер—не вецер,
Ніякія беды
не страшны на свеце.
Сказалі не тое —
і радасць забыта,
Сказалі не тое —
і ўсмешка забіта.

Забіта... І шэрым
вакол усё стала,
Як быццам усмешкі
зусім не бывала.
За ўчынак бяздумны
вам будзе няёмка,
Але ўжо не склеіш
усмешку з асколкаў.

Уладзімір САВІЧ

●

Мінулае крану я асцярожна,
Нібыта скрыпкі тонкую струну,
І выплывуць адтуль гады трывожна,
Зноў павядуць мяне цераз вайну.
Нялёгка да былога мне вяртацца —
Ад перажытага, здаецца, упаду.
Ды на мінулае я мушу аглядацца,
Каб пэўным быць, што правільна
іду.

Мікола ЛОЙКА

●

Хадзіць — хаджу,
Глядзець — гляджу,
Ды часта ўсё ж мяне трывожыць:
А ці змагу
Пчаліны гуд
Ад гуду труценя адрозніць!

●

І ноччу сіняй
І ў дзень блакітны
Я то бяскрылы,
То з небам злітны.
То стане лёгка,
То цяжка стане,
То ёсць адкрыцці,
То зноў — чаканне...

●

Ты ў хату прынесла казку,
Спакой і ціхую ласку.
Было ў нас у хаце не цесна —
І ў нас пасялілася песня.
А з песняй прыйшла і пяшчота,
Асыпала ўсё пазалотай.
У хату ты шчасце прынесла,
Ты — казка мая і песня.

ГАСТРОЛІ коласаўцаў праходзяць ва ўмовах інтэнсіўнага творчага жыцця. Раніцай — рэпетыцыя, бо трэба ўвайсці ў форму на новай сцэне, праверыць суладдзе дэкарацый і выканаўцаў, музыкі і святла. Увечары—спектакль. Амаль кожны раз новы. Напрыклад, пасля выступлення ў ролі У. І. Леніна ў «Шостым ліпені» Ф. Шмакаў іграе Акіма ў спектаклі «Улада цемры», праз дзень—Прысыпкіна ў «Клапе», а ў наступны вечар—старшыну Васкова ў інсцэніроўцы аповесці «А зоры тут ціхія...» З такім напружаннем працуе ўся трупа тэатра. І ўсё ж вольныя ад рэпетыцый і спектакляў гадзіны аддадзены знаёмству са сталіцай—былыя выхаванцы тэатральнага інстытута спяшаюцца ў сцены альма матэр, каб пагутарыць з настаўнікамі і паглядзець акцёрскую моладзь, артысты наведваюць літаратурныя музеі народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа, мастацкі музей, музей Вялікай Айчыннай вайны, едуць у Хатынь і на Курган славы. Будні гастроляў нагадваюць свята...

На здымках Ул. Крука вы бачыце народных артыстаў БССР Ц. Сяргейчыка і А. Труса і заслужаную артыстку БССР Т. Шашкіну ў адным з пакояў музея Якуба Коласа і групу акцёраў-коласаўцаў, якія ўскладаюць кветкі на магілу народнага песняра.

ЧАС АБДУМАЦЬ ВЫНІКІ

Расказвае дырэктар Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, заслужаны дзеяч культуры БССР Г. АСВЯЦІНСКІ

ВЕЛЬМІ прыемна тое, што па просьбе грамадскасці Мінска наш тэатр прадоўжыў свае гастролі звыш намечанай праграмы. Калектыў ганарыцца такім поспехам. На нашых спектаклях пабывала больш 30 000 гледачоў. Акрамя выступленняў на сцэне Акруговага дома афіцэраў, мы паказвалі лепшыя спектаклі рэпертуару і на клубных пляцоўках, у раёнах Міншчыны, на калгаснай сцэне. Шчыра кажучы, трупа жыла надзвычай інтэнсіўным творчым жыццём. І вядучыя майстры, і акцёрская моладзь былі амаль штовечар заняты ў выязных або стацыянарных спектаклях. Гэта і зразумела: коласаўцы рабілі справаздачу за пяць гадоў, што мінулі з часу папярэдніх гастроляў у сталіцы рэспублікі.

Гледачы тут патрабавальныя, яны строга і добразычліва ацэньваюць і агульную рэжысуру той або іншай пастаноўкі, і сцэнічныя вобразы паасобку. Не магу сказаць, што прыём быў аднолькавы ўсіх нашых работ. Адны аддавалі перавагу і горача віталі класіку ў нашым рэпертуары — «Уладу цемры», «Клапа», «Несцерку», «Марыю Сцюарт», «Многа шуму з нічога». Былі прыхільнікі сучаснай тэматыкі на сцэне, і яны больш ахвотна наведвалі такія спектаклі, як «Трыбунал», «Амністыя», «Салаўіная ноч», «А зоры тут ціхія...»

Беларускае тэатральнае аб'яднанне наладжвае творчае абмеркаванне вынікаў нашых гастроляў. На ім, відаць, мы пачуем прафесійную крытыку, удумлівы аналіз нашых здабыткаў і пралікаў. Таму я не буду папярэджваць падзеі і даваць свае характарыстыкі паказанаму намі рэпертуару. Адзначу толькі, што эмацыянальная рэакцыя глядзельнай залы, калі яе запаўняе розная па ўзросце і падрыхтаванасці да ўспрыняцця мастацтва аўдыторыя, — гэта, як кажуць, хлеб надзённы для акцёра. На публіцы ён правярае плён сваіх творчых пошукаў. Да мінчан пільна прыслухоўваліся і ветэраны коласаўскай сцэны — Цімох Сяргейчык, Анатоль Трус, Анатоль Шэлег, Мікалай Звездачотаў, і прадстаўнікі сярэдняга пакалення артыстаў — Фёдар Шмакаў, Галіна Маркіна, Зінаіда Канапелька, Тамара Шашкіна, Тадэвуш Кокштыс, і творчая моладзь — Галіна Бальчэўская, Святлана Акружная, Галіна Дзягілева, Леанід Трушко, Любоў Нісневіч... Цікава было адчуць непасрэднае дыханне залы і рэжысуры тэатра — С. Казіміроўскаму, Б. Эрыну, А. Смелякову, Л. Кавалёву, Э. Забелу...

Адным словам, гастролі былі павучальнымі для нашай трупы.

Адразу, па гарачых слядах падзей, мабыць, і немагчыма ўпэўнена сказаць, якія канкрэтныя высновы мы робім для сябе. Але дома, у Віцебску, зразумела, абмяркоўваючы свае ўражанні і вызначаючы творчыя планы, калектыў ужо не зможа не ўлічыць адчутае і перажытае намі ў Мінску. Імкненне тэатра па-творчы раскрываць багацце класічнага рэпертуару мінчане ўхвалілі. Пашырэнне аўтарскага актыву драматургаў — таксама. Разнастайнасць рэжысёрскіх почыркаў, але пры захаванні самых каштоўных традыцый калек-

ЗНОЎ

Тамара БАРЫСАВА,
кандыдат мастацтвазнаўства

УПЕРШЫНЮ на мове беларусаў шэкспіраўскія героі загаварылі са сцэны гэтага тэатра. Гэта было 45 гадоў назад, калі нараджаўся Другі беларускі дзяржаўны тэатр. Вядомы рускі рэжысёр і педагог Валянцін Смышляеў паставіў сіламі творчай беларускай моладзі жыццярадасную, іскрыстую, прасякнутую рамантыкай казачную камедыю В. Шэкспіра «Сон у летнюю ноч». Цесна звязаная з народным святам Івана Купалы, з фантастыкай фальклору, гэтая камедыя і створаныя ў ёй характары юнакоў і дзяўчат, якія змагаюцца за каханне, за шчасце, былі блізкія і зразумелыя маладым выканаўцам. Ідэйна-мастацкае вырашэнне спектакля было накіравана на выяўленне гуманізму Шэкспіра, на раскрыццё багацця шэкспіраўскіх характараў. Выступленне зусім маладых тады акцёраў у першым шэкспіраўскім спектаклі—Канстанціна Саннікава, Аляксандра Ільінскага, Стафаніі Станюты, Паўла Малчанава, Марыі Бялінскай, Алены Радзялоўскай, Любові Мазалеўскай, Лідзіі Шынко, Цімафея Сяргейчыка, Мікалая Міцкевіча, Зіновія Вялікага, Барыса Рагавенкі і іншых стала для іх школай прафесійнага майстэрства, вызначалася шчырасцю і натуральнасцю, тэмпераментам і высокай спартыўнай натрэніраванасцю. Надзвычай арганічна, весела, лёгка жылося ў свеце добрай фантастыкі неўтаймаванаму Пэку—Ільінскаму. Багатая творчая фантазія, прыроджаная схільнасць да імправізацыі, бліскучая знешняя сцэнічная тэхніка—усе гэтыя якасці, якімі вызначаліся акцёрскія работы Ільінскага на працягу больш чым саракагадовага жыцця ў беларускім тэатры,—упершыню выявіліся пры выкананні ролі шэкспіраўскага Пэка. Весялосць пранізвала народныя сцэны, якія разыгрывалі П. Малчанаў, Ц. Сяргейчык, М. Міцкевіч заўзята, з захапленнем. Акцёры насычалі рэплікі Асновы і яго сяброў беларускімі прыказкамі, прымаўкамі, трапнымі слоўцамі (якія па сэнсе не адступалі ад арыгінальнага тэксту).

Са шматлікіх ацэнак спектакля, шматлікіх і самых супярэчлівых, нагадаем адну—акадэміка Здэнека Няедлы, вялікага знаўцы Шэкспіра. Ён пісаў, што спектакль праведзены артыстычна як па ігры, так і па рэжысуры, выдатнай і дакладнай: «Перакананы, што на гэтым шляху Дзяржаўны беларускі тэатр у хуткім часе даб'ецца такіх дасягненняў, якія зробяць гонар не толькі мастацтву беларускага народа, але і ўсяму сусветнаму мастацтву»...

Гэта прадказанне збылося. У 1946 годзе тэатр ажыццявіў смелую мару, якая жыве ў кожным тэатры, але для многіх з іх так і застаецца толькі марай,—паставіў «Гамлета» (рэжысёр Валерый Бебутаў). Гамлет Паўла Малчанава быў найбольш філасафічны і трагічны з так званых моцных Гамлетаў, створаных у 30-я і 40-я гады на савецкай сцэне. Акцёр паспрабаваў пераадолець аднабаковасць гэтай канцэпцыі і, захаваўшы яе асноўныя рысы, паказаць барацьбу пачуццяў героя, яго філасофскі роздум, уменне глянуць на падзеі вачыма сучасніка. Малчанаўскаму Гамлету аднолькава былі блізкія і трагічныя парыванні героя, і яго сумненні, і яго чысты і светлы смутак. Цікавыя былі і камедыйныя вобразы трагедыі. Аляксандр Ільінскі іграў дзве ролі—Палонія і першага магільшчыка. Акцёр выдатна адчуў прыроду шэкспіраўскага камізму, своеасаблівасць народнага характару магільшчыка. Разам з А. Трусам (другім магільшчыкам) яны выраштлі сцэну на могілках амаль у буфанадным плане. Пластычнасць, бліскучая знешняя тэхніка, мяккасць і энергічнасць мовы дапамаглі акцёру перадаць у арганічным сплаве своеасаблівую мудрасць і гумар у характары героя. У дзёрзкія жарты магільшчыка Ільінскі ўкладваў падтэкст, блізкі да думак Гамлета...

Менш удалы быў зварот трупы коласаўцаў да «Караля Ліра» (1965 год). Шэкспір заўсёды—праверка на творчую сталасць, вытрымаць якую не зусім проста.

Сёлета на афішы тэатра з'явіўся новы спектакль—камедыя Шэкспіра «Многа шуму з нічога», вельмі папулярная, якая мае вядомыя сцэнічныя трактоўкі (асабліва яркая—вахтангаўцаў).

Чытаю праграму. Прыемна, што ў спектаклі ўдзельнічае многа моладзі, выхаванцаў нашага тэатральнага інстытута—мастак А. Салаўёў, акцёры В. Рубан, Г. Дубаў, У. Крыцкі, У. Куляшоў, Г. Валчок, У. Аносаў, А. Лабанок, Б. Сяўко, Г. Дзягілева, С. Акружная, Г. Маркіна, Н. Леваннова, Т. Шапшалава, М. Цішачкін. З большасцю з іх мне давялося працаваць у працэсе вучобы. У думках жадаеш усім поспеху на экзамене ў Шэкспіра і настройваешся яшчэ больш спрыяльна.

Загучала музыка, рассунулася асноўная заслона, і прадстаўленне пачалося... інтэрмедыяй. Музычна-танцавальны пралог, уведзены рэжысёрам-пастаноўшчыкам С. Казіміроўскім, прыадкрывае яго трактоўку камедыі: шэкспіраўскія героі будуць паказаны ва ўмовах, дзе жыццё—свята. Жанр камедыі не супярэчыць такому тлумачэнню. «Многа шуму з нічога» гэтак жа, як п'есы «Дванаццатая ноч» і «Як вам гэта спадабаецца», прасякнута весялосцю, дасціпнасцю слоўных турніраў. У такой атмасферы людзі захапляюцца жыццём, шчасцем, дружбай, каханнем, іншы раз трапляюць у неверагодныя сітуацыі, сумуюць. Але бяда праходзіць, смешны шчаслівы выпадак дапамагае вельмі мілым героям, і ўсё канчаецца добра ў гэтым лепшым са светаў—ідэальным свеце, створаным фантазіяй Шэкспіра.

Аснову п'есы складае не так фабула, звязаная з рамантычнымі вобразамі Клаўдзіо і Гера, як характары камічнай пары — Беатрычэ і Бенядзікта. У п'есе спалучаюцца элементы высокай камедыі, фарсу і меладрамы. Такая складанасць жанру патрабуе ад тэатра тонкага адчування своеасаблівасці шэкспіраўскай стылістыкі, сур'ёзнага рэжысёрскага і акцёрскага падыходу да ідэйнага зместу, дакладнага раскрыцця асаблівасцей характараў герояў усіх трох планаў п'есы.

Паспрабуем прасачыць, як тэатр перадаў гуманістычныя ідэалы драматурга, раскрыў свет яго герояў, яго паэзіі.

Карнавальная інтэрмедыя здалася мне крыху зацягнутай, хоць танцы пастаўлены балетмайстрам А. Дадзішкіліяні з вялікім майстэрствам і выконваліся ўдзельнікамі карнавала старанна. Але хацелася хутчэй пачуць слова Шэкспіра.

З'яўленне на сцэне Леаната, Гера, Беатрычэ і ганца ажывіла ўвагу да дзеяння. Цэнтрам першай карціны стаў ганец у выкананні вопытнага акцёра Я. Буракова. Статны воін у даспехах, які прынёс у Месіну вестку з поля бою, паводзіць сябе стрымана, з вялікай годнасцю. Кожную фразу выканаўца гаворыць арганічна, з вялікай свабодай і натуральнасцю. Адчуваецца, што ў свеце для яго існуе толькі воінская доблесць, а астатнія радасці ён аддае іншым. Ён блізкі да Бенядзікта сваімі адносінамі да жанчын. На з'едлівыя пытанні і рэплікі Беатрычэ ганец адказвае слушна і смела, не саступаючы ёй у дасціпнасці. Слова Шэкспіра пачало набываць у пастаноўцы належнае яму пануючае становішча.

Выхад дона Педра, Клаўдзіо, Бенядзікта, дона Хуана крыху парушыў адчуванне правільна знойдзенай і рэжысёрам і выканаўцамі атмасферы першай сцэны. Здалося, што героі вярнуліся не з ваеннага паходу, а з вясёлага карнавала.

...Беатрычэ і Бенядзікт. Раскрыццю характараў гэтых багатых, паўнакроўных, цэласных, здаровых натур асноўную ўвагу ўдзяліў рэжысёр С. Казіміроўскі. Тэатр даручыў гэтыя ролі Г. Маркінай і У. Куляшову. Наўрад ці можна знайсці ў тэатры больш падыходзячых акцёраў на гэтыя ролі. Гарэзлівая дасціпнасць, гордасць, неўтаймаваны тэмперамент шэкспіраўскай гераіні добра выяўлены Г. Маркінай. Здаецца, няма для яе на свеце больш ненавіснага чала-

тыву коласаўцаў, — шлях, які, відаць, прынцыпова правільны. Смелае ўвядзенне ў рэпертуар артыстычнай моладзі таксама адзначана мінчанамі з задавальненнем.

Гэта ўсё і трэба будзе нам замацоўваць у далейшай рабоце.

З практычных урокаў на будучыню мы павязём з сабой і такі — усё ж нельга рабіць такія вялікія перапынкі паміж гастролямі другога рэспубліканскага драматычнага тэатра ў сталіцы рэспублікі. Прынамсі, мы адчулі, што склад глядзельнай аўдыторыі вельмі памаладзеў у апошнія часы. Многія мінчане, па сутнасці, адкрывалі для сябе нанава і ўпершыню багацце нашай артыстычнай трупы. А каб мець права на выступленне ў Мінску, трэба працаваць па вышэйшых ідэйна-эстэтычных крытэрыях нашага часу.

XXIV з'езд КПСС яшчэ раз напомніў дзеячам мастацтва пра вялікую іх выхаваўчую місію. Беларускі дзяржаўны драматычны тэатр імя Якуба Коласа поўны рашучасці падтрымаць сваю творчую рэпутацыю новымі па-мастацку дасканалымі творамі пра гераічнае мінулае нашага народа і пра сённяшні дзень будаўнікоў камуністычнага грамадства. Ажыццявіць гэта магчыма толькі ў садружнасці з драматургіяй. Для Другога БДТ, з разлікам на канкрэтных акцёраў коласаўскай трупы ў мінулым пісалі Я. Колас, П. Глебка, К. Чорны, В. Вольскі, І. Гурскі, М. Грамыка, К. Губарэвіч, А. Маўзон, А. Макаёнак. Спадзяёмся, што назапашаны калектывам вопыт такой садружнасці паможа нам і далей пашыраць рэпертуар, не дазволіць абмінуць што-небудзь цікавае і змястоўнае з п'ес-навінак. Цяпер мара коласаўцаў — стварыць спектакль па прозе Якуба Коласа. Мяркуем паставіць новую казку для юных гледачоў паэта П. Макаля. І чытаем, чытаем усё, што выходзіць з-пад пяра вядомых і маладых драматургаў. Мабыць, у наступны раз гастрольная афіша тэатра зверне на сябе ўвагу мінчан арыгінальнымі назвамі.

Дзякуй сталіцы за сардэчны прыём! Да новых сустрэч!

ЧАЛАВЕК З РУЖЖОМ

Тадэвуш Кокштыс у спектаклі «Шостае ліпеня»

Расхінулася заслона, і на сцэну выйшаў не тое што яркі, але чымсьці прыкметны чалавек у салдацкіх апорках. Трымаючы перад вачыма шматок паперы, ён пакутліва варушыць губамі: «Са-цыя-лі-стыч-на-я ай-чына ў не-бяспе-цы...» Нязграбны, трошкі насцярожаны, таўставатымі пальцамі ён трымае лістоўку, а ў другой руцэ — вінтоўка. Вартавы ў Вялікім тэатры. Выканаўца гэтай ролі не спрабуе паказваць гледачу салдацкую выпраўку ці дэманстраваць малапісьменнасць. Ён чытае сабе дакумент, падпісаны Леніным, хоча зразумець яго сэрцам, каб знаць, што рабіць. Вартавы так і пойдзе ад нас, чытаючы паперу, зморшчыўшы лоб...

А зала адчуе, што ён яшчэ абавязкова з'явіцца ў спектаклі,— такім глыбінным драматызмам павее ад гэтай фігуры. Зала ўжо паверыла, што зерне ленінскай праўды трапіла ў сэрца чалавеку ў шэрым шынялі...

Успомніўся «Чалавек з ружжом». У той п'есе жонка Шадрына Надзя просіць матроса Дымава прапусціць яе ў Смольны, да мужа. «Мілыя мае, што ж мне з вамі рабіць? Тут Шадрыных тысячы»,—гаворыць ёй Дымаў. «Мы яго адразу ўбачым. Шадрын адзін...» — адказвае Надзя.

«Адзін» і «тысячы»...

Ці не ў гэтым сутнасць вобраза Вартавога — Кокштыса? Прычым націск тут падае перш за ўсё на «тысячы», на тыповасць жыццёвых характараў, хоць і «адзін» нікольки не страчваецца.

Пасля спектакля мне трапіла кніжка з партрэтамі работы беларускага мастака Пётры Сергіевіча: «Сталяр», «Земляроб», сяляне з карціны на сюжэт купалаўскага верша «А хто там ідзе?». Ёсць нешта агульнае паміж вобразамі, што нараджаліся пры дапамозе пэндзля, вугалю, алоўка, і вобразам, які ўзнікаў на сцэне з руху, слова, жэсту. Цэльнасць характару. І хоць Вартавы гаворыць Марыі Спірыдонавай — «Тамбоўскі я», усё роўна ёсць у ім нешта ад сялян, якія яшчэ з Каліноўскім стаялі за мужыцкую праўду.

Я сказаў пра сваё ўражанне Тадэвушу Кокштысу. Ён адказаў так, быццам па сваёй ролі:

— З-пад Маладзечна я.

Крыху счакаўшы, пачаў расказваць пра сваё маленства, пра першую настаўніцу, успомніў чорную свастыку, што вісела над класнай дошкай, пра тое, як прыйшлі партызаны і забралі з сабой настаўніцу, якая была ў іх сувязной. Загаварыў пра бацьку, пра тое, як пахне ў яго хаце свежымі стружкамі, як «стары» бясконца любіць гэблік і сякеру. І нарэшце, з прыхаванай цеплынёй вымавіў:

— Усё ж для гэтай ролі ў мяне аснова была. Свая, асабістая аснова...

Гэта і адчуваеш на спектаклі. Ідзе адна з кульмінацыйных сцэн: па загадзе Леніна бальшавікі арыштоўваюць фракцыю левых эсэраў у Вялікім тэатры. Перад Вартавым нервуецца член ЦК левых эсэраў Галубоўскі (артыст С. Казлоў): «Я не магу тут заставацца! Зараз жа выпусціце мяне!» Ён распаляецца ўсё больш і больш. Махае рукамі. Пырскае слінай: «У мяне неадкладнае заданне! Мне патрэбна ў наш Цэнтральны Камітэт! Вы не маеце права!»

І раптам гэтую віхуру воклічаў перакрывае спакойны-спакойны голас Вартавога: «Не загадана...» Гэта падае ў залу, як першая кропля навальніцы. Галубоўскі амаль зусім губляе кантроль над сабой. Ён расхрыствае каўнер кашулі, істэрычна крычыць: «Тады страляйце ў мяне зараз! Страляйце зараз жа!» І той жа, на дзіва ўпэўнены, памужыцку разважлівы, нават з лёгкім гумарком голас Вартавога удакладняе: «Пакуль яшчэ страляць не трэба. Рана...»

Як жа проста ў гэтым месцы было выбраць такую звычайную характарыстыку для «тэатральных» вартавых, інтанацыю рашучай пагрозы! Не, іграе Т. Кокштыс не толькі літаральны змест рэплікі, ён дае адчуць, што наогул тут думае яго герой.

Вартавы на працягу спектакля не сустракаецца з Леніным. І ўсё ж тэма — правадыр і народ — гучыць як асноўны матыў для Т. Кокштыса у гэтай ролі.

Вартавому даручылі сцерагчы палонную Спірыдонаву. І тая, спрабуючы перахітрыць гэтага «цельпука-салдата», пускае ў ход усе свае козыры — ад спробы разжаліць да пагроз, ад проста слоў да слоў, за якімі прыхаваны погляды цэлай партыі.

Аглушыць Вартавога і дасягнуць мэты — гэтага дамагаецца яна такой тырадай. І «цяльпук-салдат» гэта разумее. Тут жа, без усялякіх паўз, ён дае адпор. Па-свойму. Па-мужыцку. І па-ленінску: «Вунь ты куды хіліш, Марыя Аляксандраўна! Не! Ад таго што некалькі вашых смаркачоў-эсэраў пляснуць — не такая бяда, а вайна пачнецца — мільёны лягуць, мільёны!» Тады Спірыдонава пачынае «псіхічную атаку»: «Ну вось што: я зараз іду да выхаду, а ты нават штыком не варухнеш! Чуеш — штыком не варухнеш!..» Вартавы крычыць. Крычыць дзіка, страшна: «Стой, Марыя Аляксандраўна! Хрыстом богам прашу, стой! Выстралю!.. Не ідзі, Марыя Аляксандраўна,— выстралю!..» Мы нутром адчуваем, як зараз цяжка гэтаму Чалавеку з ружжом, як яму не хочацца націснуць на курок. Адчуваем, з якой радасцю ён пабег бы прэч адсюль. І ўсё ж... Ён бы стрэліў. Ён сваё прызначэнне ў рэвалюцыі зразумеў. У гэта таксама верыш.

Вельмі істотны акцэнт драмы «Шостае ліпеня» гучыць у тым, як і што іграе ў гэтай эпізадычнай ролі такі натуральны і шчыры ва ўсіх паводзінах артыст Т. Кокштыс.

Мікола ДЗЯШКЕВІЧ.

века, чым Бенядзікт. Але за ўсім за гэтым угадваецца пачуццё, якое гераіня глыбока тоіць і ў якім ніколі не прызнаецца нават сабе. І ўсё з-за чаго?.. Каб не страціць сваёй свабоды, незалежнасці. Слоўныя паядынкі Беатрычэ з Бенядзіктам актрыса праводзіць імкліва. Але часам прападае сэнс некаторых дасціпных жартаў з-за гэтай імклівасці і адсутнасці неабходных паўз. Асобныя штрыхі ў паводзінах актрысы больш уласцівыя

ШЭКСПІР

простай дзяўчыне, чым радавітай дваранцы. Але гэта не шкодзіць нашаму ўражанню ад яркага жыццярадаснага вобраза шэкспіраўскай гераіні ў сцэнічным прачытанні Г. Маркінай.

Паказаць шэкспіраўскага Бенядзікта ва ўсёй складанасці і шматграннасці—задача цяжкая. Бенядзікт у выкананні Куляшова мужны, сумленны, разумны, высакародны. Ён шчыры і эмацыянальны ў перадачы пачуццяў—ад вострай іроніі да ахапіўшага яго кахання да Беатрычэ. Куляшоў заслугоўвае папроку за неахайныя адносіны да слова — часам даводзіцца рабіць намаганні, каб разабрацца ў сэнсе абарваных фраз. Творчыя магчымасці гэтага акцёра дазваляюць маляўніча і глыбока перадаць паэтычную сутнасць шэкспіраўскага вобраза. Пакуль што гэтага ён дасягае не заўсёды.

Шэраг эпізодаў з Беатрычэ і Бенядзіктам праводзіўся перад заслонай. Абмежаванасць прасторы замінала акцёрам свабодна рухацца, мізансцэны выглядалі плоскімі, аднастайнымі, пазбаўленымі выразнасці. У тэксце гэтых роляў апушчаны некаторыя шэкспіраўскія метафары, якія патрабуюць асобнага тлумачэння. Было б больш мэтазгодна, калі б перакладчык П. Макаль здолеў раскрыць іх, зрабіць зразумелымі, данесці да гледача іх сэнс. Праўда, увогуле лінія Беатрычэ—Бенядзікт заняла ў пастаноўцы належнае ёй галоўнае месца.

Вясёлая жыццярадасная камедыйнасць спектакля адкрыла новыя грані талентаў многіх акцёраў. Выразнае па сваім знешнім малюнку і яснае па ўнутраным змесце выкананне ролі Леаната А. Трусам. Акцёр яркага і своеасаблівага таленту, ён ужо чацвёрты раз выступае ў шэкспіраўскіх ролях. На гэты раз з поспехам безумоўным. На працягу ўсяго спектакля ён праводзіць ролю Леаната жыва і свабодна, з уласцівай яму абаяльнасцю, тактоўна спалучае камічнае і драматычнае ў настроі і ўчынках героя. Леаната—Трус робіцца душой розыгрышу Бенядзікта і выдатна выконвае задачу гэтай сцэны—кожнай рэплікай ён раніць стралой Амура Бенядзікта, які схаваўся на альтанцы. Вялікай заслугай акцёра ў рабоце над шэкспіраўскім вобразам з'явілася яго стаўленне да слова: сакавітая і каларытная мова ў вуснах А. Труса глыбей выяўляе характар персанажа.

Запамінальную характэрнасць для вобраза Антоніо знайшоў І. Матусевіч: маленькі кволы стары, задзірысты і ваяўнічы, як малады певень. Усхвалявана перадае па-камедыйнаму лёгкія, але і па-свойму драматычныя перажыванні Гера Г. Дзягілева. Эмацыянальна праводзіць ролю Клаўдзіо А. Кацельнікаў. Харавством пластычнага малюнка вызначаюцца сцэнічныя паводзіны Л. Нісневіч у ролі Маргарыты (на жаль, яе роля аказалася значна ўрэзанай). Смела і рэзка намеціў ролю Барачыо акцёр М. Цішачкін. У адпаведнасці са сваёй рэжысёрскай задумай С. Казіміроўскі наладжвае добры ансамбль гэтых акцёраў.

Затое цяжка пагадзіцца з рэжысёрскай трактоўкай і артыстычным увасабленнем вобразаў дона Педра і Хуана. Здольны акцёр В. Рубан, які стварыў у тэатры шэраг цікавых работ, не адчуў прыроды шэкспіраўскага вобраза. Унутраная ненатуральнасць, фізічная скаванасць, самалюбаванне, манернасць рухаў не сказалі нам пра героя нічога. Да ролі дона Педра не адчуваецца ўвагі рэжысёра, і гэты персанаж больш падобны да... прынца з балета.

Дон Педра ў беласнежным адзенні ў спектаклі супрацьпастаўлен дону Хуану ў чорным касцюме. Яго ролю Г. Дубаў праводзіць з прафесійным майстэрствам, арганічна, з мноствам вынаходлівых дэталяў. Але лысы, са з'едлівай усмешкай на вуснах, дробязна-злосны дон Хуан, якім ён выглядае ў рэжысёрскай і акцёрскай трактоўцы коласаўцаў, мае мала агульнага з шэкспіраўскім персанажам. У ім паэт увасобіў вобраз чалавека, чыё абражанае самалюбства нараджае імкненне помсціць выбраннікам лёсу. Становішча народжанага не ў шлюбе і празмерная гордасць зрабілі Хуана змрочным, злосным. У яго душы жыве дух бунтарства, ён не раз паўставаў супраць герцага-брата. Жадаючы зноў дапячы яму, разбурыць шчасце ненавіснага яму прыгажуна Клаўдзіо, ён паклёпнічае на Геpa. Страсці, якімі ён апантаны,— іншага маштабу, і праяўленне іх іншае, чым у злачынцаў у бытавых камедыях. Дон Хуан—злачынца ў рамантычным творы. Вобразы братоў маюць істотнае значэнне ў кампазіцыйнай структуры камедыі, і ад іх трактоўкі залежыць многае ў спектаклі. Шкада, што С. Казіміроўскі адсунуў іх на другі план.

Асноўным матывам прадстаўлення стаў матыў святочнай карнавальнай весялосці. Танцы, балі, пантамімічныя дывертысменты паўтараюцца ў спектаклі некалькі разоў. Нягледзячы на стараннасць удзельнікаў музычных масавых сцэн, у іх паводзінах не хапае свабоды і прастаты, адчуваецца наўмыснасць, манерная і штучная весялосць. Паўторнасць танцаў адцягвае ўвагу ад сцэнічнага дзеяння і парушае цэласнасць яго ўспрыняцця.

На нашу думку, змрочная і вельмі зацягнутая сцэна ў склепе ўносіць зусім не той акцэнт у камедыю. Глядач і большасць персанажаў на чале са святаром-нікам — аўтарам гэтай выдумкі—ведаюць, што Гера жывая, чуткі аб яе смерці—чыстая фікцыя. І «прыгожа» пастаўлены на сцэне рытуал (постаці ў чорным, жалобныя спевы, запаленыя свечкі) выпадае з агульнай атмасферы прадстаўлення. За час, адведзены гэтаму абраду, можна было сыграць бліскучую сцэну з пратакалістам, якую рэжысёр выкінуў. Наогул дзіўна, што тэатр скараціў камедыю ў большай ступені менавіта за конт дзеянняў трэцяга — фарсавагага плана, поўнага гарэзлівага гумару, тонкай іроніі. Забаўныя постаці Кісяля і Клюквы атрымаліся жыццёвыя і верагодныя. Яны ўносяць у п'есу стыхію пляцавага фарсу—Б. Левін (Кісель) і Б. Саўко (Клюква) прыклалі многа намаганняў, каб раскрыць сутнасць шэкспіраўскіх вобразаў, ахоўнікаў законапарадку. Вострая і выразная мізансцэніроўка ў эпізодах, дзе дзейнічае гэты «камічны дуэт», выдатны кантакт паміж партнёрамі. І гэта сведчыць яшчэ раз пра тое, што «фарсавая лінія» магла б прагучаць у коласаўцаў на ўсю моц.

У дэкарацыйным афармленні, зробленым мастаком А. Салаўёвым, адсутнічае кампазіцыйнае рашэнне, яно спрошчана да стылізаванага прымітыву: балкон—злева, балкон—справа (якія ніяк не абыгрываюцца ў спектаклі), флагі — злева, флагі—справа, пасярэдзіне пандус, які толькі ў двух або трох выпадках паварочваецца на крузе, нічога не дадаючы да аднастайнасці планіроўкі. Для камедыйнага спектакля з карнавальнай святочнай весялосцю колер павінен быць багаты і сакавіты. І яго можа быць многа. Але ж гэта зусім не значыць, што трэба было апранаць акцёраў у вельмі стракатыя касцюмы, і ўсё, што на сцэне, рабіць абавязкова яркім і каляровым. Святло і цені ў Шэкспіра больш суровыя і ў камедыях.

Зробленыя з металу часткі дэкарацый—балконы, альтанкі і іншыя дэталі абстаноўкі — не нясуць у сабе дакладнай характарыстыкі ні месца дзеяння, ні стылю эпохі і глядзяцца суха, непрыгожа. Ігравая заслона, выкананая з таго ж металу з каляровымі стужкамі, якія драпіруюць арачныя ўваходы, бадай, лепшае з усяго афармлення. Не будучы празрыстай, яна дазваляе праходзіць праз яе дзеючым асобам, што вельмі зручна для акцёраў і дае магчымасць для перастановак афармлення. Яна яшчэ і асацыіруецца з маскарадам, дае эмацыянальную заяўку на агульнае вырашэнне ўсяго афармлення. Калі б усё астатняе было зроблена такім чынам, А. Салаўёў меў бы права лічыцца арыгінальным афарміцелем вядомага твора...

Такія ўражанні ад спектакля, у час якога ў зале чуваць смех, апладысменты гледачоў. Напэўна, іх было б больш, калі б тэатр з большым даверам паставіўся да Шэкспіра і не імкнуўся ўзмацніць яго чыста забаўляльнымі дадаткамі.

Яўген РАДКЕВІЧ

ПЛЫНЬ ДНЯ

АПАВЯДАННЕ

У ПЯТНІЦУ прыехала бабуля і забрала дзяцей да сябе, паабяцаўшы, што прывязе іх вечарам у нядзелю. І аказаліся марнымі планы на выхадныя дні, якія меркавалася правесці з дзецьмі.

У суботу раніцай ён, як звычайна, рабіў зарадку, пасля абмываўся халоднай вадой пад кранам, а яна смажыла яешню з цыбуляй і каўбасой. Дзень, што толькі пачынаўся, здаваўся ім цяпер невядомым востравам, які трэба было адкрыць, даць яму назву і абжыць. Гэта магло прынесці безліч таямніц і самыя дзіўныя пачуцці — ад ціхага суму і расчаравання да ўсплёску радасці, калі адчуванні дасягаюць такой вастрыні, што перадаць іх можна хіба няхітрым воклічам: «Якое гэта шчасце — жыць!»

Тут, праўда, нічога не выйдзе без натхнення і фантазіі і яшчэ без таго духоўнага стану, які нараецца нячаста і з'яўляецца ўранні, калі расплюшчваеш вочы і ўжо ведаеш: у сённяшнім дні прыхавана для цябе нешта вельмі прыемнае, і табе трэба не забыцца адшукаць яго, не згубіць у звычнай мітульзе будзённых клопатаў.

Той дзень быў якраз такі, і яны ведалі гэта, і стараліся нічым не парушыць лёгкую яго плынь, што пачыналася вось тут, у гарадской кватэры. Размен дробных грошай у тралейбусе, свісток міліцыянера і яго знарок суровая размова з дзяўчатамі, што перабеглі вуліцу перад самым аўтобусам, веласіпедысты з мускулістымі нагамі, змаршчакаваты, што высушаны інжыр, твар кіяскёра, што збірае для вас пакункі газет — усё гэта потым стане таксама плынню дня, і галоўнае, зноў жа, у тым, каб рэзкім словам ці рухам не збіць, не спыніць яе, бо тады невядомы востраў знікне, а замест яго з'явіцца надакучлівы, здаўна знаёмы, з канца ў канец зведаны горад.

Яны разумелі гэта, і таму яна напаўголаса спявала недарэчную песеньку, у якой першы радок кожнага куплета паўтараўся тры разы, а ён галіўся электрабрытвай і слухаў па радыё апошнія паведамленні. Пасля снедання нехта павінен быў задаць пытанне. Гэта была гульня, і мела значэнне чыясьці непамятлівасць.

Гэты раз прайграла яна.

— Ну, што далей рабіць?

Ён быў напагатове, ён верыў у сваю перамогу і таму адказаў адразу:

— Мы ж рашылі яшчэ раней...

— Як раней? Ты ж ведаеш...

— Ну і што? Сур'ёзныя людзі ніколі не мяняюць сваіх рашэнняў.

— А гэта не будзе смешна?

— Няважна...

Яна недаўменна пацiснула плячыма. Калі даць ёй падумаць, можна ўсё сапсаваць, бо яна ўявіць сябе і яго на дзіцячым сеансе ў кінатэатры «Піянер», гэта ёй не спадабаецца і яна ўспомніць, што даўно не была ў сваёй сяброўкі, або проста збярэ нейкія дзіцячыя рэчы і да абеда знікне ў ваннай. Таму ён не стаў доўга чакаць.

— Мы возьмем пачатак ранейшага плана... Быццам нічога не змянілася... А потым як захочам...

І тады яна зразумела, гарэзліва пацалавала яго ў шчаку і зняла фартух...

Ім было крыху няёмка садзіцца ў маленькі вагончык, працягваць білеты дзяўчынкам у форме кандуктара, стаяць сярод крыклівай, жвавай і цікаўнай малечы і не сачыць за кімсьці трывожнымі вачмі, не тузаць і не павучаць кагосьці, не тлумачыць такія простыя рэчы, што нават не адразу знаходзіш патрэбныя словы — ім не хапала зараз бацькоўскіх клопатаў, якія за шэсць год сталі такімі звычнымі.

Таму на першым прыпынку, калі хлопчык — дзяжурны па станцыі — спыніў поезд, яны, не згаворваючыся, саскочылі з падножкі вагона і пайшлі ўзбоч шпал услед за поездам, які мільгануў чырвоным агнём апошняга вагона і знік за паваротам.

— І наогул, гэта свінства — у такі дзень ездзіць. Няхай сабе нават і на поездзе дзіцячай чыгункі, — сказаў ён.

— Шкада, што з намі няма дзяцей. Яны гэтак хацелі сюды, — сказала яна...

— У бабулі ім будзе не горш. Там дзед злавіў вожыка...

— Можа, нам лепей паехаць туды?..

— Нашто гаварыць пустое... Ты ж ведаеш...

— Прабач, я забылася, любы...

У панядзелак яму трэба было здаваць важную работу, і ён збіраўся працаваць сёння вечарам і ўвесь дзень заўтра... Але яна ўспомніла пра дзяцей і забылася...

— Каб ты толькі ведала, які я ўсё ж нягоднік... — з нечаканай горыччу сказаў ён.

— Што ты, любы?

— Які я ўсё ж нягоднік! Нельга сабе проста дараваць. Я гэта зразумеў зараз. Вунь бачыш той будынак?.. Не, не туды глядзіш. Справа ад высакавольтнай лініі. Ведаеш, што гэта такое? Школа, дзе я вучыўся да восьмага класа. І за пятнаццаць год ні разу туды не зазірнуць... Вой, вой, проста сорам.

— Калі хочаш, мы можам зараз туды схадзіць, — прапанавала яна.

— Не, зараз няварта. Па-першае, гэта таксама не вельмі прыстойна — у час прагулкі. Па-другое, там нікога няма сёння. І, наогул, трэба неяк спецыяльна сабрацца... З настроем...

Ён сапраўды адчуваў нешта падобнае на прыкрасць да самога сябе. Усе гэтыя пятнаццаць гадоў ён жыў непадалёк, паўгадзіны хадзьбы, але не часта ўспамінаў тутэйшыя мясціны, дзе жыў у дзяцінстве і вучыўся да восьмага класа, пакуль бацька не атрымаў кватэру ў цэнтры горада. Ранейшыя сябры спачатку прыходзілі ў госці, потым перасталі, бо і ў яго, і ў іх з'явіліся новыя заняткі і новыя знаёмствы. Тут нічога дзіўнага няма, але чалавек павінен час ад часу вяртацца ў старыя мясціны, каб аднавіць у памяці мінулае, паставіць яго побач з цяперашнім і зрабіць новую насечку на дрэве пазнання жыцця, бо мінулае, побач з цяперашнім — гэта і ёсць тое, што завецца вопытам і што перасцерагае ад памылак у будучым.

— Я ўсё тут прыгадваю нібы праз сон, — сказаў ён. — Божа ты мой, як змянілася ўсё... Ты бачыш, які завод... Не, гэта зусім новае месца...

Ён быў усхваляваны, круціў галавой, вохкаў.

Яна ішла побач, трымаючы яго пад руку, разумела яго і спакойна ўсміхалася, быццам тое, што яго ўразіла зараз, ведала даўно і паспела прывыкнуць да гэтага.

Яны прайшлі міма завода па асфальтаванай дарожцы, уздоўж якой шпалерамі стаялі маладзенькія таполі. Затым асфальт скончыўся, зноў пацягнулася побач з рэйкамі палаca гравію, па якім было цяжка ісці, бо камяньчыкі рассоўваліся пад нагамі з сухім шоргатам, а самыя маленькія траплялі між ступнёй і басаножкам, і тады яна спынялася і, трымаючыся адной рукой за яго плячо, здымала басаножак і вытрасала камяньчыкі.

За невялікай рачулкай, якая раней злучала ставы, калі тыя яшчэ былі, пачыналася ўзвышша — невысокія пляскатыя пагоркі і шырокія плаўныя лагчыны. Адразу за рэчышчам па ўсім узвышшы, як стары шрам, цягнулася зарослая травой і дробным хмызам нямецкая траншэя. Дзеці тут любілі гуляць у хованкі. За траншэяй пачынаўся густы сасоннік, які праразала пад высакавольтнай лініяй шырокая высечка, нібы хтосьці правёў машынкай па чупрыне волата.

Сасоннік гэты садзіў разам з усімі вучнямі школы і ён, — гады праз два пасля вайны, значыць, ляску зараз было больш дваццаці. Сасоннік рос на вяршыне пярэдняга пагорка, спускаўся на той бок па адхоне, але да лагчыны не даходзіў. Там бязладна раслі бярозкі, клёны і дубкі.

Шырокая сцежка, што адразу за рэчкай адбягала ад чыгункі і забірала ўлева ў гушчыню ляска, хутка праскочыла праз шчыльную сцяну сасонніка, а цяпер вілася па светлай лагчыне з купкамі дрэў.

— Змешаны лес, так званая ялова-дубовая падзона, — сказаў ён, лёгка ўспомніўшы навуковае вызначэнне.

— Чаму толькі ялова-дубовая? — не зразумела яна.

— Таму, што гэтыя віды найбольш сустракаюцца ў нашай мясцовасці.

Ён збочыў са сцежкі, прайшоў некалькі крокаў па мяккай зялёнай траве, спыніўся каля маладога клёна.

— Вось як бы ты апісала гэтае дрэва? — спытаў ён з выглядам хлапчука, які задаў цяжкую загадку.

— Як бы апісала? Трэба падумаць.

— Не, ты адразу.

— Адразу? — яна прыклала палец да вуснаў. — Ну, гэта клён. Ён прыгожы, таму што яшчэ не зусім распусціліся лісцікі, і таму, што ён цвіце

— Усё?

— Ну, ён малады. Відаць, гадоў дзесяць. А, увогуле, мне больш падабаецца бяроза. Глянь, быццам абгорнута зялёнымі карункамі. Такое пяшчотна-зялёнае, лёгкае стварэнне...

Ён не даў ёй даказаць:

— А зараз слухай мяне. Пра клён. Па-першае, назва яго правільная — клён вострalісты Патрабуе мала святла і вільгаці, расце хутка. Ты, бадай, адгадала, яму гадкоў каля дзесяці, а бачыш, які моцны. Зрэдку ў нашых лясах сустракаецца блізкі да гэтага белы клён, або явар, высокае дрэва з белаватымі прасветамі ў трэшчынах кары. Клён апыляецца толькі пчоламі, бо пылца схавана глыбока ў кветках, і гэтым ён падобны на прыгажуню магнолію крымскую...

— Вой, які ты разумны, страшна падумаць, — схапілася яна за галаву, і ў вачах яе быў прытворны жах. — Слухай, адкуль ты гэта ўсё ведаеш?

— Я вучыўся, — сказаў ён сціпла, не паказваючы, як задаволены.

— Я таксама вучылася, — сказала яна.

— Але я многа ездзіў, сустракаўся з разумнымі людзьмі...

Яна спахмурнела, на твары адбіўся смутак, што высноўваўся з даўнейшых самотных думак.

— Так, ты многа ездзіў, — ціха сказала яна. — Ты і чытаў больш, чым я, і, увогуле, мне ўжо не дагнаць цябе. А некалі ж я была выдатніцай. Скончыла з медалём школу.

Яму стала шкада яе. Сапраўды, яна мала чытала апошнія гады. А некалі, сустракаючыся з ёй у пару студэнцтва, ён павінен быў добра падумаць, перш чым нешта сказаць.

— Дарэмна ты перажываеш, — сказаў ён з пачуццём больш сталага і моцнага. — Усё справядліва. Ты за гэты час зрабіла не менш, чым я.

— Ты гэта лічыш справядлівым, — не супакоілася, а нават больш распалілася яна. — Гэта справядліва, што я шэсць гадоў толькі і ведала хадзіць цяжарнай, усяго асцерагацца, каб, крый божа, не пашкодзіць будучаму дзіцяці. А потым пачыналася... Пялёнкі, кармленне, хваробы — ні мінуты спакою — ні днём, ні ноччу... А ты ў гэты час ездзіў, сустракаўся з разумнымі людзьмі...

— Я ж табе дапамагаў, — паспрабаваў апраўдацца ён.

— Дапамагаў... Ашчасліўліваў дапамогай — лепш скажы. Ашчасліўліваў, калі табе дазваляла работа.

Усё, што яна гаварыла, было справядліва, вельмі справядліва і, хоць ён лічыў сябе вінаватым, гэтае пачуццё ўсё ж было не настолькі моцным, каб засланіць і другі бок жыцця — яго службу, таму што яна давала матэрыяльныя даброты, немалыя даброты, і сваёй службе ён павінен быў надаваць галоўную ўвагу, таксама, як дзецям і дамашнім клопатам — яго жонка. Так сказаць, падзел працы, які склаўся здаўна, і тут нечага бунтаваць.

Захацелася гэта растлумачыць ёй, але тады, падумаў ён, мы зноў распачнем тую бясконцую прыкрую спрэчку, якая толькі сапсуе настрой, цудоўны з рання, саб'е плынь дня. Таму ён зрабіў іншае...

— Я ў тваёй уладзе, — сказаў ён. — Удзячнасць, каханне, адданасць — усё, што я магу адчуваць, — гэта толькі для цябе. Вось бачыш, — і ён апусціўся перад ёй на калені.

— Устань хутчэй, — спалохалася яна. — Светлыя штаны, а ты на каленях па траве. Не выведзеш потым плямы.

Але настрой яе ўмомант змяніўся. Зноў каханне і мацярынская клапатлівасць жылі ў яе вачах.

— Ну, калі не хочаш так, я зраблю іншае...

З гэтымі словамі ён схапіў яе на рукі і панёс, а яна матляла нагамі, смяялася і казала ўсё: «Пусці, ну, пусці ж. Знайшоў пушынку».

Яна і праўда не была пушынкай, хоць постаць выглядала лёгкай і стройнай, але ён не адчуваў цяжару, бо ішоў і глядзеў у яе смяшліва-незадаволены твар, бачыў каля вачэй тонкую сетачку маршчынак — першую прыкмету старэння, і думаў, што яна і цяпер гэткая ж, як і раней, калі ён сустрэў яе вечарам на танцах ля інстытуцкага інтэрната, шчымліва-родная, любая, адзіная але зараз многа даражэйшая, бо з ёю падзелены ладны кавалак жыцця, якое цяпер належала не толькі ім самім, але яшчэ і дзвюм маленькім істотам, якія былі таксама яны, але ў нейкім іншым праяўленні — больш пяшчотным і бездапаможным.

— Любы, табе цяжка, пусці мяне, — яна замерла на яго руках, словы зляталі з яе вуснаў ціха, як з дрэў лістота.

Ён асцярожна апусціў яе на зямлю. Яна абцягвала плацце.

— Ну вось, нашто ты так? Стаміўся? Ведаю, што стаміўся. Ой, трэба пахудзець. А то разлюбіш.

— Ты самая лёгкая з таго, што мне калі-небудзь прыйшлося насіць. Бо ты — маё каханне.

Яна ўзяла яго за руку і прытулілася да пляча, і так яны ішлі, і прайшлі лагчыну, а потым зноў сасоннік, і калі сасоннік скончыўся, апынуліся ў сасновым бары.

Гэта быў незвычайны бор. Дзіўна, але яркасць сонечнага дня адчувалася больш тут, пад шатамі высокіх крон, што плылі, калыхаліся з глухім шумам у небе, як зялёныя аблокі. Высокая зялёная трава роўна і чыста ўсцілала дол, і на ёй варушыліся плямістыя цені вершалін.

Зачараваныя прыгажосцю, яны ішлі моўчкі.

«ФИЗКУЛЬТУРНИКУ БЕЛОРУССИИ» — 20

Яшчэ ў старажытнасці казалі: «У здаровым целе — здаровы дух». Ну, а паняцце «здаровае цела», відаць, неаддзельнае ад паняцця фізкультура, спорт. Сёння фізічная культура — занятак, страсць мільёнаў і мільёнаў людзей усіх узростаў і прафесій. Таму такая папулярная ў нашай рэспубліцы газета «Физкультурник Белоруссии», якой споўнілася 20 гадоў.

Усе гэтыя гады беларуская спартыўная газета пастаянна і настойліва прапагандуе фізкультуру і спорт, расказвае аб дасягненнях спартсменаў нашай рэспублікі не толькі дома, але і на ўсесаюзнай і міжнароднай арэне.

Фізкультура і спорт заўсёды прыцягвалі ўвагу майстроў слова, мастакоў, работнікаў кіно. На старонках газеты можна часта знайсці рэцэнзіі на кінафільмы, прысвечаныя спорту, агляды мастацкіх выставак і твораў на спартыўныя тэмы.

Газета расказвае аб дзеячах літаратуры і мастацтва, якія аддаюць свой час спорту. Так, напрыклад, адзін з нарысаў быў прысвечаны маладому мінскаму скульптару Канстанціну Сароку, які некалькі гадоў назад захапіўся стральбой з лука, а зараз — майстра спорту СССР, рэкардсмен Беларусі, адзін з мацнейшых стралкоў краіны.

У газеты нямала верных сяброў, сярод іх пісьменнік Аляксандр Міронаў, народны артыст БССР Мікалай Яроменка, якія нярэдка выступаюць на старонках «Физкультурника Белоруссии».

За заслугі ў развіцці фізкультуры і спорту і ў сувязі з 20-годдзем газета «Физкультурник Белоруссии» ўзнагароджана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

З. ПАУЛАУ.

Прыглушана, роўна шумелі сосны над галавой, і абуджаліся ўспаміны...

Ён памятаў гэты бор, бо тут амаль нічога не змянілася з тае пары, калі хлапчуком ён таптаў гэткую ж высокую траву, але на дне шырокіх акопаў для гармат быў жоўты пясок, а не зялёныя мурагі, як цяпер. Тады тут валялася шмат патронаў, гарматных снарадаў, а ў пакунках быў доўгі, з дзіркамі ўнутры, як макароны, порах. Калі такую макароніну запальвалі, яна лётала ў паветры, як змей, і праз дзіркі біў сіпучы струмень дыму. Тады часта сярод дня скаланала выбухам шыбы, і жанчыны палохаліся немцаў, якія вельмі блізка былі на памяці, а потым казалі, што гэта хлапчукі кідалі ў вогнішчы снарады, і бывала, што прарэзлівы голас страшна ўзлятаў над пасёлкам, і нейкім непазбыўна-трагічным рабіўся твар знаёмага хлапчука, які ўжо ніколі не зможа гуляць у хованкі ці пікара...

Крыху пазней, ужо ў сёмым класе, праз гэты бор чамусьці рабіла крук дарога са школы, і яны гурмой хадзілі вясной па чаромху, а потым ён выпадкова заставаўся разам з дзяўчынкай, якая магла гэтак ганарыста размаўляць з ім у школе і ў якой тут, у бары, былі пакорлівыя і глыбокія вочы, у якія хацелася зазірнуць, але было вельмі боязна...

Няважна, што ён даўно ўжо не ведае, дзе тая дзяўчынка, што з ёю сталася, і нават імя прыгадвае не адразу — яна ўплыла ў гэты дзень лёгка і проста, як стрымана-велічны шум сосняў.

Ну і што, калі ўсё гэта не вернецца, ну і што, калі шчыміць сэрца ад успамінаў, ну і што, калі ён усё разумее зараз і ўсяму можа даць назву і тлумачэнне...

Але ці ўсяму, бо далягляды мінулага засцілае няпэўная смуга, і што за ёй — расчараванне ці новае адкрыццё, горыч ці салодкая згадка — у гэтым трэба яшчэ разабрацца.

Ды і тады ты ўсёроўна нічога не зможаш змяніць, бо няма чалавеку дарогі назад у мінулае, і тваімі ўспамінамі кіруе яно само, выплываючы з небыцця па невядомых законах, хоць ты і ўяўляеш, што маеш уладу над ім. А ты даеш вызначэнне яшчэ дагэтуль неназванаму і лічыш, што цьмянае зрабілася святлейшым і ад таго набываеш упэўненасць.

Ды можна і так: можна прыняць адну з гаючых ісцін накшталт: «Што было, быллём парасло» і вярнуцца да шорахаў і фарбаў свету, спажываючы іх несвядома, без пакутлівых пошукаў падобнага, без вызначэння іх у словах — проста адчуваючы фізічную асалоду і не пашыраючы яе ні на будучае, ні на мінулае.

Пажылы, хударлявы чалавек ішоў насустрач. Апрануты ён быў у пакамечаны картовы пінжак, у гэткія ж штаны з пашарпанымі манжэтамі, на старых чаравіках бялелі пасы, — відаць, чалавек многа хадзіў па траве. На скуластых шчоках расла рыжая шчэць, густа пабітая сівізной, пашчэнкі былі шырокія.

Чалавек прайшоў міма, глянуўшы ўважлівымі бякла-сінімі вачамі. Гэтыя вочы неяк трывожна ўскалыхнулі душу, прымусілі азірнуцца. Чалавек таксама павярнуў галаву, і цяпер вочы яго пацяплелі, бо напружанне ўспаміну вось-вось павінна было змяніцца нечаканай радасцю пазнавання. Варта было другім вачам падаць нейкі знак, пацвердзіць здагадку.

Але другія, маладыя вочы, адвярнуліся. І ў іх з хвіліну не было нічога, акрамя ашаламлення. І з кожным крокам для маладога рабілася яснейшай уся недарэчнасць становішча і дурная непапраўнасць той, першай хвіліны, калі бліснулі бякла-сінія вочы. Так, гэта быў стары Мечык, бацька Валодзькі, школьнага таварыша. Ён пазнаў Мечыка, калі вочы іх сустрэліся. Але ад нечаканасці ўпусціў момант і сорамам апякла думка: як жа гэтак не пазнаць чалавека, якога ведаў з самага маленства, які вучыў іх з Валодзькам рабіць свісткі з лазовай кары і частаваў мёдам, калі яны прыбягалі на саўгасную пасеку? Гэты сорам прымусіў яго палахліва адвесці вочы, калі яны абодва азірнуліся. А потым ён за хвіліну якую прыняў у думках мо сотню рашэнняў, паклікаць — не паклікаць, дагнаць — не дагнаць, але адлегласць паміж імі павялічылася, і кожная хвіліна збаўляла рашучасці дый магчымасці нешта зрабіць.

«Як жа так недарэчна атрымалася? — крыху апамятаўшыся, з прыкрасцю і крыўдай дакараў сябе ён. Што ж цяпер будзе? Падумае, не захацеў прызнаць. Во, скажа, свінтус: ідзе пры гальштуку з нейкай нафарбаванай жанчынай — і не пазнае старых знаёмых. А затым Валодзьку раскажа, калі той прыедзе пагасцяваць, — зараз ён недзе ў Маскве, у міністэрстве, у апошнюю маскоўскую камандзіроўку бачыліся, пасядзелі ў «Бухарэсце». І трэба ж гэтак разгубіцца — як дзіця. Ды з якой прычыны? Не, нешта незразумелае робіцца з табою, чалавек. Ах, як гэта зганьбіла ўсё, як збіла добрую плынь дня».

Праз часты паркан далёкіх і блізкіх стваloў прасвечвалася асфальтаваная дарога і машыны на ёй, якія ішлі хутка, з тугім роўным гудзеннем.

— Як тут хораша! — з асалодай удыхнула яна цёплае чыстае паветра. — Проста дамоў ехаць не хочацца.

— Не, трэба ехаць, сказаў ён.

На абліччы яе было расчараванне. Але яна ведала: калі ён хоча працаваць — нельга перашкаджаць. Дарэмна толькі папсуеш настрой. Ёй не хацелася з гэтага бору, які паспеў надарыць яе шчаслівым адчуваннем. Дома ж яе возьмуць у палон каструлі, кофтачкі, плацці, штонікі, там яна ўбачыць на тэлевізары пыл — і рукі самі адшукаюць анучу.

Ну, але калі трэба яму... Яна ўсё зробіць для яго, для таго, каб ён адчуваў сябе спакойна і ўпэўнена. І на рабоце, і дома. Бо яго ўпэўненасць — гэта яе мудрасць. Але яна не будзе нікому казаць пра тое, што з'яўляецца, бадай, адзінай яе тайнай ад яго. А, можа, гэта яе хітрасць. Ну і няхай. Галоўнае, каб было добра яму і тым дзвюм маленькім любым істотам. Ну, і няхай кухня, ну і няхай плацейка — можа, гэта і ёсць галоўная плынь яе дня. Дый жыцця наогул.

НА БЛАКІТНЫМ ЭКРАНЕ

МАЕ ПРАВА НА ЛЮБОЎ

У ПАЧАТКУ кароткаметражная мастацкая кінастужка «Сачыненне» вытворчасці аб'яднання тэлевізійных карцін студыі «Беларусьфільм» насцярожвае сваёй празмерна кідкай маляўнічасцю. Мяркуйце самі: прыгожы хлопчык прачынаецца ва ўтульным пакойчыку з мноствам дзіцячых малюнкаў. У галавах хлопчыка — вялікі акварыум. А разбудзіла яго сарачаня, ды не простае — яно ўмее гаварыць. Аказваецца, гэта птушаня Яша знайшоў параненым. Лячэнне ідзе паспяхова, і хутка гаспадар выпусціць яго на волю.

Памяць падказвае нядаўнія, але ўжо амаль забытыя поўнаметражныя стужкі нашай студыі «Мы з Вулканам» і «Годны да пестраявой», дзе ўсё трымалася на прыгодах шчаняці і пацыркавому артыстычнага каня.

Стваральнікі «Сачынення» ўстрымаліся ад спакусы яшчэ раз праэксплуатаваць «выйгрышнае», не сталі ўзвальваць непасільны сюжэтны груз на «вундэрптушку». І фільм атрымаўся пра іншае — пра станаўленне маленькага грамадзяніна, будучага чалавека.

Як урачыста Яша і вялікі натоўп суседскіх хлопчыкаў выпускаюць птушку на волю! Яна ўзмывае ў неба. І раптам нехта, прыцэліўшыся, выпускае ў яе стралу з лука. Так хлопчык упершыню сустракаецца з жорсткасцю і подласцю... Першае гора — страшнае, неабдымнае...

На жаль, гэты цэнтральны, кульмінацыйны эпізод фільма — стрэл, які павінен быў зрушыць звычайны ход жыцця хлопчыка, не вельмі атрымаўся. Ярка, дынамічна зняты аператарам, ён не раскрывае псіхалогію галоўнага героя і яго сяброў.

У школе Яшку не шанцуе. Настаўніца Алена Міхайлаўна лічыць яго непапраўным. Ён спазняецца на ўрок, сачыненне на тэму «Від з майго акна» ніяк не напіша. Але паспрабуйце напісаць на такую тэму, калі з акна, акрамя паркана, нічога не відаць! Аднакласніца Яшы пытаецца ў настаўніцы, што ў такім выпадку рабіць. З бліжэйшай парты чуецца парада практычнай таўстушкі: «Узяла б і прыдумала, гэта ж сачыненне...»

— А ці можна так? — здзіўляецца наіўная дзяўчынка.

Настаўніца чамусьці маўчыць... Не, зусім не дзіўна, што хлопчык хоча вучыцца ў іншай настаўніцы. У той, што зразумее яго, адкажа на пытанні, якія, нібыта пчаліны рой, гудуць у галаве хлопчыка.

Хлопчык з крыўдай заўважае, што Алена Міхайлаўна не любіць яго. «Гора ты маё», — звычайна ўздыхае настаўніца, калі Яшка трапляе ёй на вочы. Хлопчык не пераносіць жалю. Яму патрэбна любоў. Любоў! Ён мае на яе права. Як і ўсе астатнія хлопчыкі і дзяўчынкі.

Яшавага сябра Сярожку вучыць іншая настаўніца — Зоя Пятроўна. Усмешка ў яе вясёлая, вочы шчырыя і ўважлівыя. Яна з тых, з кім хочацца, не саромеючыся, падзяліцца і самым запаветным, і самым будзённым. Ён адчувае такую зайздрасць да Сярожкі, што нават вагаецца — ці не застацца на другі год, каб трапіць у клас, які вядзе Зоя Пятроўна...

Але за лета нешта адбылося і ў душы Алены Міхайлаўны. Гаворыць яна з дзецьмі з павагай, ласкава, амаль як Зоя Пятроўна. І на Яшку іншымі вачыма глядзіць. І ён падымае руку, каб яго выклікалі! Яшка, той самы непапраўны Яшка, пачынае даверліва ўсміхацца сваёй нялюбай настаўніцы. І яна ў адказ таксама... На гэтым фільм заканчваецца.

Не, тут нешта не так! Ствараецца ўражанне, што гэты шчаслівы канчатак прыдуманы па тым самым рэцэпце, які падказвала жвавая таўстушка: «Узяла б і прыдумала, гэта ж сачыненне». Ніяк не прымусіш сябе паверыць, што Алена Міхайлаўна так хутка перамянілася. Ва ўсякім разе, фільм не дае адказу на пытанне — як і чаму?

І ўсё ж, нягледзячы на малаабгрунтаваны фінал і яшчэ некаторыя прыблізныя, павярхоўныя сцэны, стваральнікі фільма — сцэнарыст Вера Кудраўцава, рэжысёр Ігар Калоўскі, аператар Ніна Філіпкоўская, мастак Сатар Айціеў удала дэбютавалі ў мастацкім кінематографе. А праца была не з лёгкіх: галоўныя ж героі — дзеці. Міша Фомчанка з Гродна і мінчанін Андрэй Бабок аказаліся здольнымі акцёрамі і стварылі вобразы, якім верыш. У ролі настаўніц здымаліся кінаактрысы Ала Менчаракова і Святлана Старыкава. І музыка Алега Янчанкі, быццам сатканая з сонечных промняў, радасна ўрываецца ў светлае жыццё, хараство і паэзію, якую імкнуліся паказаць аўтары стужкі.

І. РЭЗНІК.

СААЎТАР ПОСПЕХУ

— МОЖА табе ў майстэрні раскладушку паставіць? — жартуе жонка, калі Дзмітрый Васільевіч позна вяртаецца з работы. Жарт гэты добразычлівы: ведае сяброўка жыцця, што для мужа любімая справа ніколі не ўкладзецца ў рэгламентаваныя заканадаўствам восем рабочых гадзін. І не толькі таму, што спраў многа — па вечарах майстар-друкар Дзмітрый Васільевіч Малаткоў займаецца даследчай работай. Падбірае новыя саставы фарбаў, вызначае лепшыя канцэнтрацыі розных кіслот для траўлення металічных клішэ, апрабіруе розныя гатункі паперы.

Эстампна-графічная майстэрня Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, у якой ужо многа гадоў працуе Дзмітрый Васільевіч, здзіўляе прастатой абсталявання. Здаецца, быццам на такіх жа простых станках працавалі і Іван Фёдараў, і Георгій Скарына. Толькі маленечкі электраматор ля аднаго з іх сведчыць, што мы трапілі ў дваццатае стагоддзе. Здзіўляцца няма чаго: такая спецыфіка гэтай майстэрні. Ведаў Малаткоў і гул магутных ратацыйных машын, якія за некалькі гадзін друкавалі сотні тысяч экземпляраў цэнтральных і мясцовых газет. Тут жа, у інстытуцкай майстэрні прадукцыю лічаць дзесяткамі экземпляраў, але затое кожны — твор мастацтва.

Майстэрня была створана для абслугоўвання студэнтаў інстытута — друкавання іх курсавых і дыпломных работ. Дзмітрыя Васільевіча запрасілі як майстра-універсала: ён выдатна разбіраўся ва ўсіх відах выканання эстампаў — на камені і дрэве, на медзі і цынку, на лінолеуме і пластыку. Толькі ў афорце — дзесяць відаў выканання графічных работ! І ўсімі Малаткоў валодае сапраўды артыстычна! Аб гэтым сведчаць поспехі студэнтаў на розных выстаўках. Аб гэтым гаворыць і той факт, што вучэбная майстэрня інстытута даўно прыцягнула да сябе ўвагу ўсіх вядомых графікаў нашай рэспублікі. Многія з іх, з дазволу інстытуцкага кіраўніцтва, друкуюць тут свае самыя адказныя творы, прызначаныя для розных выставак. І ў тым, што шмат работ беларускіх графікаў атрымлівае ўзнагароды гэтых выставак, ёсць вялікая заслуга Дзмітрыя Малаткова.

Вось, напрыклад, што гаворыць пра Дзімітрыя Васільевіча кіраўнік эстампна-графічнай майстэрні, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Павел Канстанцінавіч Любамудраў:

— Я ведаў многіх вядомых літографаў, але такога майстра, як Дзмітрый Малаткоў, сустрэў упершыню. Калі раней праслаўлены маскоўскі друкар Міхаіл Філіпаў, які друкаваў работы Г. Вярэйскага, В. Сярова і многіх іншых славутых мастакоў, мог пасля размыўкі атрымаць не больш пяці адбіткаў і кожны з іх не быў падобны на астатнія, дык Малаткоў атрымлівае сотні зусім ідэнтычных адбіткаў. Гэта вельмі важна для папулярызацыі мастацтва: дазваляе рэалізаваць вялікую колькасць арыгінальных і ў той жа час адносна танных гравюр.

— Дзмітрый і эксперыментатар і вучоны, — уторыць Любамудраву заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Аляксандр Паслядовіч. — Ён пастаянна шукае новыя шляхі, з выпадковых знаходак выводзіць заканамернасці. Ён сааўтар нашых поспехаў, таму што працуе з намі творча, як рэжысёр з акцёрамі: бачыць, чаго хочам мы дабіцца ў кожным новым творы, і знаходзіць новыя шляхі тэхнічнага ўвасаблення творчай задумы аўтара ў матэрыяле.

Бадай, самы працаёмкі і тонкі від работ — гэта афорт. Над кожным адбіткам майстру-друкару даводзіцца «чараваць», як над асобным творам. Трэба вызначыць з вялікай дакладнасцю патрэбную глыбіню траўлення, а таксама сілу націску прэса. Трэба падабраць найлепшае спалучэнне фарбаў, выбраць гатунак паперы. Перад друкаваннем паперу трэба змочваць. Да вельмі вільготнай не прыстане фарба, на недастаткова вільготнай не атрымаецца выразнага адбітку. А самую металічную пласцінку, з якой трэба перанесці на паперу малюнак, даводзіцца падаграваць да аптымальнай тэмпературы перад кожным адбіткам. Няма спецыяльных прыбораў для вызначэння ступені вільготнасці паперы і тэмпературы пласцінкі. Аб тым, што яны гатовы да работы, друкару падказваюць толькі вопыт і чуццё майстра сваёй справы.

— Калі б праводзілі ўсесаюзныя конкурсы літографаў, то Малаткоў на іх займаў бы прызавыя месцы. Памятаеце ляскоўскага Ляўшу, які падкаваў блыху? Дык Дзмітрый Васільевіч у сваёй справе, вобразна гаворачы, падкаваў дзве блыхі.

Гэта думка графіка Сямёна Геруса.

— Калі б было прынята ставіць побач з подпісам мастака прозвішча друкара, я быў бы вельмі рады бачыць побач з маім подпіс Малаткова, — працягвае Герус. — Не раз здаралася, што я адчайваўся, калі амаль кожны раз спробы перавесці адлюстраванне з матэрыялу на паперу заканчваліся няўдачамі. Але Дзмітрый Васільевіч літаральна творыць цуды.

У чутак доўгія ногі. Няхай і не стаіць прозвішча мінскага майстра літаграфіі на яго работах, але сааўтара поспехаў беларускіх графікаў ведаюць далёка за межамі рэспублікі. Часта да яго звяртаюцца з просьбамі мастакі з іншых саюзных рэспублік, просяць, каб іменна Малаткоў друкаваў іх гравюры. Росту славы Дзмітрыя Васільевіча садзейнічаюць былыя студэнты інстытута, якія цяпер працуюць ва ўсіх кутках нашай краіны. Яны памятаюць, як у студэнцкія гады неслі на яго прысуд свае першыя работы. Як многа залежыць ад першага ўражання! Варта было друкару «схалтурыць», па-рамесніцку перанесці на адбітак работы студэнтаў, і ў іх з'явіўся б недавер у свае сілы. Але Дзмітрый Васільевіч аднолькава роўна ставіцца і да славутых і да пачынаючых аўтараў. Таму што ён жыве творчасцю.

Б. БАТАЛАЎ.

ЛЮДЗІ НЕ ЗАБЫЛІСЯ...

М. ЗАМСКІ,

спец. карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва».

ТОЛЬКІ ШТО сплыла яшчэ адна гадавіна — трыццатая з пачатку Айчыннай вайны. Пра 22 чэрвеня 1941 года напісана немаведама колькі і цяжка, вельмі цяжка падабраць новыя словы... У каго ёсць памяць, той помніць, той заўсёды будзе помніць. У каго ёсць сэрца—яно трывожна заб'ецца толькі пры адным успаміне пра той чорны для нас дзень.

Успамін пра вайну — гэта ўспамін пра страшнае гора, якое абрынулася на ўсіх нас. Але да горкага пачуцця, якое выклікае слова «вайна», прымешваецца і пачуццё гонару, гонару за наш народ, што выстаяў, што перамог фашызм. І тыя, каму выпала вярнуцца з поля бою, сёння высока трымаюць галаву—гэта, як некалі трапна сказаў Пятро Вяршыгара, людзі з чыстым сумленнем.

І ўсё ж сёння гаворка пойдзе не пра іх. Хаця гісторыя, якую мне хочацца расказаць, таксама бярэ свой пачатак з вайны.

...Тое пісьмо, напісанае няроўным жаночым почыркам і выразку з «Известий» я перачытаў некалькі разоў. «Вайна прынесла вялікае гора ў нашу сям'ю — у час акупацыі ад голаду памерла мая двухгадовая дачка... Мой муж, Сідар Міхайлавіч, з першага дня вайны мужна змагаўся з фашыстамі. Яму пашанцавала — ён вярнуўся жывы. Але прайшло столькі гадоў, а шчасце і спакой не вярнуліся ў наш дом. Я і муж цяжка хварэем і няма каму нават падаць шклянку вады. Усе забыліся, што Сідар Міхайлавіч ваяваў. Ён нават ваеннай пенсіі не атрымлівае, хоць да вайны ўжо быў маёрам. Многія з тых, хто быў некалі ў яго падначаленымі, зараз займаюць высокія пасады, іх запрашаюць у школы, пра іх пішуць газеты. Толькі пра майго мужа забыліся. У яго нават медаля ніводнага няма. Ён ад усяго гэтага вельмі пакутуе, адсюль і ўсе хваробы...»

Выразка з «Известий» была датавана 13 ліпеня 1941 года і ў ёй расказвалася, як танкавы батальён, якім камандаваў Сідар Міхайлавіч, у першыя дні вайны знішчыў пад Пружанамі шмат танкаў праціўніка.

У той жа дзень я выехаў у Бабруйск, адкуль прыйшло пісьмо. У дарозе яшчэ і яшчэ раз перачытваў карэспандэнцыю і кіпеў высакародным гневам. Забыць пра такога чалавека! Хаця... хаця неяк спакваля нараджалася пачуццё трывогі—нешта тут не тое... Баявы афіцэр, франтавік і раптам такая няўвага да яго. Хаця, можа, чалавек вельмі сціплы, не лезе на вочы...

Прыцемкамі ўжо я адшукаў кватэру Шапаваленкаў (імя і прозвішча ў маім артыкуле зменены). З настрою пісьма мне чамусьці здалося, што туляцца яны немаведама дзе. Не, добрая двухпакаёвая кватэра ў новым доме. Гаспадар аказаўся пажылым ужо, мажным, грэнадзёрскага росту чалавекам, з голенай галавой. Падумалася, што вайсковая форма, відаць, сядзела на ім ладна.

— З Мінска? З газеты? Па нашым пісьме? Вой, вой ці варта было непакоіцца.— Крыкнуў у суседні пакой:— Маша, да нас госць!

Ветліва ўсміхаецца:

— Калі ласка, вельмі ўдзячныя...

І першае ж выпадковае назіранне — вочы гаспадара... вочы, якія, як быццам, жывуць асобным ад твара жыццём. Вось яны ўчэпіста і разам з тым насцярожана слізганулі па госці, пасля запытальны позірк на жонку.

— Праходзьце, госць дарагі...

Гэта гаворыць жонка — пад пару мужу поўная высокая жанчына.

У пакоі, на этажэрцы, вялікі партрэт ваеннага з дзвюма шпаламі ў пятліцах. А што, пазнаць можна.

Ужо сядзім, ужо размаўляем, як раптам Шапаваленка:

— Прабачце, ці не змаглі б вы паказаць ваша пасведчанне, ведаеце, ваенная звычка...

Вымаю рэдакцыйнае пасведчанне. Гаспадар доўга вывучае яго з той жа гасціннай усмешкай. Кідае ранейшы насцярожаны позірк на мяне, потым зноў у кніжачку. А, божачка, няўжо звярае фотакартку з арыгіналам?

Размова ў нас спачатку не вельмі ідзе. Ці мой візіт для гаспадароў раптоўны... Але ж пасылалі пісьмо, павінны былі чакаць.

— Ну, чаго ты, Сідар Міхайлавіч, маўчыш. Раскажы таварышу, як вайну пачынаў. Вы ў «Известиях» чыталі?

— Так, — кажу, — вельмі цікавая нататка.

Шапаваленка прыкметна ажыўляецца. Пачынае здалёк. У арміі ён аж з дваццаць сёмага года. Кадравік. Скончыў палкавую школу. Перад самай вайной насіў ужо дзве шпалы. Пачынае расказваць пра той бой пад Пружанамі.

— А чаго ты не расказваеш, як твой камандзір палка уцёк і кінуў цябе на волю лёсу,— напамінае жонка.

— Ага кінуў, хацеў я з ім звязацца па тэлефоне, ды дзе там... А тут немцы падбілі мой танк. Экіпаж загінуў, толькі я, паранены, выпаўз і тут жа страціў прытомнасць. Ачуняў ужо ў палоне.

Палоне? Дзіўна, у пісьме не было ні слова пра палон. Але, нарэшце, якое гэта мае значэнне.

— І доўга вы былі ў палоне?

— Да канца вайны. Нашы вызвалілі.

— Ну, а пасля?..

— А пасля... У пяцьдзсят шостым вярнуўся ў Бабруйск, я ж тут да вайны служыў, і пайшоў працаваць на будоўлю.

Пяцьдзесят шостым? Чакай, чакай, а дзе ж ён быў цэлых дзесяць гадоў?

— А дзе вы былі дзесяць гадоў?

Вочы вузенькай шчылінкай:

— Сядзеў, таварыш карэспандэнт. Вы ж ведаеце, як тады на палон глядзелі.

— Ведаю.

— Ну, дык вось, мне да гэтай пары той палон адгукаецца. Ні пенсіі ваеннай, ні ўзнагарод.

Я кажу Шапаваленку, што для пераважнай большасці людзей, якія ў вайну трапілі ў палон, то была не віна, а бяда. І што зноў-такі пераважная большасць палоннікаў паводзіла сябе ў тых фашысцкіх лагерах на рэдкасць мужна, гераічна. Нагадваю Дзевятаева, які здолеў захапіць фашысцкі самалёт і пераляцець на ім да сваіх. Яму было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза. Або герой Брэсцкай крэпасці маёр Гаўрылаў. Таксама трапіў у палон. І яму пасля была ўручана Залатая Зорка Героя...

— Як каму пашанцуе,— гаворыць гаспадар.—А са мной, бачыце, во як абышліся. А я пасля вайны працаваў сумленна.

Шапаваленка лезе ў шуфлядку стала і вымае вялікую папку.

— Во, зірніце,— паказвае цэлы стос акуратна падшытых грамат, падзяк, загадаў.

— А вы звярталіся куды-небудзь,— цікаўлюся я.— Скажам у ваенкамат.

— Хадзіў, дык ім чужое не баліць. Бюракраты.

Час позні ўжо. Я развітваюся з гаспадарамі і абяцаю, што заўтра пайду ў ваенкамат і ўсё высветлю.

Назаўтра раніцой іду ў Бабруйскі гарадскі ваенкамат. Ваенком, на жаль, нічога мне растлумачыць не можа, ён тут чалавек новы і пра Шапаваленку нічога не ведае.

— Хутка падыдзе мой намеснік, ён, відаць, у курсе.

Праз гадзіну з'яўляецца намеснік — невысокі чарнявы маёр.

— Шапаваленку ці ведаю? Так, ведаю. Пакрыўдзілі яго?— Бровы маёра паўзуць угору, а тварналіваецца чырваннем.— Ён прыходзіў некалі да мяне, прасіў, каб узнавілі яму воінскае званне, далі ваенную пенсію, узнагароды. Ну, што ж, мы нічога супраць не мелі. Не ён першы звяртаўся з такой прасьбай. Што быў у палоне, дык гэта яшчэ не злачынства. Тым больш, што ён «Известия» паказваў з заметкай пра сябе. Але праверыць мы абавязаны. Паслалі запытанне куды трэба. Праз некалькі тыдняў адказ: Шапаваленку судзіў ваенны трыбунал, як здрадніка Радзімы — у Германіі ён быў камендантам лагера ваеннапалонных. А камендантам гітлераўцы абы каго не ставілі. Ды і паводле паказанняў сведкаў паводзіў ён там сябе, як апошні мярзотнік. Выклікалі яго ў ваенкамат. Прыйшоў, усміхаецца. «Спадзяюся, — кажа — што заява мая задаволена». Тут ужо я не вытрымаў: «Ваша,— кажу,— шчасце, што ў складзе таго трыбунала не было мяне, вы б тады перада мной тут сёння не стаялі». Зірнуў ён на мяне з «любоўю», павярнуўся і пайшоў. А зараз, бачыце, зноў за старое, мо, думае, забыліся...

Не скажу, каб я з вялікай ахвотай зноў ішоў да Шапаваленкаў. Але даў абяцанне... Як і першы раз адчыніў дзверы сам гаспадар. Вочы ў вочы. Зразумеў. Адвёў позірк, крыва ўсміхнуўся.

— Бачу, вам нагаварылі там пра мяне хто яго ведае што. Гэта ўсё той ваенкамацкі маёр на мяне зуб мае. Помсціць за нешта. А я ні ў чым не вінаваты!— Апошнія словы Шапаваленка выкрыквае нечаканым для яго фальцэтам. З пакоя выплывае жонка і з дакорам глядзіць на мяне, хоць я не вымавіў яшчэ і двух слоў.

— Супакойся, Сідар Міхайлавіч, ты ж ведаеш, што няма праўды.

Шапаваленка робіць некалькі крокаў га калідорчыку, потым вяртаецца, спакойна гаворыць:

— Ну, а калі, скажам, і быў вінаваты, дык я ўсё жыццё павінен цярпець? Вунь з крымінальнікамі як цацкаюцца — пісьменнікі з імі перапісваюцца, міліцыя пра іх клапоціцца... А тут... Наша краіна такая магутная, няўжо не можа мне даравацць? Мне помсцяць, а помста ж вельмі непрыгожае пачуццё, яно не ў характары савецкага чалавека...

Патрэбныя словы часам да нас прыходзяць пасля. І ўсё, што я, відаць, павінен быў яму сказаць, нарадзілася потым, калі ехаў дамоў.

Бачыш, яму помсцяць. Не помсцяць, Гэта ўсё іншае. І тым ваенкамацкім маёрам, вядома, не помста кіравала. Вышэйшая справядлівасць гаварыла яго вуснамі. Бо няма больш агіднага, больш страшнага паняцця, чым здрада. І нічым, ніколі той пячаткі іуды не змыеш.

А мо і добра, што я не сказаў гэта Шапаваленку? Усё роўна, пустая трата слоў. Бо ў гэтага чалавека так і не адбылося суда над самім сабой, і калі ён пакутуе, а я гатовы гэтаму верыць, дык толькі ад усведамлення, што «не пашанцавала». І ненавідзіць за гэта ўвесь свет.

Некалькі гадоў таму ў Мінску праходзіў працэс ваенных злачынцаў — былой аховы аднаго з лагераў ваеннапалонных у Беларусі. На пытанне старшыні суда, што прымусіла злачынцаў стаць памагатымі гітлераўцаў, усе яны, без выключэння, давалі старэатыпны адказ: «Хацелася жыць». Як быццам тым тысячам вязняў, якіх яны заганялі ў душагубкі, расстрэльвалі, жыць не хацелася.

Інстынкт самазахавання? Калі так, дык у чыстым жывёльным выглядзе, не абцяжараны ніякай мараллю, уласцівай чалавеку.

Што ж, многія з тых нягоднікаў сапраўды засталіся жыць, праўда, іх у свой час не мінула караючая рука савецкага правасуддзя. Прайшлі гады і аказалася, што ў некаторых былых гітлераўскіх памагатых кароткая памяць. Яны лічаць, што зараз квіты, што адбыўшы пакаранне, так сказаць, кампенсавалі шкоду, якую нанеслі Радзіме ў час вайны.

Сапраўды, па нашых законах нельга двойчы караць чалавека за адну і тую ж віну. І чалавек, які адбыў пакаранне, карыстаецца, згодна з законам, усімі правамі. Той жа Шапаваленка атрымлівае прыстойную пенсію, будаўнічы трэст, дзе ён працаваў, даў яму двухпакаёвую кватэру. Але ж сёння падавай яму ўжо і павагу, і піянерскія зборы, і артыкулы ў газетах з яго партрэтам.

У Пухавіцкім раёне мне расказваў старшыня сельсавета, што адзін з мясцовых трактарыстаў — былы паліцай — паскардзіўся, што яго партрэт не змяшчаюць на Дошку гонару, хоць працуе ён не горш за іншых.

Нядаўна рэдакцыя атрымала пісьмо-скаргу са Столінскага раёна. Аўтар абвінавачвае ў бяздушнасці старшыню калгаса, які, быццам бы, супраць налічэння яму пенсіі. Мы пазванілі туды. Аказваецца, чалавек, які скардзіцца, а піша ён ва ўсе канцы, у часе вайны быў паліцаем, за што пасля асуджан савецкім судом. Цяпер ён патрабуе каб яму залічылі за працоўны стаж, у парадку выключэння, час, праведзены ў месцах зняволення. Матывіроўка — ён усе гады добра працуе ў калгасе...

Яны хочуць, каб людзі забыліся пра тое, што было. Яны любяць гаварыць пра гуманізм. Так, наша краіна — самая гуманная ў свеце. Але гуманнасць і ўсёдаравальнасць — розныя рэчы. І, нарэшце,— гэта нармальная чалавечая рэакцыя, хай і не адлюстраваная ні ў якіх законах — мярзотніку не падаюць рукі.

I без песень жа народ
Што ён варт быць можа?

ЯНКА КУПАЛА

ПОРЫ года вандруюць па маім жыцці. Яшчэ ў сэрцы жыве вясна, а ўжо трапяткія купальскія ночы будзяць у крыві патаемныя сполахі продкавых вогнішчаў. І прыпамінаецца не толькі даўніна, а і ўсё нядаўняе, што пeражыў я на бацькаўшчыне. Я зараз далекавата ад радзімы, і далеч між мною і ёй нараджае новую любоў. А ўсякая любоў патрабуе дзейнасці. І думкам няма супакаення.

Дзвіна тут робіць вялікі паўкруг, абмінае Лявонпаль, Чурылава і, выпрастаўшыся, коціцца ў бок Друі. Заходні бераг яе вышэйшы, чым усходні, і калі ісці са станцыі Бігосава, дык яшчэ здалёк відна зубчатая сцяна бароў. І вось я ля самай плыні ракі. А за яе тугой паласой—да глебінкі, да пясчынкі родная з дзяцінства зямля.

Сяргей

ПАНІЗНІК

Мёршчына, радзіма мая! І дзе б я ні быў, а як выпадзе хоць некалькі вольных дзён, прылятаю сюды—па шчырасць, па роднае незабыўнае слова, прылятаю на споведзь перад маім полем, перад людзьмі, на гасцінaчку прылятаю.

Нету лепшай ягадачкі,
Як у лесе брусніцанкі.
Нету лепшай гасцінaчкі,
Як у роднай матулечкі...

Дазволь, чытач, расказаць табе пра падарожжа «па ваколіцы, якая не заслугоўвае аніякай увагі, па ваколіцы, якая ў даўнасці мала чым сябе ўвекавечыла...» Прабач за чужаслоў. Але мне хочацца, каб ты і яшчэ крыху паслухаў з Уладыслава Сыракомлі, «вясковага лірніка»: «кожны куток зямлі, хоць бы на першы пагляд і не мае нічога надзвычайнага, можа быць прадметам вывучэння, а вывучэнне такога роду можа быць не без карысці ў нас, тым больш, што мы сваю зямлю так дрэнна ведаем». Сказаны гэтыя словы даўно, але ці не захавалі яны слушнасці сваёй і па сённяшні дзень? Таму дазволь, чытач, расказаць пра некаторыя адкрыцці майго кутка дзяцінства.

Спачатку я толькі ведаў, што яны існуюць і ў нашай мясцовасці. Чуў, як співаюць на вяселлях, калі бяруцца «лаўкі ламаць», узважваючы сваццю: сам аднойчы няўмела падыгрываў валачобнікам, калі іх музыка «вычарпаўся»; чуў іх на хрэсьбінах, калі кума і куму прымушаюць «мяць салому»...

Але толькі паездзіўшы па сінім свеце, паслухаўшы суседзяў, пачытаўшы пра тое, як людзі думаюць пра наш дарагі скарб—фальклор, захацелася і самому дакрануцца да вытокаў народнай творчасці. Падумалася, а ці не павучыць мяне «старых» песень бабуля Альжбета, якой на «малую пра-

---

З БРАТНЯЙ ЛЮБОЎЮ

На Украіне любяць і ведаюць беларускую паэзію. Вялікая заслуга ў гэтым належыць нашым сябрам, украінскім паэтам і перакладчыкам, якія ўвесь час пільна сочаць за развіццём нашай паэзіі, натхнёна і таленавіта пераўвасабляюць творы беларускіх паэтаў, даючы ім голас і жыццё на братняй мове. Слоў самай шчырай удзячнасці заслугоўваюць пераклады з беларускай мовы А. Малышкі, Р. Кочура, М. Нагнібяды, У. Лучука, У. Лубкіўскага, М. Львовіч і многіх іншых сяброў нашай паэзіі. Варта нагадаць, што толь-

РОДНАГА БЕРАГУ ПРЫЦЯЖЭННЕ

чыстую» спаўняецца сёлета 85? А хіба не помняць «сваіх» песень цёткі з Бабышак і Лявонпаля?

І вось я на сваім беразе. Мястэчка Лявонпаль. Удыхаю баравы водар. Ля ручая Каменка—белая высокая калона, на якой засталіся адмеціны ад куль розных войнаў. Кажуць, гэты помнік узведзены ў гонар паўстання Тадэвуша Касцюшкі... А на другім баку Лявонпаля—цэлы гістарычны збор гмахаў: былыя панскія будынкі з арыгінальным касцёлам, прыгожы парк. Цяпер тут—спецшкола для дзяцей.

А ў вёсцы Бабышкі, якраз ля нашай хаты, праходзіць «напалівонаўская» дарога. У Латышах, за ручаём Парошыца, гэтая роўная, у мінулым добра дагледжаная дарога разгаліноўваецца, і адзін яе рукаў праходзіць ля амшарыны праз топкае месца. Кажуць, што вось тут, ля амшарыны, і ўтапілася напалеонаўская карэта (якая па ліку на Беларусі?!), а няўдалы заваёўнік згубіў там свой кій і капелюх.

Толькі ўсё ж хочацца верыць, што дарогу гэтую праклалі не ворагі, а ўзнікла яна па многа стагоддзяў раней Айчыннай вайны 1812 года як гандлёвы альбо ваенны шлях між Полацкам і Браслаўем...

У нашай гісторыі ёсць напамінак, што шлях у Прыбалтыйскія землі пралягаў па правым беразе Заходняй Дзвіны. Але Андрэй Полацкі ішоў на Дзвінск у 1375 годзе і па левым беразе, праз Браслаўе. Што ля Бабышак праходзіць старадаўняя дарога, не выклікае сумненняў. І трэба меркаваць, што па ёй праходзілі полацкія князі за данінай у Прыбалтыйскія землі, на вайну ў 1106 годзе, а таксама ў свае крэпасці Герцыке і Кукейнас (Кокнэсэ).

Так што мой родны край не абдзелены ў гісторыі. Але ў апошні прыезд мяне цікавіла зусім іншае. Хоць і пазнавата, але затое як хораша адкрылася перада мною другая натаема бацькаўшчыны. Гэта—песні.

Дастаткова было прыехаць і спытаць пра іх, як разамкнулася сэрца. Быццам у маёй крыві жылі і толькі-толькі адхлынулі спрадвечныя мелодыі нашы—ярыны, райка, купальскіх, талаковых, вясенніх песень! Як узрадаваўся я, як акрыяў!

І ці можна пасля гэтага сказаць, што там, дзе была ніўка, стала пожанька? Не! Жывуць народныя песні, жывуць у кожным куточку зямлі нашай, і перадаюцца з пакалення ў пакаленне...

Выйдзем, выйдзем—паслухаем,
Ці не едуць, ці не гойкаюць.
На конікаў ці не нокаюць.
Ай, чуваць, сваты, чуваць:
Жалезныя колы звіняць,
Шаўковыя павады шумяць.
А й вязуць, вязуць багатырачку.
А й засцілай, мамка, парогі, парогі—
Вязуць нявесту з дарогі, дарогі.
Засцілай, мамка, століні, століні—
Вязуць нявесту здалёку, здалёку.
Засцілай, мамка, саламянку, саламянку—
Вязуць нявесту-паланянку.
Засцілай, мамка, каберцы, каберцы—
Вязуць нявесту сварыцца, сварыцца.

Адна толькі вясельная песня, а колькі чаго збудзіла яна ў душы маёй! А колькі спазнаў я! І тое, як маглі продкі, ствараючы такую песню, даць у радку гукапіс імклівай язды, тупацення коней, стуку колаў аб карэнне, весялосці вясельнага абозу. І пра звычай народны засцілаць парогі, калі прыводзяць у хату нявесту, а дарогу ад падводы да хаты—саламянкай, падлогу ж у хаце—па-мастацку вышытымі палавікамі-каберцамі. А ў апошнім радку песні—тонкі гумар, і горкі намёк, і папярэджанне...

Запісваючы песні, я прасіў жанчын кіравацца народным календаром. Так песні лепш успаміналіся. І ствараласяя карціна «пявучага» года. Калі прынята, што пачатак года—зімой, то пачнем з «каляды»:

У майго татні нова хатка, Каляда.
Цясоў ганак, сені на памосце, Каляда.
Гібні кладкі аж да саду, Каляда.
Я й, малода, па садзіку хадзіла, Каляда.
Я й, малода, пярсцёнак зраніла, Каляда.
Ішла ж дамоў я тужачы, Каляда.
Ішла тужачы, бядуючы, Каляда.
Напаткала трох малойцаў, Каляда.
Трох малойцаў-рыбалоўцаў, Каляда.
— Вы ж, малойцы-рыбалоўцы, Каляда,
Ды заніньце шоўкаў невад, Каляда,
Ды злавіце злоты персцень, Каляда.
Я й малода, адгаджуся, Каляда:
Аднаму буду кумачкай, Каляда,
А другому суседачкай, Каляда,
А трэцяму—сама млода, Каляда...

Багатымі хавальніцамі песень аказаліся Грэцкая Вольга Амброс'еўна, 73-х гадоў, і Кезік Мар'я Ціханаўна, 82-х гадоў. Яны прыехалі ў Лявонпаль калісьці з-пад Чэраса, а чарэскія, альбо чарашане, на ўвесь Мёрскі раён лічацца бадай самымі лепшымі і цікавымі «пявуннямі».

Запісваю песню за песняй. І хоць бабуля Вольга маладзейшая за сваю сяброўку, але першай «вычарпалася» яна: замарылася і пачала «скок губляць»—мелодыю песні, галасы «сталі рассыпацца».

— Памаўчым, пакуль Волька атхлынецца,—прапаноўвае бабуля Кезічыха. Счакаўшы крыху, пачынае адна:

Зялён наш бор, зялён, ай, зялён,
Наш бор зялён ды над усімі барамі...

Зайздросна багатая паэтычная душа ў Мар'і Ціханаўны. Глядзіш на яе твар—нібыта крывічанская клікуння перад табою. Памяць бабулі захавала безліч песень, замоў, плачаў. Вось яе арыгінальны твор, выпакутаваны жыццём—галашэнне па братавай:

А мая ж Фядорачка,
зачым жа ты мяне не пераймаеш,
зачым жа ты мяне не пытаеш,
ці цёплыя мае ручачкі,
ці абутыя мае ножачкі?
Дзякуй табе, Фядорачка,
за тваё сазнаннейка,
што ты мяне бачыла,
як я была халодная,
што ты мяне ведала,
як я была галодная,
мае ручачкі саграваала,
мае ножачкі абувала,
мае плечыкі акрывала,
мяне ад голаду ратавала.
Мая ж ты Фядорачка,
буду я цябе прасіць пакорненька:
падыйдзі да майго Фёдаркі блізенька,
пакланіся ж ты яму нізенька,
пагукайся ты з ім верненька,
раскажы, мая Фядорачка,
пра маё вяленейка,
пра маю сямеечку...
А мая Фядорачка,
заснула ж ты ціхенька,
сашчаміла ручкі свае крэпенька.

А я ж цябе не дабуджуся,
а я ж цябе не дапытаюся.
Дзе ж мы з табой увідзімся,
дзе ж мы з табой спаткаемся,
дзе ж мы з табой пагукаемся?
Ці мы ў цёмным лясочку,
ці на зялёным лужочку,
ці пад зялёным кусточкам,
ці на буйной дарожачцы,
ці на малюсенькай сцежачцы?
У каторую старонку мне глядзець,
з каторай дарожачкі цябе пераймаць!
Не ўгіджу ж я цябе, нідзе ходзячы,
не пачую ж я цябе, нідзе гаворачы.
А ні на вулачцы, з жоначкамі седзячы,
а ні на дарожачцы, з дзеткамі едучы.
Цераз каго ізвесцейка прышлеш?
А ці цераз малюсенькую птушачку,
А ці цераз шэру зязюлечку?

А колькі паэзіі ў такіх, напрыклад, магічных замовах: «У чыстым полі, на сінім моры—там стаяў дуб, і пад тым дубам чараваная кравацць. А на кравацці ляжаў змей-шкурапей, а пад кравацяй—змяя падкалодная, страхавая, солнычная, палусолнычная, лунная, палулунная, дажджавая, месячная, земляная, палуджаная, павудошная, межавая. Давай, бог, помач (называецца імя)...» Альбо: «Рожа белая, рожа красная, рожа ветраная, рожа вадзяная, рожа нервозная, рожа неспадзяваная, рожа напатканая, рожа ўпудная, рожа ўрочная, адыйдзі-прападзі, асвабадзі цела (называецца імя)...»

У Бабышках мы з бабуляй Альжбетай пайшлі «на сяло». У хаце Гені Адамовіч сабраліся Ліда Шук, Зіна Кліманская, Адэля Панізнік. Гаспадыня ўспомніла, як яны калісьці хадзілі на купалле «пад раку». Хлопцам тады спявалі:

Перад Пятром, пятым днём
разгуляўся Янаў конь,
разбіў камень капытом.
А ў камені ядра нет—
а ў мальчынаў праўды нет.
Перад Пятром, пятым днём
разгуляўся Янаў конь,
разбіў арэх капытом.
А ў арэху ядро ёсць,
а ў дзевачак праўда ёсць.

Нельга не ўпамянуць і такую з'яву ў вёсцы, як талака. Заканчэнне любой работы—гэта ўжо свята. Талака ж вымагала асаблівага пачастунку. Дасціпная «талачаначка» лёгка, весела напаміала пра гэта гаспадару:

Талачу, талачу—талакі не ўняць,
не дасцё гарэлкі—ня буду пяяць...

Жанкі ў нас смелыя. Глынуўшы чарку, могуць і такое расказаць:

Як я, малада, у грыбы пайшла,
з грыбоў ішла—я ў пір зайшла.
Я ў піры загулялася—
дамоў ісці пабаялася.
Пятух пяець—я й дамоў ня йду,
другі пяець—я й ня думаю.
Зара ўзыйшла—я й дамоў пайшла.
Вароцечкі расчыняюцца,
злы сабакі ўядаюцца,
мой міленькі прачынаецца.
— Жана мая, дзе дасюль была?
— Мой міленькі, ля цябе спала,
белы ручкі на цябе клала,
русу косу па табе слала,
а ты ж, мой мілы, здурачаўся,
усю ночку не адварачаўся.

Больш за ўсё наспявалі мне мае землякі вясельных песень. Іх шмат, бо сам вясельны абрад дужа складаны і працяглы ў часе. Вяселле—гэта сапраўдная народная опера, з традыцыйна ўзаконенымі дзеючымі асобамі і выканаўцамі.

Спяваюць больш за ўсё маладым:

Дзе быў салавей, ды дзе зязюля,—
ды ў адзін садочак яны зляцелі,
ды й на адну вішаньку яны селі.
Ды й дзе быў Сашачка, а дзе Надзенька,—
ды ў адну хатачку яны зляцелі,
ды й за адзін столічак яны селі,
ды й з аднэй чарачкі мёд-віно пілі,
ды й адну думачку яны думалі.

Песенная вартасць вяселля залежыць ад «прыхаджан». Сват кіруе вяселлем за сталом, там могуць узнікаць тыя ці іншыя песні. Але суддзямі ўсяго свята з'яўляюцца «прыхаджане». Жанчыны з ваколіцы прыходзяць увечары на вяселле і збіраюцца ў сенях. Размяжоўваюцца на дзве альбо тры «вяткі»—групы. Адна вятка праспявае адзін куплет і адпачывае, другі падхоплівае другая... Задача прыхаджанскага хору—праспяваць маладой, маладому, свату і кожнаму з удзельнікаў застолля. Калі маладая, скажам, гадавалася без маці, ёй спяваюць сірочую песню:

Сіротачка па магілцы хадзіла—
цераз магілку чорну сцежку ўбіла,
як сваю родну мамку будзіла:
— Устань, устань, мая матулька, не ляжы,
адну часінку, адну мілінку ўспаможы.
— Родна дзетка, рада ўстаці—не магу:
жалезны цвічкі збілі мне плечкі—не крану,
яловы дошкі сціснулі ножкі—не ўстану,
жоўты пясочак засыпаў вочкі—не гляну,
траўка-мураўка злегла на грудзі—не дыхну.
— Ды ўстаньце, буйны ветры на дварэ,
ды разнясіце траўку-мураўку зялёну,
ды паламайце яловы дошкі на крошкі,
ды падыміце маю мамульку на ножкі.

Сват расплачваецца з пяюхамі па чэсці. Іх частуюць гарэлкай, пірагамі; часам тут жа, у сенях, ставяць сталы. І, крый божа, каб сват чым пакрыўдзіў прыхаджанак. Помста прыходзіць адразу:

А сват сваццi ды сплёў лапці
з тоўстых лыч,
і сам стаіць надзьмуўшыся,
як індык...

Хрэсьбінныя песні не маюць такога кананічнага рытмічнага і сюжэтнага малюнку, як вясельныя. Часцей на хрэсьбінах пачуеш у песні жарт, усмешку, весялосць:

На вуліцы шум, шум, шум.
А хто едзе,
а хто едзе,
а хто едзе?
Кум, кум, кум.
А што вязець,
а што вязець,
а што вязець?
Куль, куль, куль.
А што ў тым куле,
а што ў тым куле,
а што ў тым куле?
Чаравічкі куме.

З песень аб жаночай долі прывабіла мяне асабліва песня ў выкананні Мар'і Кезік «Зазвінела пчолачка». Апавяданне пра цяжкі лёс жанчыны не перарастае тут у роспач:

Зазвінела пчолачка,
па бары лятаючы,
па бары лятаючы,
салодкі мёд збіраючы
Заплакала ўдовачка,
па надвор'ю ходзячы,
па надвор'ю ходзячы,
трэсачкі збіраючы,
вячэрку гатовячы.
Наварыла, наставіла—
сама села, заплакала:
— Страўка мая сахарная,
хто ж будзець спажываці?
Дзеткі мае маленькія,
хто ж вас будзець гадаваці?

Пры зборы песень запрыкмеціў я такую з'яву. Звычайна людзі ў нас гавораць на мясцовым дыялекце, у якім ёсць нямала рускіх, польскіх слоў. А як песні пачнуць спяваць—адкрываецца чысцейшы моўны пласт. Якімі фарбамі ззяе ў вуснах народа наша сакавітае, звонкае, мілагучнае слова! І як жа нам трэба старанна вучыцца гэтаму слову!

Намнога багацейшым і шчаслівейшым чалавекам паехаў я ад сваіх землякоў. Яны шчыра падзяліліся сваім невычарпальным скарбам, за што ім вялікі паклон і ўдзячнасць. І таму яшчэ большую роднаснасць адчуваю я да іх, да маёй роднай зямлі.

кі ў апошні час, апрача многіх публікацый у перыядычных выданнях, на Украіне пабачылі свет вершы Максіма Багдановіча і Цёткі, творы Янкі Купалы (у перакладзе А. Малышкі), зборнік вершаў Максіма Танка ў перакладзе М. Нагнібяды, анталогія маладой беларускай паэзіі «Калинові мости»...

Творы беларускіх паэтаў нярэдка паяўляюцца на старонках альманахаў «Сузір'я» и «Поезія». Вось самы апошні прыклад — у першай кніжцы штоквартальніка «Поезія» за гэты год надрукавана падборка вершаў Аляксея Пысіна. У гэтай падборцы змешчаны лепшыя вершы паэта — «Сцяг», «Пяць патронаў у абойме...», «Пярэдні край», «Птушыныя гімны пад снегам заснулі...», «Не было вясны такой шыкоўнай...», «З'явіся, новы дзень, пачаткам новым...»

Варта адзначыць, што пераклады пысінскіх вершаў зроблены ў большасці выпадкаў вельмі ўдала, ва ўкраінскім гучанні слова паэта захоўвае сваю абаяльнасць; стрыманасць і суровую прастату, інтанацыйную гнуткасць і сэнсавую змястоўнасць. Перакладчыца Мая Львовіч «ужылася» ў паэзію А. Пысіна і сумела адолець многія творчыя перашкоды з добрай вынаходлівасцю і высокай дакладнасцю, здолела захаваць у перакладзе пысінскія драматызм і пяшчоту, пафас і засяроджанасць ва ўсім багацці настраёвых адценняў. Вось адзін з прыкладаў, дзе натхненне перакладчыка бярэ вышыні арыгінала:

Були б ми вічно молодими,
Були б прекрасними, коли б
Для нас народжену людину
Мы поважали й берегли.
Це сповідь щира — не моління,—
Бо і себе я не беріг.
І мій суддя—моє сумління
На дальній крутизні доріг...

Прыклады можна памножыць. Можна было б яшчэ паказаць, як перакладчыца, вельмі беражліва ставячыся да арыгінала, бывае і творча смелай у пошуках слоў і сугуччаў, у перабудове страфічных і сінтаксічных адзінак, якія б прагучалі на ўкраінскай мове з вялікай выразнасцю і натуральнасцю і адначасова захавалі нацыянальную спецыфіку беларускага арыгінала.

Мастацкі пераклад з беларускай мовы на ўкраінскую мае ўжо багатую гісторыю і немалыя творчыя набыткі. Практыка лепшых перакладчыкаў заслугоўвае ўвагі і разгляду. Думаецца, што наша крытыка прааналізуе яшчэ ўдачы майстроў перакладу, сяброў беларускай паэзіі на ўкраінскую. Безумоўна, што і праца Маі Львовіч заслугоўвае ўхвальнага слова. Украінская паэтэса шмат перакладае беларускіх паэтаў. Ёю перакладзены многія творы Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, Уладзіміра Караткевіча, Рыгора Барадуліна, Ніла Гілевіча, Генадзя Бураўкіна. Прыкаваная цяжкай хваробай да ложка, Мая Давыдаўна Львовіч з жыццёвай мужнасцю і нават ахвярнасцю служыць паэзіі, яднанню братніх літаратур. У зробленых ёю перакладах выяўляецца яе асабістая духоўная блізкасць да Беларусі, да жыццелюбівых, мужных і шчырых твораў нашых песняроў.

М. ЛУФЕРАЎ.

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫІ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

ПЕГАС БРЫКАЕЦЦА

Эхінопсіс ВУЛЬГАРЫС

ПЕРАЛЁТНАЯ ГАЛАВА

Мікола ФЕДЗЮКОВІЧ

I сон — жыццё!
Хіба не праў філосаф?
Мне жыць у снах з табою
давялося...
. . . .
Я жыў у снах і дзень,
і два,
і месяц,
Каб хоць на міг
твой вобраз уваскрэсіць...
. . . .
Ад разлукі — нібы ад разрухі —
Ты мяне, як магла, берагла...
А твае пералётныя рукі
Дбалі ўжо аб чужых берагах

Храпу, пшаніцу бы прадаўшы,
І дзень, і год, а, можа быць, і
заўшэ.
У чадзе сноў, лятункаў і трызнення
Знаходжу тэмы і смакчу натхненне.

І пырхаюць гракамі рукі,
У вырай мкнецца птахам галава,

І ад такой цялеснай ад разрухі
Адно мне застаецца — тулава.

Дзе ісціна у пералётных, у нагах!
Ім рупіць шкандыбаць па дальніх
берагах,

Панежыцца на ложках на чужых,
Як быццам на тваіх, каханая, тваіх..

ЗГУБЛЕНАЕ СЭРЦА

Вера ВЯРБА

Сэрца маё надоўга
Мяне пакідае начамі.
. . . .
Сэрца маё — тоненькая скрыпка,
Меншае за кулачок.
Берагла
ад радасці і гора.
Ды, відаць, не ўмею берагчы,
І памру я, як узыдуць зоры,
Перапёлкай, на чужым плячы.

Можа, бачылі, людцы, мо стрэлі!
Ох,
Сэрца пырхнула за парог...
Як цяпер мне —
без сэрца ў целе —
Мяць мураўку сваіх дарог!
Паспрабуй, паблукай без балеснага,
Без адчаю,
без жалю,
любві....
Бы сініца, што з клеткі цеснае
Паляцела — як хочаш лаві!
У пазычкі пайду, мусіць, раннем,
Усе ж ведаюць Веру Вярбу:
«Дайце сэрца
ў часовае карыстанне!
Далібог, калі-небудзь вярну!»

ХМЕЛЬ СЛАВЫ І АПЛАДЫСМЕНТАЎ

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ

Я вельмі рана славы смак
спазнаў.
Захмельвалі мяне апладысменты,
Сваю пяшчотнасць, нібы
аліменты,
Паблажліва табе я выдаваў.
Прыязным, чулым быў для іншых
я.
І быў яшчэ, як кажуць,
перспектыўным..

Каму не кружыць голаў славы дым!
Я перажыў такія ўжо маменты,
Якіх не сніла ты, як аліменты
Не сняцца закаханым, маладым.
Расту, аж вецер свішча у вушах,
І воплескі грымяць, апладысменты,
І хмеляць так—не ўстояць на
нагах...

І кніжкі з рук ірвуць студэнты,
Студэнтачкі ж закохана пішчаць,
Гатовы лёс скаверкаць свой
дашчэнту,
Парвaць на фінішы грудзямі ленту...
А перспектыў — не буду пазычаць
Ні ў Хведара, ні ў сябра Генкі!

ЛЮДЗІ! А-У-У! ДЗЕ Я?

Раман ТАРМОЛА

Здалёку нясу — з маленства
Свае самастойнасці сап,
Ніхто не лічыў шаленствам,
Калі галасіў: «Я са-а-ам...
. . . .
Я цар прыроды!
Хто мне веліч верне?
. . . .
Мяне дарога закілзала,
Нібы сталёвага каня.
. . . .
Я заблудзіўся ў валасах
дзявочых,
Сябе самога цяжка адшукаць.

Я да матчынай да калыскі
Самаробныя колцы прыбіў,
І паехаў, сябры, не блізка,
Бо дарогай закілзаны быў.

Так я стаў над прыродай царом.
Еду сам, сам сябе ўхваляю,
Самастойнасць сваю праяўляю,
І налева, направа — чалом!

На Парнас бы вось гэтак уз'ехаў
[Хто ўзбрацца туды не хоча!],
Толькі трапіў у нерат з-за спеху—
Заблудзіў ў валасах дзявочых.

І ні «тпру!», і ні «ну!» — хоць рэжце,
Не разблытаю каўтуноў...
Памажыце ж, хто-небудзь, нарэшце,
А далей сам паеду ізноў!

Аляксей КУР'ЯН

ВЯСЕЛЬНЫЯ ШТАНЫ

Косця і Насця пазнаёміліся на будоўлі. Днём яны муравалі вялікія прыгожыя дамы, а вечарам важна шпацыравалі па вуліцах маладога горада. Гаварыць пра каханне яны спачатку сароменіся і часцей за ўсё вялі бясконцыя размовы на астранамічныя тэмы. Урэшце, справа дайшла да таго, што Косця назваў аднойчы Насцю сваёй пуцяводнай зорачкай і выказаў гарачае жаданне стаць яе пастаянным спадарожнікам.

Вяселле прызначылі праз тыдзень. Да яго Косця быў падрыхтаваны калі не ўсебакова, дык, ва ўсякім разе, грунтоўна. Ён меў і новую кашулю, і новыя цёмна-сінія штаны. Праўда, штаны былі шыракаватыя. Косця не хацеў адставаць ад моды і таму рашыў, што іх трэба абавязкова павузіць.

На другі дзень Косця адправіўся ў майстэрню. Прынялі яго там даволі лагодна.

— Перашыць штаны — раз плюнуць! — здымаючы мерку, лапатаў вяртлявы лысенькі майстар Піпка. — Праз тыдзень будуць гатовы.

Але праз тыдзень, калі Косця зноў наведаў майстэрню, майстар Піпка раптам перамяніў тон.

— Прыйдзецца яшчэ пачакаць, — холадна сказаў ён. — Заказаў — многа, часу — мала, а добрых майстроў — яшчэ менш. А разарвацца мы не можам. Так што заходзьце праз дзесяць дзён.

Азадачаны Косця адразу ж пабег да Насці.

— Ведаеш, дарагая, — нясмела пачаў ён. — Некаторыя акалічнасці прымушаюць мяне адкласці наша вяселле на дзесяць дзён.

Насця падазрона зірнула на свайго жаніха, незадаволена крутнула носам, але змоўчала.

У прызначаны тэрмін Косця зноў памчаўся ў майстэрню.

— Гатова? — дрыжачым голасам спытаў ён.

— Так, гатова, — урачыста прамовіў Піпка. — Прымярайце.

Прыемна ўсхваляваны Косця паспрабаваў нацягнуць на сябе штаны. Але зрабіць гэта яму не ўдалося: яны былі вузкія.

— Ну, гэта дробязь, — чухаючы лысіну, супакоіў Піпка беднага кліента. — Як-небудзь расточым. Заходзьце праз паўмесяца.

Драўлянай паходкай Косця падыбаў да Насці.

— Ведаеш, дарагая, — збянтэжана сказаў ён, — некаторыя, так сказаць, акалічнасці... Ну, адным словам, наша вяселле прыйдзецца адкласці яшчэ на паўмесяца. Ты толькі правільна зразумей.

— Здаецца, я ўжо зразумела! — у голасе Насці прагучалі гнеўныя ноткі. — Можаш зачыніць дзверы з таго боку!

Праз паўмесяца Косця зноў забег у майстэрню. На гэты раз яго цёмна-сінія штаны мелі нармальны памер: майстар уставіў у іх шырокія светла-зялёныя лампасы.

Дрыжачымі рукамі ўзяў Косця гэтыя дзівосныя штаны і накіраваўся да выхаду. У вачах у хлопца круціліся слёзы. Калі за кліентам зачыніліся дзверы, майстар Піпка выказаў цвёрдую ўпэўненасць у тым, што гэта былі, безумоўна, слёзы радасці.

Вяртаючыся з майстэрні, Косця заўважыў каля універмага Насцю.

— Дарагая! — яшчэ здалёк выгукнуў ён. — Заўтра мы, нарэшце, пажэнімся!

— Не крыўляйся, — злосна абарвала яго Насця. — А то я мужу паскарджуся.

— Му... мужу? Якому мужу?

— Учора я выйшла замуж! — адрэзала Насця. І, горда ўскінуўшы галаву, падалася ў магазін.

РАСЧАЦВЯРОНАЯ ДУША

Сцяпан ГАЎРУСЕЎ

Я аб іржэўнік вострьі абкалюся,
Шукаючы разору-баразну,
Стамлюся і зняможана звалюся
І, плачучы, сярод снапоў засну...
. . . .
Двaюся я, траюся я
І, можа, ўчацвяраюся.
Душа прапашчая мая,
Дык для каго стараюся?!
О, колькі хто на свой капыл
Мяне хацеў бы выхаваць!
Лячу стралой за небасхіл —
Пляваць на вашу прыхамаць!

Я не абы які, я адмысловы.
Я падаю не проста абы дзе,
Я падтрушу спачатку верш-салому
І — брык! Ляжу — на сушы ці ў
вадзе.

Магу й на чацвярэньках
чацвярыцца—
Усядно душа прапашчая мая...

Эх, жысць-жытуха! Эх ты, чамярыца!
Ці светлы дзень калі убачу я!

Мяне не перайначаць — не такі я!
Не адрастаць мяне, хоць макам
сядзь!
Дваюся я. Лячу за небасхіл я —
На вашу прыхамаць — пляваць!

Сяброўскія шаржы А. САПЕТКІ.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 АТ 08726

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 33-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.